

Luceafărul

Complexul Mishima

Este greu să știi să pierzi, dar și mai greu este să știi să administrezi o victorie, să-ți păstrezi stăpînirea de sine atunci cînd totul pare în puterea ta. Democrația adevărată este de fapt cumpăna dreaptă într-o recunoașterea victoriei și respectul față de înfrînt, înțelegerea deplină a faptului că nimic în această lume nu este definitiv în afară de acest adevăr.

Din neasimilarea intelectuală și afectivă a acestui principiu se naște cea mai sinistrală dintre stările omeștii — intoleranță.

Am asistat, de nenumărate ori, în aceste luni, săptămîni și zile la degenerarea rapidă a argumentelor în invectivă, la transformarea demonstrației logice în demonstrație de forță. Mai întotdeauna simțeam, la propriu, cum agresivitatea plutește în aer, emanată de toți porii celor care deveneau cu o rapiditate uimitoare din conlocutori, din parteneri de discuție, adversari ireconciliabili, trăind o clipă, măcar o clipă, senzația amețitoare a iraționalului combatant.

„Ai auzit, s-au pus cu măciucile pe ei ?!” (pe un ton vesel incitant) : „Nu mișcă nimeni, zob îi face” (pe un ton sigur) „Să crape, dă-i dracului, ce mai vor și ăștia” (pe un ton sincer agasat) etc., etc... — ziceri tot atît de dese ca de mult uitatul „bună-ziuă”. Am asistat la o scenă care m-a oripilat. În Piața Amzei de la un balcon doi tineri au aruncat un pumn de hirtii trase laerox. Într-un alt moment (și poate și în alt loc) faptul ar fi stîrnit cel mult curiozitatea unor trecători nu în ceea ce privește cine le-a aruncat ci în ce scria pe acele hirtiuțe. Ei, acei trecători din acel loc și din acel moment, aflați absolut întîmplător pe stradă, ca și mine de altfel, s-au agitat brusc, au început să strige, să alerge, să blocheze intrarea blocului, să stabilească cu precizie semnalmentele celor împričinați, să se stimuleze reciproc în „a-i captura, a-i face una cu pămîntul, a chema de urgență miliția, a stabili că sînt o bandă primejdioasă, a-i fugări, a-i strivi ca pe păduchi” și așa mai departe. Un ins într-o cămașă cu mincile suflecate, pantaloni de tergal, servietă de mușama, unul care cu siguranță n-a dus-o în puf și pachete din străinătate ori n-a avut acces la magazinele speciale pînă acum și nici de acum înainte nu va avea, nu s-a lăsat pînă n-a găsit la două străzi un polițist căruia i-a explicat participativ, cu lux de amănunte, ce s-a întîmplat, somîndu-l să acționeze „în tocmă și la timp” oferindu-se chiar voluntar în hăituaia ce se arăta ca o promisiune de zile mari. Refuzul polițios al omului de ordine de a folosi ajutorul dezinteresat l-a cam contrariat pe omul de bine dar satisfacția nu a putut fi reprimată pe chipul său sincer acoperit de sudoarea că în sfîrșit făcuse ceva. Participase! În acel moment s-a făcut puțină lumină și în mintea mea întunecată de atîta îngrijorare pentru „stabilitatea... democrației”. Complexul Mishima! Asta era. Toți acei oameni de bine, oameni care-și făceau piața, inși cin-

știți în intențiile și faptele lor, sirguncioși în a-și trăi viața, oameni care cu onestitate și supunere și-au încredințat soarta celor tari, celor puternici, toți acești oameni care **absolut întîmplător** (deci constituind un eșanșon reprezentativ!) se aflau acolo, au reacționat conform regulii enunțate de Yukio Mishima: „Cînd un om se găsește într-o situație penibilă, singura și adevărata sa dorință este aceea ca prin orice mijloace martorii să dispară”. Să fi trăit eșanșonul în cauză aceea situație penibilă cînd o mină de protestatari, de disidenți și-au făcut auzit glasul în zilele, lunile și anii dictaturii? Să o fi trăit în zilele lui decembrie, cînd poate (?) au și votat condamnarea fermă a huliganilor de la Timișoara? Să se fi simțit penibili, ridicoli, cînd poate chiar copiii lor au ieșit în stradă, ei înșiși optînd pentru televizor? Să se fi simțit așa în altă zi, în altă lună mai înflorită? N-am de unde să știu. Dar știu că toată această intoleranță este rezultatul „complexului Mishima” și mai știu că orice revoluție întîi își devoră fiil devotați. Abia apoi își va urma cursul.

Eugen Uricaru

rămîne istovirea

cînd sufletul apune
urcînd în cer coboară
de șase ori prin rugul
a șase munți de ceară

rămîne istovirea
albind peste fiord
ca steaua ocrotită mereu
de micul lord

rămîne istovirea
și ingerul îi pune
pe umăr șase aripi
lovind în șase strune

dînd ritm de săvîrșire
străvechiului acord
silabisind vislire
la nori ce trec spre nord

adaos de splendoare
cuvintelor din pagini
rămîne istovirea
cu ochii în imagini

Constanța Buzea

chenar

În sfârșit!

toamă mă gindeam la ideea „chenarului” de azi și găsisem trei subiecte dragălașe: cum de a fost cu puțință ca Frontul să nu cîștige alegerile cu 130%, așa cum ar fi fost „firesc”; ce „program de măsuri” ar trebui inaugurat, încă de pe acum, pentru a întîmpina „cu noi și mărețe succese în muncă aniversarea, la 21 iulie 1991, a 20 de ani de la istoricele Teze ale genialei cîtorii de gînd și faptă”; în fine, despre inutilitatea actualilor discuții privind privatizarea, de vreme ce la noi se lucrează privatizat de decenii: responsabili și vinzătorii de la orice magazin, chelnerii, doctorii, zugravii, ghișeele, mă rog, toată sfera serviciilor, cu leafă și materiale de la stat și lucru particular la domiciliu, apoi inspectoratele, școala (adică învățămîntul și el privatizat, grație mediațiilor de mult), industria înmormintărilor, a nunțiilor, botzeurilor etc. — peste tot tarife fixe, într-un mandatariat abia mascat, perfect oficiar, în numele mituirii naționalizate. Dar, toamă cînd mi-era mai greu să aleg, iluminarea s-a produs, pe Damascul dinspre Schitu Măgureanu, unde, de pe un zid, țîșnea în ochi afișul cu Eugen Barbu, Vadim și „România mare”. Da, da, da, vorba șlagărului românizat de Andrei Păunescu, în sfârșit totul revine la normalitate atît de mult visată. În sfârșit, după ce toată lumea „a fost cu noi” (inclusiv arbitrajul internațional al tradiționalului derby Steaua — Dinamo, care a generat eliberațiunea), iată că și „Eugen Barbu e cu noi”. De patru luni, în ciuda căldurilor, un fior ne traversa periodic spinarea: „ce face Barbu, doamne, unde e Vadim?”; toată lumea era pe puncte, dar patronul, marele rechin, ghepardul otrăvit de cinica-i melancolie nu lăsa vederii dinspre a țapului poiană decît vagi și neîntemeiate suspicii. Ei bine, iată-l! Strategie era lesne de bănuț, dichisul fiind străvechi și îndelung verificat: mai întîi, cartografi și cercetașii, apoi intensa pregătire de artilerie, avangarda infanteriei ușoare și, la urmă, grosul decisiv, armamentul greu. Și, dintr-o dată, se luminază fericie cîmpul de bătăie. (Chit că o undă de mister persistă, și anume în ce-l privește pe I. C. Drăgan: va mai fi primit în vizită oficială, ca și C. D. Drăgan, la nr. 1 al statului, sau se va mulțumi cu numere mai mici, conform marketingului Iugojan?). De acum, deci, restul afacerii e moft: M. Micu redevine parodist „miciman”, E. Florescu, A. Silvestri/ M. Brăescu, I. Purcaru și Tutungiu vor redevini figurate, veninul mahalagesc din „Azi” sau „Viața capitalei”, din „Baricada” și „Țapa” o să ni se pară apă de trandafir, iar parlamentarii Fanuș Neagu și C. Sorescu or să devină de-a dreptul delectabili, față de ceea ce ne (și își) rezervă maestrul „Gropii”. (Cea care-a devansat cu mult Macondo-ul marquezian, cum se zicea-n „Luceafărul”). De acum, puterea poate fi pe deplin liniștită, Barbu „ne astîmpără pe toți”. Disolutivul de ieri va deveni coagulantul de azi, cumînd furie și hrănindu-se din exasperările, delațiunile, loviturile sub centură și dosarele (de tip „caraionic” sau nu) produse de negrul concern CVI. Și, din nou stînga se va bate cu dreapta, ocrotind astfel capul, ce pe amîndouă le direcționează. În sfârșit, conservatismul își recapătă centrul vital, instruit să lupte cu toată România mică, pentru România mare. Deviza minunăției malefice e știută: „O lume de cîștigat” (că tot o aveam noi de pierdut). Ni s-a dat și „Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu” la TV, deci eram pregătiți. Dîndu-se drumul la rația de libertate, în sfârșit ne putem comanda *singuri*: „Companieeee, drept! Pentru onor, prezențai arm’!”

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Adio, Europa!

1. „Box populi”

Democrație. Demnitate. Libertate. Toate aceste atribute au lipsit campaniei electorale. Totuși, ziua de 20 mai 1990 s-a „derulat”, ca să folosesc expresia favorită a d-lui Ion Iliescu, liniștit, cu participare masivă la vot. Poate că s-au măsluit o sută, o sută de mii sau un milion de buletine. Poate că au votat și morții din ultimul cincinal. Să admitem deci o eroare de 10—20 de procente. Se schimbă astfel situația? Nu, după cum bine ne dăm seama. F.S.N. a cîștigat zdrobitor prima rundă a bătăliei cu poporul român. Opoziția a fost ridiculizată. Partidele satelite ale F.S.N. și-au primit în schimb micile daruri în senat și în cameră, premiul convenit pentru cuminenție, „cooperare” și așa mai departe. Națiunea are ce merită, pentru că, vorba lui Tacit „nîcînd n-au fost sclavi mei buni și stăpîni mai răi”. Deci nu ne rămîne decît să adresăm călduroase felicitări d-lui Ion Iliescu, **președinte ales al României.**

2. „V”

În primul rînd a fost uzurpat semnul britanic al victoriei asupra nazismului. După aceea am simțit „emananția” azvîrlind asupra țării parfumul de trandafiri. Și al morgăi. Pentru că pînă la fuga lui Ceaușescu numărul morților se cifra la cîteva zeci de oameni. Pînă la executarea cuplului prezidențial au căzut însă cîteva sute. Din ordinul cui s-a mai tras? Ceaușescu nu mai putea da ordine. Cel ce-l slujiseră pînă la 22 decembrie 1989 l-au abandonat (pînă și garda de corp l-a părăsit), deci interesul lor era să-și spele păcatele, să-și salveze pielea slujind noua putere în stat. Ceea ce, în bună măsură, s-a și întîmplat. Ni s-a vorbit de simulatoare, de teroristi, de mercenari, de copii orfani crescuți în cultul dictatorului, de copii furați și crescuți în același cult, de droguri, de fanatici, de gloante vidia, de ascunzătorii secrete, de orașul subteran, dar de cite nu ni s-a vorbit? Teroarea s-a așternut peste București! Două povestiri auzite de la Vladimir Simon, care locuiește într-un bloc vizavi de Palatul Republicii (fost sau și în prezent?). În fața palatului, tanchistul Costel ședea voinicește în tancul său în seara zilei de 22 decembrie trecut. Cum pilpîia ceva deasupra muzeului de artă, trîgea cu disperare serii interminabile. În două zile, tanchistul Costel a înfipt 15.000 (!) de cartușe de mitralieră în cea mai scumpă casă din România. „Construim alta”, se consolează. Și pinzele, celelalte obiecte de valoare distruse? Asta nu o mai știe tanchistul Costel. A doua povestire: în ziua de 23 sau 24 decembrie în fața bisericii luterane se oprește o mașină a salvării. Din ea coboară doi indivizi înarmați care trag în piciorul unei fete, după care încearcă să fugă. Autorismul este blocat de barajul armatei, pasagerii arestați și duși. Pînă la ora asta încă nu am văzut în boxă un „terorist” judecat după ce a fost prins în flagrant.

3. Fesenști pînă la 22 decembrie 1989, comuniști după aceea.

Spectacol de reviste

● ALBINA — (revistă de cultură pentru sate) își spune părerea despre votul de la 20 mai: „a fost un vot al încrederii în viitor, pentru muncă, pentru liniște (s.a.) — acest cuvînt care a revenit obsesiv (...) 20 mai rămîne ca un istoric examen al poporului nostru. Un prim răspuns a fost dat — cel al unității sale” (Vladimir Pană). Q.E.D.

Pe la pagina 8, „Albina” ne învață „cum să evităm bolile venerice”. Materialul este ilustrat cu o reproducere foto a „Sărutului” lui Brăncuși. Sugerăm redacției să ilustreze episodul următor cu un alt „sărut” celebru — cel al lui Rodin. În felul acesta vom face o trecere în revistă a „boalelor rușinoase” și a unor momente de referință ale artei moderne. Doi iepuri dintr-un foc.

● Neîndrăznind să i-o spun așa, verde-n față, domnului Laurențiu Ulici, îi scriu aici: domnule Director, n-am învățat nici o boabă de bridge din rubrica dumneavoastră. Mulțumesc.

● Bine asortate la conținutul revistei desenele care ilustrează numărul din 25

12 ianuarie 1990 este o dată importantă. Prin fața fostului C.C. al P.C.R. trec grupuri de tineri propagandiști. „Veniiți cu noi!” „Îl vrem pe domnul Mazilu!” Circulă și vestitele camioane încărcate cu agitatori care cheamă populația capitalei în piața Victoriei. Și acolo se petrece un lucru ciudat, dl. Mazilu îi smulge d-lui Iliescu președinția C.F.S.N., pentru scurtă vreme. Se adoptă două decrete-legi îngrijorătoare, abrogate ulterior. Dacă a fost simplă luptă pentru putere, dl. Mazilu a pierdut. Dacă s-a urmărit sporirea neliniștii, s-a reușit. Din acea zi totul era posibil, în orice caz. Discreditați opoziției, terorizată populația, lămpășuri, mitinguri, contrademonstrații, apar dosarele din arhivele securității, desființată, se afirmă, dosare autentice ori contrafăcute, scopul scuză mijloacele. Problema se punea de a se ataca dur, intimidant. Trandafirul înflorește, poporul se lămurește și se alinază frumos, în definitiv n-a trecut o veșnicie de cînd națiunea mărșăluia dirz în urma lui Ceaușescu, insulă de comunism, insulă de latinitate în marea de slavi, în sfârșit, protronismul în toată splendoarea deschide calea celei de a treia soluții. Românească, originală: noi „nu ne vindem țara”, noi cu „mîncătorii de salam” Adică, „noi nu gîndim, noi muncim!”

4. 7 greșeli ale opoziției.

Principalele partide, P.N.Ț.-c.d., P.N.L. și P.S.D. fac grava eroare de a-și relua istoria exact din locul unde s-a rupt frînghia. Dar între timp România evoluase iar cetățenii involuaseră. Societatea civilă nu mai există. Limba română a fost văduvită de noțiuni și concepte. Apoi, copilul cînd se naște, nu se naște cu morbul revoluției în el. Părinții, școala, viața în genere nu-l educă în ideea distrugerii societății pe care o descoperă încet-încet, ci în ideea realizării, a reușitei sociale în lumea dată. În '46 oamenii aveau ce pierde, o căsuță, o mică economie, o tihnă anume, o ordine pe care se obișnuiseră să o considere fixă. De aceea au votat împotriva comuniștilor. Cum voturile au fost furate, deturnate, sovietismul s-a instalat în țară și vreme de peste 40 de ani și-a desfășurat opera. Dar în acești peste 40 de ani oamenii au trăit, au trudit, au agonisit. Cei mulți, firește, duc o viață de sărăcie sigură, adevărat, însă ea are totmai calitatea de a crea iluzia stabilității, fie și în mizerie. Liderii opoziției vorbesc „normal” pentru occident, „anormal” pentru noi. Cînd se atacă ideea „privatizării”, lumea intră în panică: dl. Coposu dorește să-și recăpete moșiile din Dimbovița, reclamă la TvRL o echipă de șoc trimisă în grabă de organele locale ale puterii de partid și de stat. Iar d-lui Coposu îi trebuie zile multe pînă să reușească să anunțe că n-a ieșit din țară de dinainte de al doilea război mondial, că n-a avut și nu are avere și nici bani să cumpere falimentarele C.U.A.S.C.-uri. Sigur că da, canalele mass-mediei sînt, au fost, vor fi ale celor de la putere, totuși semnalul de alarmă fusese tras. Ceea ce nu le-a

deschis ochii țărăniștilor care scriu în „Dreptatea” în loc de „Proletari din toate țările, uniți-vă!”, „Tribună de luptă împotriva comunismului!”. Toate formațiunile politice, inclusiv F.S.N., se consideră anticomuniste, dar numai P.N.Ț.-c.d. se manifestă în forță, neținînd seama de o anume psihologie socială. În ultimii 40 de ani oamenii s-au degradat în așa măsură încît au ajuns să considere „supraviețuirea” drept „viețuire”. Dacă pînă la dispariția lui Ceaușescu erau mai toți anticomuniști, după aceea nu era ușor de găsit alternativa, prea dramatică pentru o societate intrată în inerție.

Partidele de opoziție s-au exprimat ca și cum ar fi fost ele la putere, nu revenite dintr-o istorie de mult uitată grație școlii și culturii pervertite metodice, „științifice”.

A doua greșală mare a opoziției a pornit de la aceeași necunoaștere a psihologiei sociale, considerîndu-se îndelung așteptate ca izbăvitoare și manifestînd încredere exagerată în popularitatea de care se bucurau. În realitate, popularitatea partidelor consta într-un interes mai degrabă „academic”, o curiozitate nu și o opțiune. Unii lideri s-au comportat de parcă și cîștigaseră alegerile.

A treia greșală, după părerea mea este că nu s-au concentrat asupra unei tactici comune. Poate că dl. Puiu, care a îndrăznit la penultimele alegeri prezidențiale să-l contracandidateze chiar pe Nicolae Ceaușescu, ar fi făcut impresie, căci mai toți știam despre această extraordinară cutezanță.

A patra greșală, că nu au căutat să-și apropie pe rezistenții din interior ai regimului Ceaușescu, neglijați de F.S.N., care s-a bizuit pe rețeaua confecționată abil în ultimii 2—3 ani (dovadă că Ana Blandiana și Doina Cornea au părăsit repede acel prim C.F.S.N.).

A cincea greșală a fost tonul plîngăcios în care au prezentat incidentele din perioada campaniei. Agresiunile asupra persoanelor și sediilor puteau stîrni compasiune și chiar minie, dar nu încredere în forța respectivelor partide.

A șasea greșală este că nu au încercat să explice de fapt ce se întîmplă: abia acum se încheie al doilea război, rușii trebuie să elibereze coloniile, prin urmare trebuia explicat că din țările ocupate dispăre nu comunismul propriu-zis (nici nu a existat), ci sovietismul. Și atunci mulți oameni ar fi avut tresărarea de orgoliu necesară de a nu se mai vrea colaborațiunii imperiului.

A șaptea greșală a fost fortarea creării C.P.U.N. în locul C.F.S.N. Lăsat singur, Consiliul prim constituit să doar anunțat la televiziune, ar fi fost obligat să țină seama de promisiunile făcute, anume de a organiza alegerile libere. În acest caz, P.C.R. s-ar fi reorganizat, rebotezat și și-ar fi recunoscut măcar parțial erorile, ceea ce ar fi influențat în mod cert populația. Obligînd crearea C.P.U.N., partidele de opoziție și-au găsit singurul loc sigur de propagandă, adevărat, în n-au ținut seama de multiplele posibilități de obstrucționare care, în cele din urmă, le-au fost fatale. Nu încapă îndoială că F.S.N. s-ar fi constituit în partid, dar, ca unic „gestionar al puterii”, ar fi fost obligat la moderație, ceea ce n-ar fi stîrnit afluxul manipulanților de profesie. Confruntat cu opoziția, F.S.N. a apelat la aparatul care de 40 de ani s-a specializat în manevrarea opiniei publice naționale.

Intr-un cuvînt, ne place, nu ne place, dl. Silviu Brucan a avut dreptate în aproape toate aprecierile.

Viorel Știrbu

mai al CONTRAPUNCT-ului. Autor: Dan Perjovschi. Tema: dialogul. A bon entendeur, salut!

● THANATOS (revistă săptămînală independentă, 27 V, nr. 7) nu moare. Trăiește chiar bineșor dacă este să ne luăm după anumite semne. Va da în curînd supliment. Din paginile suplimentului se va ridica cineva care va semăna „mister” mult și „groază”. Din subiectele „mortale” ale numărului 7 își va trage gura de aer numărul 8 și o va porni și el, clătîndu-se și luptînd în a ne convinge că tot din moarte se trăiește cel mai bine. Răsfoim — politicoși, ne și îngrozim — iată: „Imaginația crimei (Anunțul fatal), Scheletul din pădurea Cernica, Arhivele crimei (Refuzul streangului), Valuri ucigașe, Reîncarnare artificială, Morți ciudate”. Să ne trăiești, minunată revistă!

Ne mai descrețim frunțile cînd citim într-un loc că: „Această formă de homosexualitate este considerată superioară celorlalte, în sensul că se pot lega relații sufletești mai adînci între cele două parteneri” (nu vă dezvăluim forma, cumpărați publicația!) Sau, în alt loc, despre vicleniile curentului electric: „un ciine a fost ucis și proprietarul serios rănit în momentul în care cîinele a urinat pe un cablu electric, curentul propagîndu-se de-a lungul lesei metalice pînă la nenorocosul stăpîn.”

Lucrul cel mai de sus îl găsim

ridicat ca motto pe chiar frontispiciul revistei: „Criticii sînt ca eunucii într-un harem: văd ce se întîmplă, știu cum se procedează, dar sînt incapabili să facă și ei.” (Theophile Gautier)

Declarăm: noi NU putem critica o asemenea revistă!

● Intre stolorile de publicații izbucnite după 22 decembrie, unele cărora vîntul le ridică fustițele multicolore, altele ce pur și simplu și le ridică singure, există și o a treia categorie, cea a revistelor (re)născute, chiar sub ochii noștri, de-a dreptul în frac. CRITERION este o revistă „de arte, literă și filosofie” și este de ajuns a-i aminti doar membrii fondatori pentru a ne dumiri foarte ușor din ce categorie ar face parte: Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Mircea Vukănescu, C. Noica, Ion I. Cantacuzino, Alexandru-Cristian Tell, H. H. Stahl.

Nu mai că, vezi, noul CRITERION apare în serie nouă și ar trebui și cîteva nume „grele” pentru a continua ceea ce, odată, atît la bine s-a început. Deschidem revista, căutăm colectivul redacțional și dăm peste cîteva dintre ele: Liviu Antonesei, Sever Avram, Virgil Mihaiu, Mircea Handoca, Toma Roman, Dan Stanca, Gabriel Stănescu (redactor șef), Radu R. Șerban, Doina Uricariu.

Au prezentat: Daniel Bănuțescu și Lucian Vasilescu

Viitorologie și utopie

Admir, cu mirare, naivitatea acestor sociologi care se mai leagă de iluzia liniștitoare că există legi sociale-rigide, potrivit cărora viața socială a oamenilor se desfășoară într-un permanent și fatal „progres”; deci în posibilitatea unei „viitorologii” științifice.

În realitate, noi nu putem prevedea decît, de azi pe mine, câteva procese sociale de scurtă scadență. Putem prevedea cam cîți elevi de școală elementară, cîți tineri în vîrstă de a fi recrutați vor exista peste vreo zece sau douăzeci de ani. Știm calcula, contabiliza cîți ani va trebui să plătim dobinzi pînă vom achita capetele la împrumuturile pe care le vom fi făcut. Putem chiar calcula ce consecințe vor decurge din hotărîrea de a instala undeva o uzină cu un anumit număr de muncitori, cu privire la numărul de locuințe, de spitale, farmacii, școli, restaurante, librării, piețe, cinematografe și tutungerii care vor trebui construite. Dar asta nu e o treabă de „viitorologie” ci de simplă „inginerie socială”. Pe care o putem realiza conform unui program calendaristic, cu condiția însă ca, între timp, să nu intervină „accidente” neprevăzute. Sau, cum spun francezii, „toutes choses restent égales”.

Dar cînd e vorba să întrezărim cum va fi viața noastră considerată în totalitatea vastei ei complexități, pe mai lungi intervale de timp, sîntem complet orbi.

Se poate convinge de asta oricine cercetează păreri pe care le-au avut oamenii veacurilor trecute, chiar de geniu fiind, despre cele de azi: toți se dovedesc a fi fost profeți mincinoși!

Și nu e de mirare; cum putea Robespierre să prevadă că sfîrșitul marelui Revoluții va fi Imperiul napoleonian? Putea Vodă Cuza să creadă că improprietățile țărănilor din 1864 va duce fatalmente la răscoala din 1907?

Oamenii știu ce vor să facă și cu ce anume scop. Dar nu pot nici măcar bănuie că consecințe efective vor rezulta din acțiunile lor.

Ca să lămurească teoretic problema, sociologii propun să facem o deosebire între acțiunile noastre; căci unele ar fi simple „evenimente” trecătoare, fără însemnătate; pe cînd altele ar fi „fenomene sociale” avînd adică însoțite repercusiuni viitoare. Numai că nu există nici un semn exterior prin care să recunoaștem, de la început, dacă un fapt este un „fenomen”, iar nu un simplu „eveniment”. Deosebiră nu poate fi făcută decît „post factum”, adică mult după ce se vor arăta consecințele faptelor de ieri. Istoricii, cînd scriu trecutul, sînt deci mai în măsură să înțeleagă istoria decît cei care o fac. Glumesc de aceea sociologii spunînd că „nu există viitorologie decît retrospectivă”!

Profeți nemincinoși sînt doar acei care nu au avut norocul ca, din întîmplare, faptele viitoare să se potrivească cu cele pe care le-au profetizat ei.

Sînt totuși sociologi care cred ferm în temeinicia unei „viitorologii”, vorbind de existența unor „permanențe” ale istoriei (cum le numea N. Iorga), adică în stări de fapt care durează aproape neschimbate timp de mai multe generații. Inventarul acestora poate fi făcut și ar putea servi ca bază pentru unele prognoze sociale. Există astfel și „structuri”, unele demografice, altele economice, altele geopolitice, al căror „tren”, adică tendință de desfășurare pe lungi intervale de timp, poate fi stabilit. Există chiar, uneori, posibilitatea de a calcula formele matematice ale curbilor de desfășurare în timp a unor „crize” cu fluctuații decenale, ba chiar centenare; așa că, măcar în acest mod, ne putem face o părere despre cum vor fi structurile sociale viitoare și cum vor evolua procesele sociale aflate încă de pe acum în mișcare.

Dar din nou, cu aceeași condiție: să nu intervină neprevăzutul, adică „întîmplarea” imprevizibilă și mereu surprinzătoare.

Marx era fără îndoială unul dintre cele mai mari genii ale științelor sociale. Dar putea el prevedea pînă la capăt mersul orînduirii capitaliste din vremea lui? O analiza într-o vreme cînd industriile foloseau, ca energie, doar motoarele cu abur. Putea el prevedea că vor apărea cîrînd motoare electrice, motoare cu explozie internă, centrale termo-nucleare? Putea el prevedea rețelele de transporturi aeriene intercontinentale, formarea unei piețe mondiale, aterizarea omului pe lună, uluitoarele mașini de calcul din generația a V-a, mijloacele de mass-media, disciplinele informaticii, ciberneticii? Și cite alte surprize nu vor aduce viitoarele dezvoltări ale actualei revoluții tehnico-științifice! Deci, cine ne poate garanta că nu vor apărea și alți giganți ai gîndirii care vor vedea și ne vor explica lucrurile pe care azi nici măcar nu le putem bănuie.

Soarta „viitorologilor” va continua deci să rămîină doar de a face „profeții”, adică de a construi „utopii”.

Utopiile nu sînt decît modul de a critica societatea în care trăiești și de a propune

edii „revăzute și aduse la zi” ale celei „princeps”. Pesimiștii vor continua să propună o versiune sumbră, în care totul va merge din ce în ce mai rău spre un destin catastrofal, al civilizației de azi. Optimiștii dimpotrivă, vor crede într-o eschatologie profană în care un viitor paradis va fi construit, nu într-o „lume de apoi”, ci aci, *hic et nunc*, chiar miine; în tot cazul poimîne.

Dacă e vorba însă de „utopii”, avem ficcare dreptul să ne construim una pe po-triva dorințelor noastre.

Mă simt deci îndemnat să visez și eu cum va putea fi viața strănepoștilor noștri. Să proiectez adică spre viitor ce-mi place din ziua de astăzi. Constat, de pildă, analizînd cifrele statistice privind turismul, că milioane și milioane de oameni cutreieră azi pămîntul, în lung și în lat, din simpla dorință de a-l cunoaște, cu imensa lui varietate de climate, oameni, limbi, moravuri și norme de viață. Toți aceștia au la îndemînă pașapoartele necesare și banii care le trebuie. Plus mijloacele tehnice ale unor imense rețele aeronautice, maritime și mijloace auto. Pe care deocamdată noi nu le avem. Dar trag nădejde că le vom avea.

Mai întii cred că pașapoartele își vor pierde valoarea. Am mai apucat și eu o vreme cînd treceam granița fără alt act decît cartea mea de vizită. Sper că aceste vremuri se vor întoarce.

Asistăm, mai anii trecuți, la un Congres internațional ținut în Olanda. Colegii francezi mi-au spus: „avem un loc disponibil în mașină. Nu vii cu noi? Trecem prin Belgia și apoi, pînă să ajungem la Paris, facem o raită prin Normandia și Bretania”. Ei făceau parte din „Comunitatea pieței comune” și n-aveau nevoie de pașapoarte. Eu însă aveam; dar imi lipseau vizele necesare. Sper deci că, în viitor, va exista o Comunitate europeană. De ce nu, chiar și una mondială, în sinul căreia pașapoartele să nu mai existe? Mi-aduc aminte că, tînr fiind am trăit cîtiva vreme la Viena cu lei românești, care erau atunci monedă forte. Sper ca din nou lei noștri să fie la egalitate cu moneda internațională care va exista atunci.

O întrebare totuși se pune: cutreierînd așa lumea, nu-și pierde omul naționalitatea? A fi cetățeanul lumii e ispititor, dar anost. Așa ceva însă nu se va întîmpla, pentru că știu din experiența mea și a altora, că, nicăieri nu-ți iubești mai mult țara decît atunci cînd te afli printre străini. „Patrie” îți este țara unde ai copilărit, unde te-ai îndrăgostit în tinerețe, unde îți ai prietenii din tinerețe cu care poți vorbi în limba ta maternă, a căror inimă răsună, ca și a ta, la anume vorbe, la cite un vers, care ca și tine rid repetînd unele fraze din Caragiale; sau strofe din Eminescu atunci cînd sîntem triști sau visători. Toți cei care nu sînt „răsăriteni” ca tine, rămîn insensibili la „hazul Hogii Nastratin” și, pentru ei, Kir Ianulea nu e o capodoperă. Cum deci să te înțelegi de-adevăratelea cu ei?

Lumea internațională, cu cit o cunoști mai mult, cu atît devii mai iubitor al propriei tale țări. Atunci cînd peste cultura ta națională caută alții să-ți impună, cu forța pe a lor, nu reușesc altceva decît să exacerbeze sentimentele patriotice locale. În fața navelei armatelor napoleonice și impunerii cu forța a culturii franceze, într-o Germanie pînă atunci somnolentă, s-a ridicat un Fichte aruncînd frazele lui incendiare ale „cuvîntării către Germani”.

Am văzut în Franța minia furioasă a unor bretoni, corsicani, basci sau provençali împotriva prestigiului, cu pretenții de monopol al culturii Parisului. Pretutîndeni în lume, peste tot unde e căutată o uniformizare a limbilor și culturilor, rezultatul este nașterea naționalismelor. Pînă și cele mai mici și mai umile pilcure de oameni, făcînd parte din vaste „Imperii Mondiale”, își revendică dreptul de a fi ce sînt. Imperii coloniale s-au dezagregat astfel și vor continua să se dezagrege, dislocîndu-se prin creșterea lentă a culturilor naționale.

Nu e mai puțin adevărat însă că nu toate au norocul să aibă o însemnătate în dezvoltarea culturii mondiale. O nație mică nu răzbește în lumea mare decît dacă reprezintă o valoare nu numai reală, ci și originală, „specific națională”.

Au mai multe șanse creatorii artelor plastice. Gorjanul Brăncuși, de pildă, ne arată că așa ceva e posibil. Dar literaturii o pot face cînd au darul de a scrie și în altă limbă, una „universală”, de clasică tradiție și mare circulație. Că și așa ceva e posibil, ne-o arată nume ca Panait Istrati, Eugen Ionescu, Emil Cioran, ca să nu mai pomenim pe mai vechii „Comtesse de Noailles, năe Brancovan”, Martha Bibesco sau Hélène Vacaresco.

Dar despre viitorul unor asemenea culturi naționale, de circulație mondială, nu se poate prevedea nimic. Aci e stăpîn purul hazard.

Și cine se încumetă să pună rămășag cu soarta?

H. H. Stahl

minimax

Iarăși și iarăși despre democrație

It's a long, long way to Tipperary...

(Cîntec de marș britanic)

Să iubești adevărul înseamnă să nu accepți ca el să te întunece.

(André Gide)

Prin grația și mila lui Dumnezeu, căci dacă tot e voie (și nevoie?) cu mic cu mare toată ziua îl pomenim, cu voia lui Dumnezeu deci, România a parcurs în istoria-i încă un tur de mare forță. După jumătate de secol de dictatură, deși ultimele două decenii păreau să ne fi dat gata, în numai cinci luni... miracol!, pentru că un miracol nu vine niciodată singur. Curat miracol ca în cinci, doar cinci luni, cu tot ce aveam în spate, după care au mai fost și teroriștii, și ceva legionari, și tot felul de forțe oculte care au reușit să provoace ba ici, ba colo, atîta zizanie încît a curs iarăși sînge, așadar, cu toate astea, la 20 mai am reușit să arătăm lumii întregi că știm perfect cum e cu democrația, cu pluripartidismul, cu alegerile libere, dovedind o deplină maturitate politică într-o depășire chiar și a celor mai optimist-increzătoare așteptări. Iar mass-media ne-a relatat despre plăcuta surprindere a multora dintre oaspeții, „ca și cum noi ne-am fi așteptat ca ei să se aștepte la cine știe ce grozăvii.

Dar firea bietului om de rînd, a „omului de bine” (!), îndărătnic în obișnuințele sale de gîndire, iaca nu suportă miracolul. L-a dorit, cu ardoare chiar, viața-ntrăgă merită parcă s-o jertfești pentru o clipă de miracol, numai că bietul om de rînd tot om rămîne și în cele din urmă refuză miracolele. După momentele de euforie și/sau stupeoare care au accentuat paroxistic zbuciumul minții și al sufletului, încet-încet, nu vom avea ce face și va trebui să ne domolim întru chibzuință. Deși va mai dura o vreme poate, deja se vede bine că vacanța revoluționară e pe terminate. De fapt nici n-a fost, deși părea ori mai pare încă, n-a fost deloc o vacanță. Dar revoluție? Depinde cum înțelege fiecare. Oricum însă, puțini sînt cei care să nu încerce să trăiască altcumva. Și se poate risca atunci previziunea că dacă n-a fost încă, atunci o să fie. Chiar așa nepregătiți cum am fost. Pentru că există acum îndrituirea speranței. Nici vorbă, disponibilități potrivnice, și tehnice și ideatice, potențate bineînțeles de toate cuceririle științifice, de asemenea există. Totuși nici ele nu pot fi miraculoase! Odată trăit un moment de levitație, el nu mai poate fi uitat.

Nu mai că, privind atent în jur, se dovedește destul de repede că așezarea într-un gînd precum cel formulat mai înainte nu este deloc ușoară, contrarisă fiind de contraargumente de tot soiul. Iar peste cele ce țin de să-i zicem, suprafață (lipsuri și/sau împliniri anapoda, năravuri temeinic învățate, naivități), mai îngrijorătoare ca toate, bănuiala că de-a lungul zecilor de ani s-a rupt ceva definitiv în străfundul ființei naționale, o bănuială care a și căpătat forma unei afirmații apodictice, cum că noi românii n-am fi deocamdată capabili să trăim democratic; atenuarea sau rabatul făcut prin deocamdată este un fals pentru că în actuala configurație, a lumii în general, a Europei în special, deocamdată înseamnă *nici-odată*; acum, persistența unei societăți într-o rînduială totalitară este

mortală. „Marea mutație în curs pune în discuție unitatea speciei umane, viitorul ei, identitatea omului ca atare. Ceea ce este de temut nu este numai spectacolul penibil al gravelor inegalități, al lipsurilor și suferințelor, ci, o adevărată dihotomie a genului uman care s-ar împărți în grupuri superioare și inferioare, în stăpîni și sclavi, în supraoameni și ominieni.” Iar dacă UNESCO avertiza în acești termeni comunitatea mondială cu mai bine de 13 ani în urmă, între timp, evoluția științifică și tehnică s-a accelerat permanent și evidentîndu-se tot mai pregnant corelarea ei cu democrația.

Inacceptabilă așadar, obsedanta afirmare îndreaptă însă reflecția într-altă parte. Sigur, există toate despre care se tot vorbește și scrie: securiști și activiști înrăiți, incompetenți cu titluri multe, hoji, ș.a.m.d., există și multă opacitate, confuzie, derută, teamă, etc. Neîndoielnic există aceste rezidui ale totalitarismului, dar, la urma urmelor, este cit se poate de firească existența lor, la fel după cum tot firesc este să se exagereze, mai mult sau mai puțin propagandistic, fie minimalizîndu-le, fie supraapreciîndu-le. Întreaga dificultate a depășirii acestei situații se relevă însă abia prin renunțarea la uzitata definiție etimologică și tautologică a *democrației*, înțelegînd-o, împreună cu Bertrand Russell spre exemplu, „ca un mijloc de a împăca libertatea cu cîrmuirea”. În actualele condiții (demografice, ecologice, tehnologice, informaționale) ambii termeni ce trebuie să împăci, atît *libertatea* cît și *cîrmuirea*, „arată” cu totul și cu totul altcumva decît pe vremea revoluțiilor burghize cînd au fost proiectate instituțiile politice servind împăcării. Deși ne-au trimis, și pe bună dreptate, observatori, ziarîști, politicieni și politologi care să ne îndemne într-ale democrației, societățile occidentale parcurg în prezent, ole însele, o criză a democrației a cărei descifrare ni se impune ca o condiție hotărîtoare a realizării unui sistem politic adecvat prezentului. (De unde și stridența ades invocatului argument în fostul mini-parlament, cel al corespondenței cu legiuirea democratică din perioada interbelică). Avînd în vedere această realitate, multe dintre peripețiile la care am asistat sau participat în viața politică a ultimelor cinci luni, calificate ca antidemocratice și atribuite prelungirii comunismului se dovedesc la o analiză mai atentă ca provenind din însăși caracterul contradictoriu al democrației de unde și, consecvent, nevoia de inovare social-politică. Recunoașterea și reclamarea ca atare a acestei nevoi cheamă însă imediat și împreună cu ele circumspecția în ceea ce privește autenticitatea bunelor intenții căci, o știm prea bine doar, cele mai grosolane atentate la adresa democrației au fost întreprinse întotdeauna în numele-i, trimbiîndu-se cînic valorile și principiile ce o definesc.

Serban Lanescu

*) Edgar Faure, *A învăța să fii*. Edi-tura didactică și pedagogică, București, 1974, p. 23.

Un publicist de altădată

Într-o istorie a criticii literare românești care n-a fost încă scrisă, autorul va avea de ales între cel puțin două perspective asupra materiei sale: una conceptuală, implicit axiologică, în care va urmări ideile despre critică materializate în texte de o anumită coerență teoretică și originalitate, chiar dacă (cum a fost adesea cazul) ele sînt exprimate de persoane care n-au practicat efectiv și sistematic această disciplină, și alta pragmatică, urmărind mai degrabă fluxul foiletonistic al epocii în succesiunea sa, cu riscul de a îneca în masa amorfă a textelor curente ideile originale dacă acestea n-au avut și consecințe durabile în practica curentă. Prima perspectivă este favorabilă unei istorii a criticii ca disciplină ideologică, consecință a unei viziuni implicit filosofice și deci a unei estetici, cealaltă presupune mai degrabă o abordare sociologică, degajînd în final un model al tendințelor generale manifestate la nivelul receptorului: publicul, cu preferințele, gustul și cultura sa. Fără șanse să ocupe un loc cît de cît notabil în prima variantă (Florin Mihailescu nici nu-l citează în a sa istorie a conceptului de critică literară), Iosif Vulcan va fi totuși o figură proeminentă în cea de a doua pentru o epocă importantă în constituirea și delimitarea domeniului, adică în a doua jumătate a secolului trecut. El este un reprezentant caracteristic a ceea ce s-a numit, cu o conotație depreciativă evidentă, critică culturală și acțiunea sa, lipsită aproape cu totul de fundamentarea teoretică pe care o găsim la antecesori ca Radu Ionescu sau la contemporani ca Titu Maiorescu, se desfășoară în marginile bunului simț empiric și ale conceptului de artă ca expresie a „adevărului” vieții, instrument de educație morală prin puterea exemplului și a idealului, pentru care cel mai convingător exemplu i se pare „profundul nostru Eminescu” (*Arta și adevărul*, 1902).

Publicistica literară a lui Iosif Vulcan nu este deci o activitate autonomă, ci prelungirea firească a preocupărilor sale diverse în sfera culturii, care aveau ca scop imediat imobilizarea conștiinței naționale și totodată a posibilităților materiale pentru înzestrarea românilor din Transilvania cu in-

stituții proprii: un teatru — „o școală de moralitate în care ni se educă simțămintele umanitare, ni se cultivă iubirea virtuții, ni se arată calea onoarei... o școală de cultură națională” zice el în 1870 — odată cu repertoriul original pentru a se putea elimina traducerile întîmplătoare și o revistă de largă audiență prin intermediul căreia „să deșteptăm gustul de cetire și să formăm un public priincios pentru mișcarea literară română”. De aceea, o mare parte a textelor recent adunate de profesorul orădean Lucian Drimba în cel de al doilea tom al scrierilor lui Vulcan*) sînt marcate de finalitatea lor militanță, fie că e cazul unor articole de direcție (*De ce voim s-avem un teatru național, Limba și scena, Mișcarea teatrală română* etc.), fie că ele prezintă în scopuri pedagogice mari personalități ale culturii române, căci, cu cît numărul acestor bărbați a fost mai mare, cu atîta națiunile respective au înaintat mai cu spor pe scara civilizațiunii, prosperării și a bunăstării spirituale...

Plasînd această abundentă producție publicistică în perspectiva ei naturală, în care componenta pedagogică joacă un rol esențial, problema valorii ei istorice nu se mai pune în termenii originalității, ci în aceia nu mai puțin îndreptățiti ai adevărului, adică ai eficien-

ței și ai valorii literare; ea nu tinde, cu alte cuvinte, spre o construcție critică ulterioară fenomenului pe care îl ia în considerare, ci spre o pledoarie cu mijloace literare în favoarea unui scop mai larg decît literatura, plasat în prezent și mai ales în viitor. Prin finalitatea urmărită ca și prin modalitățile specifice de realizare, nelipsită de o anumită structură intelectuală la baza căreia se identifică formația clasică a autorului, raportîndu-se la o sferă foarte largă de manifestări culturale și artistice în care intră nu numai teatrul-Vulcan este și un notabil autor dramatic — ci și muzica și artele plastice, această publicistică poate fi încadrată și deci judecată ca una din primele încercări de eseistică din literatura noastră. Dincolo de toate celelalte trăsături cerute unui gen atît de pretențios și proteic cum este eseu, una este neîndoielnic necesară și anume talentul literar, capacitatea de a scrie „bine” și interesant, adică ceea ce rămîne după ce condițiile istorice și cauzele imediate ale fenomenului aflat la originea textului s-au modificat de mult. Surpriza cititorului (și nu numai a celui mai puțin avizat, care știe despre Vulcan doar că este primul redactor care i-a publicat versurile lui Eminescu și nașul său literar) este să constate că multe din foiletoanele sale sînt bine scrise și că rămîn interesante la mai bine de un secol de la apariția lor. E vorba mai puțin de textele cu valoare programatică sau de biografiile strînse în 1869 în volumul *Panteonul român*, cît de însemnările fugitive din „scrisorile de la București” sau alte materiale cu caracter memorialistic, în care ochiul mai puțin blazat al ardeleanului surprinde, cu umor și bonomă naivitate, aspectele policrome ale vieții culturale din Capitală. Cercul nemuritorilor în special e văzut într-un amestec bine dozat de blîndă ironie la adresa micilor vani-

tăți („...m-a surprins mulțimea de decorațiuni. Nici n-am visat ca chiar și academicienii să aibă atîtea. Eu una singură am și p-aceea am uitat-o acasă...”). Sau a unor trăsături care individualizează („Cel mai strașnic fumător academician este dl. Hașdeu... cel mai vorbăreț dr. Brînză, cel mai tăcut Naum... Mai iute vorbește Quintescu, carele întrece și pe Negruzzi, căci pe cîtă vreme din trei silabe rostite de Negruzzi înțelegi numai două, din patru ale lui Quintescu nu pricepi decît una”) și de tristețe pentru puțină audiență de care se bucură evenimentele academice în fața celor politice: „A doua zi căutam curios prin ziarele bucureștene vrîun raport despre această serbare jubiliară, dar nu găsim decît mișcări electorale”. Demne de remarcă, pe lîngă aceste pagini colorate dintr-un trecut văzut mai adesea sub specia generalităților, sînt judecățile despre artiștii lirici, dramatici sau plasticienii contemporani, agrementate și ele cu tușe spirituale (Luchian și Vermont „lucrează cu culori viue și înfătoșează cu drag scene din viața poporului. Publicul privește cu plăcere, laudă, însă... nu cumpără”) și surprinzătoare adesea prin justețe și concizie: „Vermont este pictorul stărilor sufletești... Luchian este impresionist... penelul său ne traduce prin trăsături marcante orice incident, figură sau peisagiu ce-i apare în cale... Petrașcu e plin de foc, el redă totul cu putere, orice pictează respiră tărie... Verona e pictorul ideilor... Grigorescu... acest Alecsandri al picturii...” ș.a.m.d.

Plăcute cel mai adesea la lectură, relevante sub raport sufletesc și intelectual pentru o epocă relativ săracă în personalități, textele lui Vulcan restitue istoriei literare un autor și începutul unui gen peste care s-a trecut prea ușor. Editorul, care i-a consacrat lui Vulcan și o laborioasă monografie în 1974, însoțește paginile deshumate din periodicele vremii cu note bogate și pertinente, precum și cu unele îndreptări ale afirmațiilor evident eronate din text; ele puteau fi mai numeroase după opinia noastră, căci Asachi începe înainte de 1833 activitatea sa în slujba teatrului iar traducerile sale ne sînt azi cunoscute (p. 370), poezia lui Heliade se cheamă *Serafinul și heruvimul* și nu *Heruvimul și serafimul*, *Curierul românesc* apare în 1829 și nu în 1831, pe sculptorul ortografiat mereu Valdubea în chema Valbudea ș.a., mărunțșuri care nu pot în nici un fel umbri meritele unei publicații necesare, realizată cu competență și profesionalism de un bun istoric literar al fenomenului ardelean.

Mircea Anghelescu

*) Iosif Vulcan: „Publicistică”, ediție îngrijită, note și indice de Lucian Drimba, București, Minerva 1989, 721 p.

povestea vorbei

Binele și Răul

Se vor înmulți cu siguranță, și în lingvistica și semiotica românească, studiile asupra limbajului politic, analizele pragmatice ale discursurilor și dialogurilor, ale actelor verbale din viața publică. Deocamdată, la o privire destul de superficială, o serie de texte din această categorie, dar mai cu seamă unele articole din presă, ar părea să confirme o impresie generală produsă de mai multe surse: de politică făcută cu sentimente — mai mult decît raționamente. Strategiile comunicării în masă în genere și ale propagandei în special sînt dominate acum de un model puternic marcat afectiv, caracterizat în primul rînd prin polarizarea semantică. Termenii cu sens apreciativ — adjectivele mai ales, dar și substantivele care nominalizează calitatea ori denumesc sentimente și stări implicit valorizate — sînt extrem de frecvenți (ceea ce este deja un semn), grupîndu-se cu ușurință în două categorii clar marcate: pozitiv și negativ. Fenomenul polarizării e ilustrat de un

număr foarte mare de texte; am ales, la întîmplare, un articol destul de scurt (pînă în 500 de cuvinte), în care se încearcă o sumară analiză a rezultatelor alegerilor (*De ce atît de drastic, Adevărul*, nr. 127, 1990, p. 1); textul este tipic prin apropierea de modelul semiotic al basmului: axele lui semantice și figurative sînt, nu întîmplător, opoziția bun/rău și personificarea!

Marcarea afectivă a lexicului unui text e determinată de mecanismele denotației și conotației, de sfera sensurilor proprii sau derivate prin care se manifestă o atitudine, o judecată asupra lumii. În articolul citat, adjectivele cu sens apreciativ au ponderea cea mai mare; dacă scoatem din discuție 2—3 cuvinte mai neutre (*simplicu, îndelungat, contrar*), celelalte se grupează în modul cel mai semnificativ: a) nefericit, respingător, incrincentat, agresiv, sordid, tulbure, inveninat, belicos, murdar, jignitor; b) solar, curat, frumos, deschis, doritor; c) sătul, oripilat; d) fragil, imatur; e) puternic, zdrobitor; f-g) incomod / confortabil. Pentru orice cititor familiarizat cu gazetele sau dotat cu puțină perspicacitate, „agenții” în jurul cărora se grupează, direct sau indirect, adjectivele de mai sus sînt ușor de identificat; ei sugerează, de altfel, un potențial scenariu narativ:

Partidele (a), Poporul (b, c), Puterea înainte și după legitimare (d, e), Victoria (f, g). E destul de firesc ca sfera negativității să fie cel mai bine reprezentată: bogăția și varietatea ei fundamentale sînt exploatate cu precădere de funcția expresivă a limbajului. Doar în ultimele categorii, cele constituite din numai cîțiva termeni (c-g), accentul se mută de pe latura afectivă a evaluării pe criteriile acesteia, pe definirea în raport cu ceva („sătul de...”, „incomod pentru...”), într-o posibilă logică a evenimentelor.

Între substantivele, numai unele se adaugă prin sens sferei adjectivale a judecății apreciative-afective; ca termeni ai principalei opoziții, apar: a) nedumerire, indignare, ură, acreală, arțag; b) speranță, incredere, iubire, cinste, senin (substantivul). Verbul e în textul dat dar și de obicei, din motive mai generale care țin de structura lui semantică, destul de neutru, de nesemnificativ.

Personificarea convențională servește limbajului afectiv în măsura în care acesta, pentru a-și spori energia, schematizează, suprimă nuanțele intermediare. Grupări ideologice sau noțiuni abstracte sînt umanizate tocmai pentru a fi supuse unor criterii de judecată afectivă și participativă; evenimentele sînt tratate integral în cheie non-rațională, într-o logică minoră a pasiunilor: dragoste, ură, ambiție, speranță etc. Astfel, se poate spune că partidele „au rămas sufocate de nedumerire și indignare”. „Tinăra noastră democratică”, „Strada”, „Puterea” sînt personaje ale spectacolului alegoric; din scenariu nu poate să lipsească seria sinonimică (scrisă, e drept, fără majuscule): Poporul, Românul, Națiunea („i-ați arătat națiunii...”; „românul îi ocolește pe incrincentați”); în sfîrșit, se propun mai multe scenarii marginale: strada — ca berbec lovind în porțile puterii, „agora electorală” ca „bazar al conștiințelor” etc. Limbajul afectiv e, cum se vede, și unul al certitudinilor. Dubiul intelectual, aproximarea și prudența judecății raționale sînt înlocuite de siguranța absolută a afirmației și a negației („Nu, domnilor, nu asta a fost”). În tot textul, un singur „pe-semne”, și acesta ironic; strategiile de atenuare lipsesc cu desăvîrșire, prezentîndu-se ca o descriere de stare obiectivă un discurs care nu e decît o interpretare, o sumă de ipoteze. Evident, nu pot lipsi superlativul („cel mai nefericit și mai respingător”), adresarea directă și alți indici ai subiectivității în acțiune. Cel mai interesant rămîne, oricum, planul semantic, din a cărui serie de apreciative se pot reconstitui sisteme conceptuale și mentalități. Limbajul care le dezvăluie — unul al opozițiilor clare, al sferelor semantice bine delimitate, al alegoriilor — e databil: anterior celui abstract și impersonal din ultimele două decenii, e mai pitoresc — dar, parcă, mai rudimentar.

Rodica Zafiu

Pornind de la suprarealism

În 1976, Virgil Teodorescu publica, în *Biblioteca pentru toți* a Editurii Minerva, volumul antologic *Poezie neîntreruptă*. Titlul fusese imprumutat de la Paul Eluard, dar nu se potrivea deloc cu istoria agitată a unei activități poetice care, deși importantă, a alternat momentele de conformism, cu cele de curaj și de sinceritate. Și l-ar fi putut revendica, în schimb, Gellu Naum, suprarealistul nostru cel mai radical și mai statornic. Cu excepția unui scurt moment (la începutul anilor '60), când formula poeziei sale a împrumutat costumul convențional al redingotei clasice („Știu, încovoi spinarea și bițui, abătut, / fragmente de poeme acum clasicizate / și regăsești în ele miasme din trecut, / ca zgura de carbune uitată-n diamante”), Gellu Naum a rămas credincios experienței suprarealiste, care l-a impus imediat după război. Când n-a mai putut să scrie, a preferat să se refugieze, ca cei mai mulți dintre confratria săi năpăstuiți, în traduceri și în poezia pentru copii (mai ales în cele două *Cărți cu Apolodor*), apropiată, de altfel, prin ingenuitate, de latura ludică a suprarealismului propriu-zis („Pe sub vechile cetăți / Se găsesc antichități” și „Mare om a fost acela / Care-a inventat umbrela”).

De la început, Gellu Naum s-a revendicat din familia marilor nemulțumiți, a nemulțumirilor „pentru totdeauna”, Heraclit, Hegel, Lautréamont, Rimbaud, Jarry, Sade, Breton, pe care i-a citat adesea. După debutul incendiar, care combina mai vechea imagine postromantică și modernistă, cu insurgența de ultimă oră a avangardiştilor, s-a apropiat de materialismul dialectic și de Hegel, respectând direcția lui André Breton, din cel de-al doilea manifest al suprarealismului. A acceptat soluția de mare productivitate poetică a scriiturii automate și, în vecinătatea teoretică a lui Salvador Dalí a vorbit despre valoarea de cunoaștere a schizofreniei (Dalí va explica mai târziu cum funcționează în pictura sa principiul „paranoic critique”). În *Medium* (1945) și-a compus, ca toți poeții suprarealiști mai importanți, propria rețetă de provocare a stărilor de *mediumnitate*, pentru a intra în contact direct

cu visul și cu inconștientul. E vorba de teoria obiectului efialtic sau a oului negru și de modul în care aceasta poate fi pusă în aplicare: „Luați un ou de găină cât mai mic posibil, goliți-l conținutul prin două găuri transversale, înnegriți-l cu tuș chinezesc, viriți o sîrmă subțire prin cele două găuri. Cu ajutorul acestei sîrme fixați-l pe un ecran alb. Acest aparat puneți-l la rețetele care vine spre picioare cînd vă culcați.” Cu Virgil Teodorescu a practicat, în *Spectrul longevității* (1946), jocul celebru al „cadavrelor gustoase” (*cadavre exquis*), forțînd hazardul și ajungînd, pe această cale, la o expresie paradoxală, dar exactă, a propriei metode poetice: „Se poate numi poet numai acela care deformează cu precizie”. Tot în *Spectrul longevității* a inventariat cîteva din opțiunile teoretice ale unui suprarealism de grup, pe care l-a practicat împreună cu Virgil Teodorescu și cu Paul Păun: „a) încrederea persistentă în automatism ca sondă; b) speranța persistentă în dialectică pentru rezolvarea antinomiilor care copleșesc pe om; c) recunoașterea hazardului obiectiv ca indice de reconciliere posibilă a scopurilor naturii și a scopurilor omului, în ochii acestuia din urmă; d) voința de încorporare permanentă la aparatul psihic, a humourului negru care, la o temperatură oarecare, poate juca singur rolul de supapă; e) prepararea, de ordin practic, pentru o intervenție în viața mitică, care ia, mai întîi, pe o scară largă, aspect de curățire aproape totală.” În raport cu aceste generalități și mai ales în opoziție cu grupul Gherasim Luca — D. Trost, Gellu Naum se individualizează prin decizia de a păstra în scenariul suprarealist al poemelor sale, „resturile” diurne (sociale și istorice) ale contextului realist.

În *Malul albastru* (Cartea Românească, 1990), poezia lui Gellu Naum a rămas în esență aceeași. Poetul umblă noaptea în palton vișiniu, poartă pe cap o pălărie de lut și adoarme cu o muscată galbenă pe gură; femeile cu părul albastru (ca în poezia lui Baudelaire), iubita scoate cu undița, din apă, un peste de lemn, o fată-hienă, cu rochie de elevă, îi zîmbește „cu dinți italienești”, în fine, o pasăre poartă panotfi cu ghiare, ca într-un tablou de

Magritte. Toate aceste deformări provocatoare, dezordinea, insolitul și absurdul sint reductibile, în fond, la vechiul principiu dostoevskian al lui „2 X 2 fac 5”. Ce s-a schimbat, totuși, e tonul general, mai liniștit, mai armonios și atins uneori de o adiere a tristeții sau chiar a decepției: „Pe la sfîrșitul nopții de vară cînd unii poate mai așteaptă zorile / și eu arhimandrit al șerpilor condotier al unei liniștite dezordini / ascult izbirea apei de maluri / acum cînd mi se filfiie de toate / acum cînd în camera mea goală sună telefonul sperînd păsările / care se uită pe geam / acum cînd cu pieptul deschis ca o ușă aștept apariția unui semn care nu spune nimic / acum cînd văd cum arde pădurea cu arborii ei iluzorii / acum cînd cineva îmi aduce o moneadă antică furată de nu știu unde / acum cînd se trage de pe balcoane fiindcă cineva a inventat acest nou viciu / acum cînd mă gîndesc la cheltuiala inutilă făcută de bravii mei părinți cu educația și altele / o pasăre imobilă mă pîndește la o răspintie / și eu magistrul-obosit al păsărilor moarte / îmi reîncep chemările de cuc (Pe la sfîrșitul nopții de vară).

„Rețeta” generală de construcție a poemelor poate fi descrisă și acum ca o combinație de elemente disparate, cu o coerență textuală care nu rezultă din încadrarea lor într-o scenă cu început și sfîrșit, ci din straniu fluid psihologic în care aceste elemente par să se scalde. Asocierea fragmentelor disparate se realizează deci la nivelul inconștientului, comunicarea nu se face „logistic”, ci prin osmoză, ca între lichide și plante: „Cum am putea cu degetele oarbe să descifrăm o urmă de potecă

spre un orice pe care nu-l cunoaștem // sau într-un semn mai larg într-o grădină să declamăm poemele poetului pârșos dezamăgînd atenția ascultătoare a copacilor // sau într-o lume brută nesatisfăcătoare să mîngîiem tulpinele desprinse de pămînt // sau undeva a-nume într-o apă să ne scaldăm cuprinși de-o zbatere ușoară capabilă să ne înecă // oricum o parte sau întregul nostru este de fapt fără sfîrșit mișcîndu-se și dispărînd ca împlinirea unui trist mesaj pierdut la care nu mai e posibil nici măcar să ne gîndim și care trage după sine încremenirea sa tăcută...” (Con amore).

Pe de altă parte, inșeși poemele au un aspect fragmentar, în sensul că par extrase dintr-un discurs mai amplu. Se sugerează în felul acesta o coerență supratextuală, un spațiu în care semnificația fragmentelor „decupate” s-ar încadra perfect: „E necesar să ținem seama de tot ce am rostit numai în treacăt în lunga noastră viață. În plus va trebui să ne gîndim la tot ce am uitat restituind astfel strălucitoarea tăcere care se cuvine...” (Un loc acolo).

În ambele cazuri rezultă un fel de aură misterioasă, iluzia că poetul deține secretul unei lumi la care noi nu avem acces: „Expus în permanență la întimplări tăgăduite și îndrumat de forme ale unei intuiții care se referea la viețuirea deosebit de limpezi // de fiecare dată presupunem un freemănt-vestitor în care mișuna apropiată înnegrirea a frunzișului aflat deasupra // «unde te duci tu gîndul meu cărunț mă întrebam atunci și izolarea ca purtător nemijlocit al unei calme înțelegeri îmi arăta răs-pintii depărtate // pe cînd ghioaga de fier lovea tîmpla de aur” (Înec dar sigur). Contribuie la această impresie și recursul aproape permanent la timpul amintirii („Era primăvară stăteam la fereastră ploua...”), la retorica visului, în care pe prim plan se află schimbările rapide și incontrollabile de ramă, absența sau ciudățenia conectorilor, vagul, indeterminarea, tonul coloristic uniform: „...pe sub becuri negre pe străzile orașului / trecea un mare vapor încărcat cu lină și eu / (iubito) vroiam să te plimb în cîrcă prin ceață / peste cenușa mea de animal-magnetic să te plimb / în timp ce bascul îmi cădea peste ochi și cel / care veghea la pupa îmi striga «mă deșteptule / dă-te jos că mi-e milă de tine cum stai / cu fața în palme pe marginea acoperișului / și hai că te angajez ca fliibustier păcat că nu te-ai născut încă»” (Despre drumul subpămîntean).

În *Malul albastru*, Gellu Naum stăpînește la perfecție tehnica rostirii delicate, pentru a ne da iluzia că ne aflăm în preajma oracolului și că l-am înțeles.

Florin Manolescu

stop cadru

Romanul unui mediu

A rhetipul citorva dintre romanele lui Daniel Drăgan îl constituie reportajul. Ele imită „comportamentul” exemplar al acestui strămos, relativ tînăr, în scenarii care sînt întotdeauna ale întemeierii. **Topos-urile** frecvente vor fi șantierul sau uzina; realități prodigioase, cu personaje, de regulă convenționale, care par să repete niște acțiuni originare, fundamentale, ale creației. Desprinderea spectaculoasă de asemenea convenții se produce odată cu romanul *Tare ca piatra*, 1986, în care cel puțin personajul feminin, Maria Suru, rămîne o creație viguroasă. Este ipostaza feminismului melandiv, pentru care existența se transformă într-un set de norme implacabile iar modul de a le actualiza, în fanatism. Proza-torul descoperă valențe ale absurdului și grotescului, după cum, într-un plan al relației cu o anume mentalitate socială, pe cele ale parodicului. În esență, însă, Daniel Drăgan este un romancier tradițional, obiectiv. Naratorul își păstrează perspectiva privilegiată a omniscienței față de o lume situată într-un determinism riguros de natură economică și social-politică. Dar, ultimul roman publicat, *Presimțirile* (1989), este însăși o surpriză, nu la nivelul construcției propriu-zise, ci al viziunii. Cîțiva invariabili specifice autorului apar și aici: spațiul acțiunii îl constituie o localitate minieră; descrierea reportericească a cadrului; biografismul minuțios al unor personaje în stabilirea de genealogii. Pînă la un punct, avem de-a face cu romanul unui mediu, respectiv al provinciei, populat de o comunitate eterogenă și fluctuantă, suprapusă peste cea rurală, care își mai păs-

trează încă tradițiile, mentalitățile și legendele sale. Pentru surprinderea unei „culori” specifice acestui mediu de tranziție, proza-torul decupează cîteva secvențe, în genere cu caracter anecdotic, semnificative, totuși, pentru o lume aproape amorfă, aflată la limita dintre veselie spontană și instinctul obscur de agresivitate, dintre existența ludică (așa ca Dumitru Bungău, un personaj nastratinesc, care a călătorit pe un pescador în Oceanul Indian) și una abulică (precum pictorul ratat Toma d'Amaro). E o lume pitorească și jovială, dar în aceeași măsură răzbuțătoare și imorală (inspectorul Gogoșă), aventuroasă sau placidă; o lume ca oricare alta și totuși reprezentativă pentru timpul ei istoric; complet dezeroizată și de aceea umană și verosimilă. Daniel Drăgan a renunțat aici la „viziunile” emfatiche, fals-prometeice, din unele cărți anterioare, însă nu subminind ori descalificînd un univers uman, ci o manieră de a scrie. Pe fundalul acesta, cu o rezonanță altminteri destul de slabă în spațiul românesc, se conturează destinele propriu-zise: Vică și Darina Dodoloea (un nume imposibil și inadecvat), Silvia Braniste, Toma Stoleru s.a. Pensionar miner și speolog autodidact, urmaș al unei eminențe locale în speologie, profesorul Liviu Braniste. Vică este tipul insului excepțional. Gospodar temeinic, întreprinzător, descendent dintr-o familie solidă de oier, el adoptă, paradoxal, o existență problematică. Întregul său mod de existență este văzut ca o deviere de la normele impuse de colectivitate. Bunăstarea sa, dobîndită prin muncă, devine suspectă și va fi pus sub urmărire (după accident, este „reținut”, chiar, de organele

în drept). Are ambiții intelectuale și e pe calea unor descoperiri senzaționale. Dar abaterea cea mai gravă de la un anumit fel de normalitate o constituie iubirea pentru tînăra asistentă medicală Silvia Braniste. E o dragoste reciprocă, activă și epuizantă, dincolo de senzualitate și de mentalitatea tabuizantă a provinciei. Boala provocată de accidentul din mină, apoi scurta și nedreapta detenție declanșează un soi de criză existențială, care îl pune pe personaj în situația de a alege între Silvia și Darina. E o libertate falsă, însă, impusă de autor. Între timp renunțase și Silvia, rezolvîndu-și și propria-i criză. Ultima descendentă a unei familii de ardeleni (tatăl ei fusese renumit profesor de științe naturale și speolog), ajunsă asistentă medicală, ea oscilează între excesul și carența de afectivitate. Sentimentală și trăznită, generoasă și lipsită de prejudecăți, desprinzîndu-se de tabu-urile tradiției (în mod simbolic, casa părintească se va prăbuși într-o iarnă foarte grea) dar avînd sensibilitatea profundă, devoratoare, a prezentului, amorală dintr-o onestitate aproape anxioasă, inflexibilă și necondiționată în devoțiune, însă, în aceeași măsură, imprevizibilă, ea reiterează o variantă autohtonă a literaturii furioase din anii '50, precum și tipul unui anume „vampirism” simpatic, grațios însă, un fel de *jeu d'amour*, nu demonic. Victimele sale sînt fie grotesci (așa ca italiianul), fie ființe slabe (pictorul Stoleru sau doctorul Stavăr). Iubirea pentru Vică, ultima, atinge paroxismul acestei nevoi mistuitoare de dăruire și concomitent, de acaparare. Dar, paradoxal, are drept consecință o epuizare totală, psihică și fizică. Cuprinsă de o boală misterioasă, Silvia ajunge pînă-n pragul desfigurării care simbolizează, în fond, o metamorfoză. Ea se purifică, se vindecă printr-o maladie oarecare nu atât de dragoste cit de complexul disponibilității. Personajele acestea, ușor fantastice, trăiesc, de fapt, în proximitatea unor acți gratuite. Modul lor de viață e un soi de experiment estetizant, în răspăr cu automatismele cutumiere ale provinciei. Fiecare în felul său contrazice o anumită normă, de condiție socială, de viață în general. Fiecare este o abatere de la un destin care părea natural. Ele rămîn interesante tocmai prin stridențele pe care le produc în spațiul

lor de rezonanță. Altminteri se structurează destul de defectuos. Cel puțin cazul lui Vică și al Silviei, soluția „vindecării” este cam naivă în raport cu emfaza premiselor. Nu-i lipsesc proza-torului nici o anume subtilitate a nuanțelor de natură psihologică, nici imaginația materială a limbajului. Îl reproșez, însă, o ușoară exaltare în căutarea obstinată a neologismelor sau întrebuintarea improprie a unor cuvinte. Oricum, *Presimțirile* este un roman cu certe calități și numai pentru faptul că pune în dificultate o temă înțesată de clișee.

De altfel, la cîteva zile după apariție, în noiembrie 1989, romanul a fost interzis, apoi, discret, repus în circulație. Practica aceasta devenise în ultimii ani destul de frecventă, pe unii chiar avîntajîndu-i o asemenea victimizare. În cazul lui Daniel Drăgan (personaj, altminteri, dezirabil pentru oficiali) era suspect, se pare, libertinajul („imoralitatea”) tînerei asistente medicale. Practicantă a amorului liber, Silvia Braniste putea fi considerată o reprezentantă inavuiabilă a tipului sexv. Pe de altă parte, prosperitatea familiei Dodoloea, datorită inițiativei particulare, contrazicea niște norme absurde de natură social-economică: bunăstarea prin muncă onestă poate fi considerată o fraudă. Există, apoi, pe alocuri, o anumită cruditate a limbajului, unele anomalii ale relațiilor dintre oameni contrazicînd un „cod al eticii și echității”, personaje decăzute (pe care societatea nu trebuia să le recunoască), scene din medii obișnuite dezvăluind calitatea mizeră a vieții sau, dimpotrivă, din medii corupției și promiscuității, etalînd prosperitatea cu adevărat frauduloasă. Desigur, valoarea acestora este una documentară, sociologică, iar nu neapărat literară. Ele țîn de ceea ce s-a numit, în general, curajul scriitorului și circumstanțiază iremediabil opera. În altă perspectivă, asemenea îndrăzneli constituiau elemente ale reclamei și marșandizării. Nu peste mult timp, vor deveni niște dulci nimicuri.

Petru Poantă

ovidiu genaru

Și asta e tot

Atunci și vulturii caută
proteine în gunoaie
când ingerii se nasc cu malformații,

Prin biserici
vașul crăpat
desparte Fecioara de Prunc

Și Dumnezeu șofer de buldozer
năruiește orașul
și ridicăm mai trainice
ruini ca luna,

Iar eu tănuiesc un Socrate
scăpat de pedeapsă.
Se aud tunete înăbușite,
vine cucuta.

Și asta e tot.

(1988)

Șir

Oameni cu pielea trasă pe ochi așteaptă
în fața

ghișeului,
fumează dimpotrivă alții tac,

Pielea pe față e spartă de trăsăturile
sommelente ale deșertăciunii,

Ca și cum ar ține capul în mil
hibernează nici un impuls nici un
cuvânt,

Toți se țin de același lanț
care vine din urmă și-i însoțește
și-i latră și-i linge,

Există un sentiment de sfinx care le
îngăduie
totuși să le bată înima,

Încă un pas înainte,
încă o verigă,
încă un fir de praf,

Muriți înșet, nu stîrniți panică.

(1988)

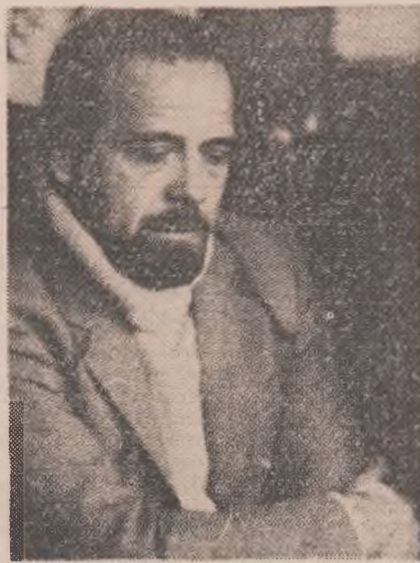
Lovind

Lovind o pasăre care pe cer ardea
vulturul cade și doboară copacul,
copacul izbește piatra care nu se mișcă
și piatra găurește acoperișul
acoperișul care acoperea.
Se crapă tavanul și cade moloz
în ceasca împăratului care toamă
gindea că nimic

nu mai cade în lume.
Împăratul se afla cu spatele la ceașcă.
Apoi împăratul se întoarse,
își bea tacticos ceaiul,
își bea molozul,
își bea palatul,
pe sine se bea
și ridea.
Și cădea.

Lovind de moarte împărăteasa care
tocmai intra
cu argintul prăjit pe o tavă de aur.

(1987)

Țărani

Nu mai purtați pământul sub unghii
pentru că e al vostru,
pământul care-i al vostru nu se mai ia
sub unghii,

nu se mai ia pe călcăile crăpate,
nu se mai duce acasă,
nu se mai spală.

El rămîne unde se află pentru că e al
vostru.

De aceea nici potcoavele nu mai poartă
cai.

(1988)

Repede

Privesc incremenit muntele așa cum
înotind
aș cuceri marea.

Curăț un măr de coajă,
măninc miezul și arunc cuțitul în mare.
Nici nu s-a dus la fund și iată e roșu.
Roșu umblă prin mare și marea umblă
prin cuțit.

(1988)

Deșertul roșu

Au venit unii și au pretins că ei sînt
Mesia

au venit alții și i-au uzurpat pe cei
dintii

au venit unii și au propus să mergem
înainte

au venit alții să ne spună că înainte e
în urmă

au venit unii și ne-am corectat că în
urmă e la stînga

au venit alții să ne convingă că stînga e
la dreapta

au venit unii și au recunoscut că au
uzurpat

au venit alții să se tînguie că au fost
uzurpați

și că greșelile nepricepuților sînt
mai avantajoase decît greșelile

pricepuților

Apoi au venit împreună și ne-au
explicat că busolele lor

sînt mai puțin defecte decît busolele
altora

și că în definitiv așa e mersul prin
deșertul roșu și ceață.

(1985)

Moartea mamei

Gemi și aștepti sfîrșitul vremii,
măicuță.

Spre binele lumii, te rog,

naște-mă mare, nu mă greși ca pe alții.

Leagă-mă. Vine laptele.

Pregătește-mi pelincile, fă-mi patul în
placenta ta.

(1988)

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Literatura nu simte încă nimic
din „marea schimbare“ (a fost cu ade-
vărat una?)... O fi inerția? Sau arta
rămîne, mă rog, aceeași indiferent de
culorile istorici? În afară de zelul cu
care scriitorii s-au apucat de pamflete,
nimic nou sub lămpile librărilor. Poa-
te că o mare cantitate de cărți neapă-
rute pînă acum („oprite“) își cer rin-
dul înainte de a le lăsa pe cele scrise
„după“...

Oricum ar fi, o mare suferință la
capitolul evenimente și o medie mai
coborîtă ca alte dăți, iată consecințele
imediate asupra artei noastre. Letargia
literaturii din tentația devoratoare a
gazelării sau din setea de mărire a li-
terarilor?

Horia Gârbea

COSTIN GRIGORAȘ

Grefa de memorie

Editura Eurotur 12 - 2 000

● Cartea lui Costin Grigoraș, o
carte simplă de poeme intră în atenție
imediat prin numele editurii care,
aflăm pe coperta a treia, mai oferă
servicii de proiectare (?) de traducere
din și în orice limbă (?) și mai ales
impresariat matrimonial (!?!). Din-
colo de aceste tentante oferte, editura
cu pricina se pare că-și face datoria
față de debutanți înfățișînd un poet
onest în meseria lui.

Costin Grigoraș este un nichitian și
nu face un secret din asta. Nu are însă
dezlănțuirea de viziuni a maestrului ci
numai arta lui de a suci sintaxa.
Uneori... Alteori el alunecă spre ripa
încăpătoare a locurilor comune și vor-
bește despre „mări ondulate de respi-
rații“, „nașteri în zbor“ și alte aseme-
nea duioase tablouri.

Titlul volumului este sugestiv prin
mărturia depusă împotriva autorului.
Într-adevăr, acestuia pare, din cînd în
cînd, să i se fi grefat o altă memorie,

a unui personaj din alt timp și prin
aceasta sînt scoase la lumină „achi-
ziții“ care-și au locul mai curînd în
colțurile romantice ale podurilor.

Ar fi nedrept să nu citez și lucrurile
„pozitive“ dintre care unele pot fi re-
ținute mai mult decît o zi: „pe aproa-
pe lipsa cuvintelor / oglinzi retrovizoa-
re arată partea ignorată a confesiunii“
sau „de-aici memoria singurează pe o
tavă de argint / în văzul mulțimii“.

Asemenea fragmente sînt poeme în
sine și înecarea lor în alte cuvinte nu
are nici un rost. Poemele sînt înșiruri
de secvențe nearmonizate și astfel păr-
țile bune nu știu să le sprijine pe cele,
se-ntîmplă oricui, mai sărace cu inspi-
rația. Una peste alta, Costin Grigoraș
și editura Eurotur au ieșit în lume.
Vor face împreună turul Europei? Om
vedea...

ION MOISE

Numai cu tine, omule!

Editura Dacia

● Nu-l cunosc pe Ion Moise și-mi
pare rău, că, fără să-l cunosc, m-am
supărat atît de rău pe domnia sa. Zi
de vară, oboseală. De la fosta „Krite-
rion“ îi cumpăr cartea și cum ajung
acasă dornic de o destindere sau cine
știe (coperta enigmatică), de aventura
unei noi viziuni în materie de roman.
Citesc, zece pagini, douăzeci, termin
cartea. Nimic!

O poveste lungită la nesfîrșit. Poves-
tea cuplului Gălan (Ana și Grigore)
care se mai ceartă, se mai bat, vor-
besc între ei și cu alții fără nici o noi-
mă, se sfădesc pînă mai să se despar-

tă și, datorită faptului miraculos că Ana
naște un copil (aici o inutilă și plictis-
coasă parte de „reportaj la maternita-
te“), se împacă. Ana chiar, în final,
repetă „obsesiv“, „plină de bunătațe și
bucurie fierbinte“: „Grigore!... Numai
cu tine, omule!... Grigore“.

Nespectaculosul existenței cotidiene
a mai fost tratat, slavă-Domnului în
proză. Dar cum? Cum realizează asta
Ion Moise? Plictisind extrem naivul
cititor de bună-credință, îndopîndu-
r cu detalii nesemnificative și trăgîndu-
i la sfîrșit o încheiere, o „morală“
de doi bani.

Se scriu multe... Unele cărți sînt mă-
car comerciale, au măcar acea calitate
de a nu te face să-ți dai seama că ai
pierdut două ore din viață fără ca de
fapt să viețuiești. Dacă aș fi fost cri-
tic literar, m-aș fi resemnat să scriu
fără indignare despre romanul lui Ion
Moise. Dar eu sînt doar un cititor naiv
care i-am cumpărat cartea de la „Kri-
terion“ și am ratat o după-amiază din
pricina ei. În această calitate îi repro-
șez că a scris-o.

ALEXANDRU PETRESCU

Cetățile mele

Editura Cartea Românească

● „Unde sînt cetățile mele / Care
le-am avut?“... Le-a cucerit Alexandru
Petrescu făcînd din ele decor cartonat
pentru un roman gros (400 de pagini).
Dar nu erau nici măcar cetățile mele
ci ale unui fel de copilărie îndepărtată
cînd, savurîndu-mi boala provocatoare
de absențe motivate, citeam, cu termo-
metru-n gură, „La Medeleni“. Ca să
citez un poet „e pierdută ziua-aceea de
acum“ și cartea lui Alexandru Petres-
cu n-a avut pentru mine savoarea ace-
lor clipe de aprilie cu amigdale mari.

Un roman „pentru copii între 12 și
16 ani“ și pentru cei care au fericirea
de a se păstra etern la această vîrstă.
Nu-i un reproș pentru autor ci un aver-
tism pentru cititori așa cum se cu-
vine să fac.

Cartea este scrisă liniștit, nu „pune
probleme“ de nici un fel și curge tot la
vale fără să întilnească în cale vrec
moară de cuvinte sau de acțiune care
s-o fărîmițeze... Pe alocuri e foarte dră-
guță și cu dialog firesc.

Alexandru Petrescu este un scriitor
cu multă dexteritate și duce lucrurile
la un sfîrșit bun și fericit așa cum se
cuvine într-un roman serios. Faculta-
tea de a scrie astfel e mult mai rară
decît s-ar crede.

H.G.

O excursie memorabilă (II)

● Fragmentele apărute în „Luceafărul“ nr. 16 și 17 precum și cele ce vor urma fac parte dintr-un ciclu memorialistic ce-și propune să reînvie perioada anilor 1939-1948 petrecută de autoare în Franța. Ansamblul acestor amintiri urmează să apară la Editura Cartea Românească cu titlul „Viața în bucăți“.

Pe Eugen Ionescu l-am întâlnit pentru prima oară într-un autobuz. Vorba vine! În realitate făcusem cunoștință înainte de urcare. Odată așezați în vehiculul mare și confortabil, puteam cel mult să-l contempim peste spetezele înalte chice retezată și ceafa, care n-aveau de ce să mă impresioneze în mod deosebit și nici nu erau deosebit de atrăgătoare, iar alături, virful pălăriei conice, de genul celor chinezești, de pe capul „chinezoi-ceil“ sale, că doar atât depășea peste spătarul de după care mica ei persoană dispăruse în întregime. Așadar, nici mijlocul nostru de locomotie din ziua aceea nu era un vulgar autobuz, ci un autocar de excursie, care urma să ne ducă la Reims. Până a fi poftiți să ne ocupăm locurile, așteptam în picioare alături de ceilalți participanți, bursieri ai guvernului francez, de diverse nații, care se strinseseră și stăteau de vorbă în grupuri. Noi — Mihai și cu mine — stingheri: nu cunoșteam pe nimeni. Deodată, dintr-un grup în care se vorbea românește, s-a desprins cineva, s-a apropiat și, fiindcă pe semne ne auzise schimbând câteva cuvinte între noi, ne-a adresat cuvântul cam așa: „Vasăzică sunteți și voi români? De unde sunteți? A, timșoreni! Și cu studii la București? Aha! S-a prezentat, ne-am prezentat. Personajul era îmbrăcat într-o haină de piele maro și avea o beretă pe cap: semăna mai degrabă a șofer decât a intelectual — cine purta pe vremea aceea haină de piele? — „Și ce faceți pe aici? Ce studiați?“ a continuat apoi să ne descoasă, meru cu un zimbet deschis și ironic pe buze, vrînd parcă să arate că vorbește în glumă. Dar întrebă cu real interes și cu un soi de dezinvoltură menită să ascundă puțină sfială și să-și afirme totodată dreptul de a ne supune la un întreg interogatoriu, de a-și lua astfel de libertăți față de noi, vizibili mai tineri (pe atunci diferența de vîrstă încă mai era notabilă, pe urmă s-a șters de altfel, se știe, ea merge descreșcind cu anii).

„Hai să fac prezentările“ a spus apoi revenind la realitatea imediată și, întorcîndu-se spre micul grup pe care-l părăsise, a strigat: „Rodica! Vîno-ncoaate!“ S-a îndreptat spre noi o doamnă cu pălărie mică și subțire; după ce făcuse citiva pași ce ne despărțeau, el a spus: „Asta e soția mea. O cheamă Rodica. Nu-i așa, ce mică e?“ a adăugat apoi cu sprincenele ridicate a mirare de parcă atunci ar fi descoperit faptul, spre a izbucni pe urmă în ris, și tot rizînd și-a petrecut brațul pe după umerii ei, a strîns-o tare, privînd-o cu tandrețe și parcă cu milă, pentru că era așa de mică, uitîndu-se apoi strengărește ba la ea, ba la noi, în timp ce ea zimbea jenată, căutînd să se desprindă și spunînd dojenitor: „Eugen! Asta nu părea să-l tulbure, pesemne era obișnuit. Eliberînd-o totuși din strîmtoare, ne-a luat de braț pe noi amîndoi și ne-a tras spre cei citiva prieteni cu care stătuseră de vorbă. S-au făcut prezentările, s-au schimbat câteva cuvinte, pînă a venit clipa plecării și ne-am imbarcat.

Ne duceam deci la Reims. Era una din excursiile organizate pentru studenții străini de forul tutelar de care dispuneam cu toții ca bursieri, numit „Bureau d'accueil aux boursiers étrangers“. Acesta ne trimitea banii, iar noi eram datori să-i adresăm periodic rapoarte de activitate despre înmatriculări, planuri de studii, lucrări de seminar, examene etc. O corespondență care, în paranteză fie spus, ne-a obligat să învățăm înainte de toate cum se folosesc formulele de închiriere consacrate, cu savante gradări după funcție și rang: „Recevez, Monsieur, l'expression de mes sentiments distingués“ sau „Veuillez agréer, Monsieur, l'expression de ma plus haute considération“ etc., etc. Ce fistichii și artificioase ne păreau atunci, pentru ca apoi să le știm distribui corect și curgător, în modul cel mai firesc. Am înțeles atunci că politețoa ritualizată e direct proporțională cu vechimea unei civilizații.

Acel „bureau d'accueil“ mai avea și misiunea de a ne orienta în cultura franceză, și anume, printr-un învățămînt direct, l-aș zice, un soi de „leçons de choses“, constînd în vizitarea principalelor monumente și instituții, în grupuri însoțite de profesori de istorie sau de istoria artelor. Pe vremea aceea, Franța strălucise pe firmamentul culturii, ca un luceafăr înegalat pentru orice european, dar și pentru orice român cu francofilia tradițională bine inoculată, iar răspîndirea acestei străluciri, „le rayonnement de la France“, în spotă perspectiva ca cei veniți, ba chiar invitați la studii, selectați ca „promițători“, urmînd adică după toate previziunile să joace rol în cultura țării proprii, să ducă cu ei amprente întipărite pe viață, întărînd și amplificînd astfel influența spiritului francez, această iradiere contactată fiind în fond rostul burselor și motivația lor în politica culturală.

În ce ne privește, previziunile nu s-au adeverit, și așteptările legate de noi au fost înșelate: am fost pionii scosi de pe tabla de șah, partida treburilor culturale

s-a jucat (aproape) fără noi, au avut grijă împrejurările. Dar noi ne-am ales cu ceva chiar și din latura ca să zic așa propagandistică a darului oferit. Cine a avut norocul de a beneficia de acea introducere în cultura franceză, și anume la nivelul celor gata introduși, doar că de la distanță, a avut parte, acum prin contact direct, de unele revelații — altele decît cele mijlocite prin cărți. Legenda prinsese viață din primele zile, cum am relatat, dar limbajul pietrelor a devenit limpede și inteligibil, mai cu seamă datorită acestor vizite ghidate care au făcut ca Parisul prezentului să se contopească de-a binelea în mintea noastră cu Parisul istoric.

Cine-și închipuie acum că ni se oferea ceva asemănător cu ceea ce prezintă un ghid limbut grupei sale de turiști gură-cască se înșală. Căscam și noi gura de bună seamă, aveam și de ce, explicații ni se dădeau, detaliate, doar că într-un mod care te făcea să apreciezi lucrurile, înțelegîndu-le și care înainte de toate te învăța să vezi. Admirabilii profesori desemnați să ne conducă, profesori-tip, fără îndoială, unii reputați, fără a fi proeminenți prin vreo genialitate personală, ci tocmai reprezentativi pentru tagmă, știau să ni-merească justa măsură, potrivit și informațiile nici pentru cei care se specializau în istoria artelor, dar nici pentru ageamii, expunînd diferențiat și sobru, în spiritul clasic al conciziunii și clarității. Nu numai nestinsa noastră sete de a înmagazina cunoștințe și de a pricepe cît mai multe, pe cît posibil tot, ne dicta să luăm parte la aceste vizite ghidate; după cea dintîi, am știut că e păcat să le ratezi; fiecare își mijlocea o întîlnire.

Să contempim, de pildă, pentru prima oară jocul luminii răsfrînte prin ferestrele colorate de sub sveltele ogive din nava înaltă în Sainte Chapelle, după ce ți s-a retrăsat istoria ei, etapele zidirii, înfățișate în imagini ce ți s-au perindat în fața ochiului închipuirii, și recapitularea epopeii lui Ludovic cel Sfînt te-au cufundat în alte vremi, ascultînd acum altele date instructive, mergînd pînă la arta vitraliilor și secretul ei pierdut; să faci cunoștință cu cite un monument arhitectural, fiind ajutat să observi pînă-n detalii unitatea de stil, sau să urmărești dimpotrivă suprapunerea stilurilor în paralelism cu istoria evenimentială, ca la St. Etienne du Mont, unde transformările renescentiste sunt legate de domnia lui Francisc I, pe cînd interiorul gotic păstrează elanul spre tîrîi al evului anterior, iar racla cu osemintele Genevevei, patroana Parisului, prilejuiește evocarea vremii îndepărtate, de impresurare și foamete de care după legendă, bărbăția sfintei sfătuitoare a regelui Clovis a scăpat populația, aducînd merinde pe barca pe apele Senei, strecurîndu-se printre ostașii huni, pe cînd Atila era ante portas; dar și marele secol este prezent acolo prin două pietre funerare și-n timp ce evoci cele două umbre mărețe, Pascal și Racine, ascuți vorbindu-se despre rolul mănăstirii Port Royal, unde cei doi se retrăsese-ră cîndva, schițat din citeva trăsături, mai colorat sau mai viu decît din lectura a sute de pagini, de care poate nu te apuca. Să faci apoi un tur prin Parisul saloanelor de pe vremea clasicismului, prin Marais, aflînd cine pe unde a locuit, să vezi interioarele în parte păstrate, în parte reconstituite, imaginîndu-ți primiri-le, să treci, pe urmă prin Place des Vosges, acest vast salon închis între culisele sale din clădiri de cărămidă roșie, incununate de acoperișurile înalte și cenușii,

în pante abrupte, „plăță regală“ pe vremea lui Henric, hughenotul apostat, unde apoi Victor Hugo și-a ales reședința. Sau să ți se arate Luvrul o dată ca clădire: „Acum nu vă uitați la exponate, iată (eram în sălile de jos, cu antichități greco-romane), asta e sala unde s-a petrecut Noaptea sfîntului Bartolomeu, acesta e stîlpul după care a stat ascuns Henric, atunci de Navarra, iar ducele de Guise de acolo a dirijat operațiunile, în timp ce în față, din biserica regilor, la St. Germain l'Auxerrois, răsuna clopotele dînd semnalul pentru măcel“.

Dar, vai, doar nu m-am apucat să scriu un ghid istoric al Parisului! M-a furat plăcerea evocării citorva memorabile luări de contact.

Toate acestea te făceau să simți permanența istoriei în prezent, în pietre, pe străzi unde cite o placă vestește că aici a locuit cutare sau cutare dintre marile figuri, cunoștințe vechi din cărți sau din arte. Descopeream dintr-o dată frumosul urbanistic, arhitectura ca artă pasionată și prezența trecutului; iată, asta a fost revelația! Parisul frivol — mai real pentru cei veniți eventual cu această imagine primită de-a gata — Parisul vieții de noapte, al lui Moulin Rouge, al teatrului boulevardier, al facilității și al luxului, se estompa, făcînd loc imaginii unui oraș al spiritului și al gustului. Și chiar dacă multe detalii aflate atunci s-au șters cu timpul din memorie, impresia primită despre geniul locului în succesele lui intrupări de-a lungul secolelor, va face ca el să plutească meru peste noi la fiecare nouă întîlnire fericită cu cele văzute odinioară cu ochi proaspeți și avizi.

Cine a dobîndit această imagine a grandorii, a frumosului și echilibrului s-a simțit transportat într-o nouă Atena, s-a îndrăgostit de ea, rămînd legat pe veci de duhul care tot mai plutește peste acele ape, și va trimite peste acel cer, capricios ca muzele ce l-au îndrăgit, gîndul ca o rugă: să dăinuie; să se adeverească și de acum înainte cuvintele inscrie pe emblema vechilor corăbieri ai Luteției, „Fluctuat nec mergitur“.

Eram oare livresți? Poate, dacă înțelegem prin asta că ne acapara lumea pe care o cuprîndem cu termenul generic „culturală“. Orientarea asta era însă fundamentală și genuină. Ne-a rămas toată viața, o viață de irealiști, dacă vreți. Dar trăirea însăși nu era cituș de puțin livrescă, ba chiar cu totul autentică, organic legată de ființa noastră. De aceea ne-a marcat cu o pecete indelebilă, ca urmele lăsate în suflet de o mare pasiune. Și-apoi putem discuta despre ce înseamnă livresc. O apă care curge pe sub un pod poate fi răpitor de frumoasă. Dar dacă aceeași apă și același pod trezesc în amin-tire sunetele și cadentele versurilor care le cîntă, ele sunt poetice, ba nu, ele devin poezie. Un șir de case sub o anumită lumină poate fi splendid, dar dacă peste tabloul văzut se așează, transparent și aerian, o serie de imagini ce l-au prins pe pînă, contempim același tablou în straturi multiple cu adîncimi nebănuite. Abia prin prisma valorilor dobîndite grație artei și spiritului, lucrurile, locurile devin fabuloase.

Scumpe cititor critic, grăbit poate să găsești aici relatarea unor aventuri palpitate, nu mă certa că fac digestiuni (promit că am să mai fac!) și mai ales una atît de lungă de la bun început! În realitate, nu m-am depărtat de la subiect. Descoperirea Parisului ține de povestea vieții noastre, s-a amestecat cu ființa noastră intimă și a dat o coloratură deosebită tuturor lucrurilor trăite atunci, inclusiv noilor prieteni, și mai ales celei cu Eugen. Fiindcă participăm cu aceeași intensitate la aceleași valori. Și ele ne-au unit. Doar că el le descoperise mai demult prezența în piatră și aer, în vorbire și cotidian. Grație lui, în bună parte, ea ni s-a relevat mai repede și mai acut. Iată-ne din nou la tema abordată și abandonată. Mi-am lăsat personajele în suspensie, suîndu-se în autocar, cam așa cum îl lăsa Shandy pe unchiul său cu un picior ridicat, urmînd să calce pe următoarea treaptă a scării, ca să ne poarte între timp pe drumuri, cu vorba. Reiau deci: ne-am urcat și am pornit.

Rămînd între noi, destul de izolați și fonc prin zgomotul mașinii, l-am pus pe Mihai să mă „orienteze“, fiindcă, năucă cum sunt în asemenea împrejurări, nu înțelesesem, cînd ne-am strîns mina, numele personajului puțin ciudat, dar prietenos, și habar n-aveam cu cine făcusem cunoștință. Pentru mine, mai ales pe vre-

muri, literatura era în cărți numai în cărți, și nu simțeam nevoia să fac legătura între ea și personajele vii care o produc. Mihai, meru informat și înfinit mai la curent cu ale vieții literare, pricepuse cine era. „E Eugen Ionescu“, mi-a spus în șoaptă, „știi tu, cel cu „Elegii pentru ființe mici“ și cu faimosul NU care a făcut atîta vîlvă“.

N-aș putea să jur că în acel moment îmi spunea mare lucru acest NU, recitit mai tîrziu cu aceeași plăcere la intervale de decenii, savurînd de fiecare dată verva bătușă, hazul, impertinențele pertinente, căzînd de acord cu atitea vederi, scuizînd repede părerile nedrepte și exagerate (de pildă, despre Argezi ca poet), de altfel, tot atît de bine aduse din condei, iscate din virulență combativă și din plăcerea de a șoca, admirînd trecerile jucăuse de la registrul violent la cel sentimental, precum și cele abrupte, de la persiflare la tonul grav, vibrînd cu altă intensitate la apariția motivului morții, configurat aici ca patetică interogație despre rostul literaturii, un divertisment în sens pascalian față de gîndul sfîrșitului inexorabil, într-un cuvînt, regăsiindu-l meru pe Eugen întreg și întocmai, așa cum îl știam. Pînă și în brutalitatea unora dintre atacuri vedeam, ca într-o fotografie de tînerțe, același om ale cărui izbucniri de furie le cunoșteam atît de bine. Și-apoi, dacă se făcuse că uită marile calități ale celor pe care-i ataca cu înverșunare, oare adevărurile crude aruncate în obrazul acestor personalități, meritînd prețuire sub multe aspecte, nu fuseseră totuși niște adevăruri? Să ne gîndim numai la versalitatea pe care avea s-o dovedească Argezi, pre-tîndu-se pentru lauri suplimentari și profituri copioase să joace rolul unui făcător de versuri, mimînd nu o falsă profunzime, cum sună imputarea din NU, ci un „progresism“ de comandă.

Cum spuneam, nu sunt sigură că reținusem din carte — pe lîngă impresia: iată un polemist talentat, dornic să se afirme zgomotos — tulburătoare indoleli, strigătele meditative de desperare (dacă ne este îngăduit să spunem așa), în fața inaniității ambițiilor, străduințelor sau chiar izbucnirilor, și acuitatea certitudinii de a muri; — deși toate acestea atinseseră în mine o coardă sensibilă, cum aveam să-mi amintesc la recitare. Fusesse însă o lectură fugară, cea dintîi, pe vremea studenției la București, cînd cu intransigența tîneretii „mergeam la esențial“ și nu aveam timp de pierdut cu poezi minori și actualitatea literară cu ale ei scandaluri și cancanuri.

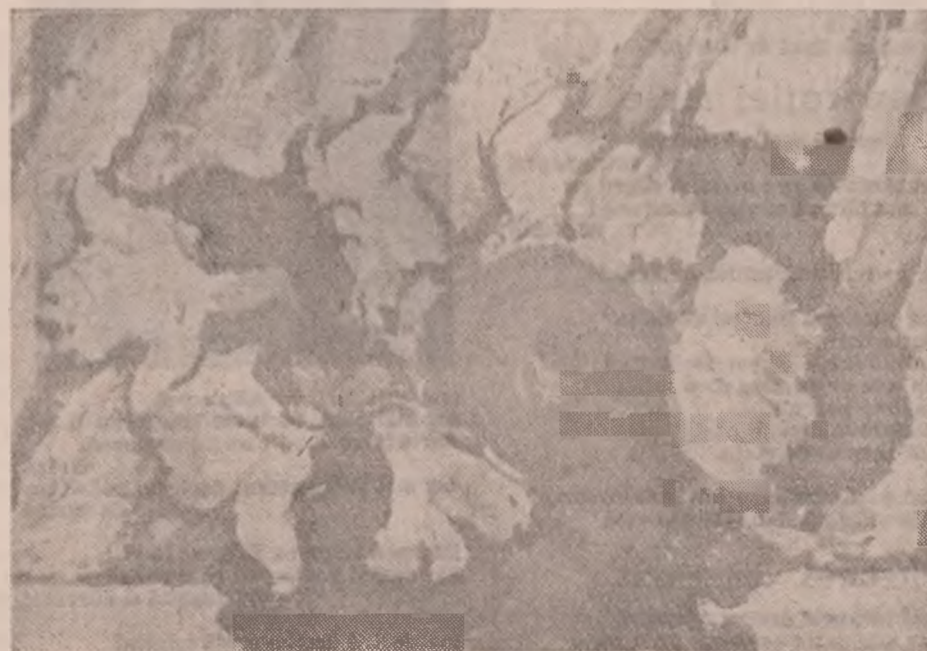
(Chit că acestea din urmă aveau să-mi apară mai tîrziu, în epoca înghețului și a tăcerii sau a vorbăriei comandate, ca o chintesență de vitalitate publicistică, dispărută odată cu peisajul cultural de odinioară, nostalgic evocat apoi ca mediu de liberă desfășurare a opiniilor și pasiunilor. O paranteză la paranteză: cine să confunde spectacolele de pugilat fără mînuși, care mai au dreptul să dăinuie, cu lovituri adesea sub centură, împărțite de pe diverse „tribune“, toate, cei puțin în principiu, de aceeași parte a baricadei, cu o polemică fățișă, întemeiată pe atitudini? În această ordine de idei îmi amintesc de o convorbire cu Zacharia Stancu în biroul lui, pe cînd era președinte al Uniunii Scriitorilor — să fi fost prin '68, '69, '70 — în cursul căreia am exclamat: „Ah, de ce n-am face din nou o revistă vie cum era Azi?“ La care, spre uimirea mea — e drept că rămăsesem între patru ochi — a țîșnit din el spontan și cu furie abia reținută: „Dar ce crezi, mă lasă? Pe atunci făceam ce voiam, acum îmi interzice pînă și să...“ Nu țin minte ce a urmat, ceva despre „bețe aruncate-n roți și directive stricte cu privire la nu mai știu ce chestiune concretă de moment.)

Cît despre „Elegiile pentru ființe mici“, îmi spuneau și ele ceva, mai știu și azi frînturi din ele: „...în strachină năving / împlîntam piciorul sting / Și nu călcăm deștept / Nici cu piciorul drept / Aiurît și aburit / Cum eram, tot mă iubeam“. E drept că le-am auzit apoi de citeva ori din gura autorului, plătate nu fără A propos, spuse cu un aer dezolat — o dezolare și bine jucată și sinceră — și cu un suris abia schițat, care cerea parcă scuze, poate pentru faptul de a se autocita cu puțină complezență, mai mult însă spre a solicita indulgență pentru felul de a fi așa, „călcător în străchini“, căci pînă într-un tîrziu Eugen s-a crezut un nedescurcat; cîtă convingere, cîtă poză intra în asta e greu de precizat. Cu sprincenele ridicate în circumflex la „năving“, avea aerul de a spune: ce să faci! Apoi la „aiurît și aburit“ ridica umerii pînă la urechi într-un gest de neputință comică, iar prin „cum eram tot mă iubeam“ parcă destăinuia un mare secret, spus cu totală nevinovăție dar și cu sic, pentru a izbucni după aceea într-un ris franc.

Au trecut de atunci 45 de ani și mai bine, dar îi aud și astăzi glasul juvenil, deosebit de înalt și vibrant, îi văd parcă mura pe care jucau alternativ sau chiar concomitent, amestecîndu-se în schimonosiri clownești, surisul „rușinat“ și surisul satisfăcut de naivitatea șmecheră a inspirației. Și glasul și mimica erau animate de cochetărie, peste care triumfa mărturisirea cu haz serioasă, cu îndemînare simplistă în închiriere: confesiunea făcută cu dezarmantă sinceritate și cuce-ritoare autoironie a iubirii de sine, care mi se pare a fi o cheie esențială spre înțelegerea întregii sale personalități. Ea nu împiedica autodetestarea care îl apuca uneori.

Mariana Șora

(Fragment apărut sub titlul „Valurile, vînturile“ în „Curentul“. München, iulie — august, 1986).

GARĂ PENTRU UNUL

sau

ACCELERATUL DE FRANKFURT

IMPIEGATUL I
IMPIEGATUL II
MELANIA — DOAMNA IN ALB
DOI INFIRMIERI
DOMNUL IONESCU — ȘEFUL
GĂRII
DOAMNA IONESCU — SOȚIA
DOMNULUI IONESCU

SCENA I

(Colț de gară în paragină — linii de tren între care cresc bălării, în dreapta, clădirea gării scorojită. La etaj, în întuneric, așezat la un birou, domnul Ionescu. Apar între linii impiegații I și II. Imp. I în față, Imp. II în spatele lui, îl ține de haină. Își mișcă mâinile pe lângă corp, rotund, închipuind biebele unui tren. Pufăie)

IMP. I (cu mâinile la gură, ca la me-gafon, nazal): Rapidul 13 402 din direcția — Țările de Sus, Țările de Mijloc, Țările de Jos, sosește în stație la linia unaaa!

IMP. II (face semn către un personaj imaginar, așezat pe linie): Dă-te, că te calc!

IMP. I (din ce în ce mai rar): Ci, ci, ci... (Cei doi se opresc, mimează că deschid ușa, ajută ceremonioși lumea să coboare, cară bagaje. Mima durează puțin și se desfășoară rapid ca într-un film mut. Se opresc și se așează pe marginea liniei ferate.)

IMP. I (amărit): Am obosit!...

IMP. II: Păi de, dom' impieगत, așa-i cu rapidu'. Io ți-am zis să venim cu personalu'. Te mai oprești... mai vezi în stînga, în dreapta...

IMP. I (cu nostalgie): Trenul 805, de Viena...

IMP. II (la fel): Acceleratu' 1 002, de Bretz...

IMP. I (la fel): Marfaru' de Corcova... (Tăcere prelungită)

IMP. II (meditativ): Ce aer tare în Țările de Sus!...

IMP. I: Ce soare blind în Țările de Mijloc...

IMP. II (scutură din umeri): Brrr!... Ce mlaștini imputite în Țările de Jos!... Ce nori verzui... Ce bălji gri, cefoase... (Pauză)

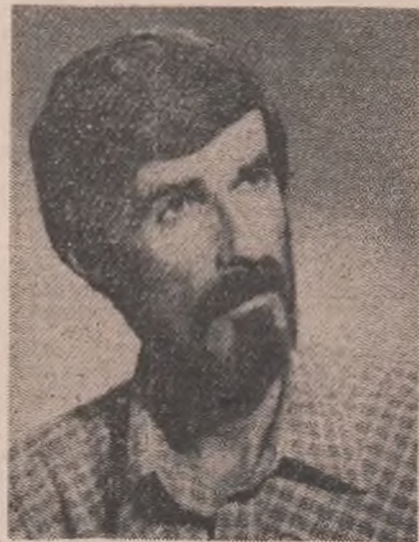
IMP. I: Da' fetele alea, dom' impieगत? Alea la care le făceai cu ochiu...

IMP. II (surprins, își revine): Care... fete?... aaa!... alea cu rochii decoltate și buze crăpate de soare?... Niște pipițe din Țările de Sus.

IMP. I: Și de unde le cunoșteai matala?

IMP. II (puțin cochet): Ee, mi le-a pre-

valentin
petculescu

zentat mai demult văru-meu din Albania.

IMP. I: Dom' impieगत, nu mi-ai spus că ai un văr în Albania.

IMP. II: Păi n-am!

IMP. I: Cum n-ai? Adineori ai zis că ai.

IMP. II: Am avut, da' a murit.

IMP. I: Cum a murit, așa deodată?!

IMP. II: Păi nu, în război, impușcat...

IMP. I: Aoleo!... Da' în ce război, dom' impieगत?

IMP. II (ușor agasat): Cu burii...

IMP. I: Cu burii?... Da' ăștia cine mai erau?

IMP. II: E, niște greci prăpădiți care voiau să-nceapă săptămîna de miercuri...

IMP. I: Auzi!... Și?

IMP. II: I-au exterminat pe toți.

IMP. I: Pe cine, pe buri?

IMP. II: Nu frate, pe-ai noștri...

IMP. I (dă din cap aprobator): Aa, pe-ai noștri... (Tăcere)

IMP. II: Cît să fie ceasu'?

IMP. I (se uită pe cer): Fără cinci. La și zece trecea 1 053... (Din spatele gării se aud țipetele exagerat de teatrale ale doamnei Ionescu.)

IMP. II: Iar o bate șefu' pe doamna Ionescu.

IMP. I: Aiurea, nu ți-ar omori o muscă... și-apoi n-are timp... scrie tot timpu'...

IMP. II: Și-atunci, ce țipă?

IMP. I: Așa, să atragă atenția. (Pauză) S-a cam îngrășat...

IMP. II: Cine?

IMP. I: Doamna Ionescu.

IMP. II: De unde știi? N-am mai văzut-o de aproape un an.

IMP. I: Imi imaginez... Toate nevestele se îngrășă cu timpu'...

IMP. II: Cît să fie ceasu'?

IMP. I: Ți-am zis, fără cinci... la și zece trecea 1 053. (Pauză. În continuare pauze din ce în ce mai lungi. Dilatare a timpului.)

IMP. II: Da' șefu' de ce nu mai coboară?...?

IMP. I: Ți-am zis, scrie...

IMP. II: Ce scrie?

IMP. I: Cărți, ce să scrie?

IMP. II (admirativ): Auzi! (Pauză) Ce fel?

IMP. I: Cum, ce fel?!

IMP. II: Ce fel de cărți?... Din alea cu coperti albastre cum e mersu' trenurilor?...?

IMP. I: Nu știu, știu doar că scrie... O dată pe lună îi duc o ticluță cu cerneală mov... (Pauză) O să se dărime de tot gara... Nu ne mai sună nici de la centru...

IMP. II: Cît să fie ceasu'?

IMP. I (indiferent): Fără cinci... la și zece trecea 1 053... Și burii ăia, dom' impieगत, erau așa de răi?

IMP. II: Cine?!

IMP. I: Păi... burii ăia... Albania...

IMP. II (ca într-un joc de copii): Argentina!

IMP. I: Anglia!

IMP. II: Africa!

IMP. I: Nu merge! E continent. (Pauză) Eee?...?

IMP. II: Burii?... Nu erau cine știe ce răi, da' au trebuit s-o facă.

IMP. I: Să omori atîta amar de lume... pentru...

IMP. II: Erau doar trei, văru-meu și doi sergenți majori de la popotă.

IMP. I: Oricum...

IMP. II: Disciplina-i disciplină! Săptămîna începe luni. Anu' începe în ianuarie, strada Piscului începe de la farmacia lui Sofonescu. Toate lucrurile au un început al lor...

IMP. I (filozofează): Și un sfîrșit... (Ascultă încordat.) Nu se aude nimic... Trebuia să treacă de mult...

IMP. II (pune urechea pe linie): Îșș! Rece!... S-ar simți măcar un tremur, o mîngiere de aer...

IMP. I: Pe 83 îl mai știi?... Îl simțea de departe... Avea mirosul lui special. Poate pentru că trecea prin Alpii Bavarezi...

IMP. II: Aiurea, pleca din Kiselet, chestia cu Alpii a scornit-o domnu' Ionescu...

IMP. I: Îți spun că venea din Alpi... Mirosea a zăpadă proaspătă. Îmi înghețau nările cînd mă apropiam să-i încerc frînele...

SCENA II

(Apare Melania. Are o valioară camponosă. E îmbrăcată în alb, la gît și mîini dantelă — ușor ridicată.)

MELANIA: Hello, boys! (Imp. I și II o privesc nedumeriți, apoi cu admirație. Melania are tot timpul o veselie pușin forțată. Uneori pare a fi la limita plînsului.) Nu mă ajutați puțin?... (Imp. I și II se reped la valiză.) Mai bine nu, mă descurc și singură... Nu știți cît este ceasu'?

IMP. II: Fără zece, stimată doamnă.

MELANIA: E numai bine... peste un sfert de ceas... (Se uită neliniștită în jur.)

IMP. I: Așteptați pe cineva, doamnă?

MELANIA (distantă): Ce zi oribilă, ce-toasă... O să fie aglomerat tare?

IMP. II: Cine... să fie?...?

MELANIA: Acceleratul de Frankfurt, dragule... În sezonul ăsta e plin pînă la refuz. Noroc că nemții sînt așa de politicoși. Intotdeauna mi-au oferit un loc... la fereastră. Imi place mult să stau la fereastră... timpul trece mai repede... privesc peisajul... Nu-mi place să intru în vorbă cu străinii. (Ride, se alintă. Spre Imp. II): Cum ziceai că te cheamă, dragule?

IMP. II: Impieगतul II, doamnă.

MELANIA: Hm... ciudat nume... Ba nu... e foarte drăguț... Și pe dumnea-ta?

IMP. I: Impieगतul I, doamnă, cu ce vă putem fi de folos?

patrel berceanu

Salut

Mica ta veșnicie devorează cuvinte
În timp ce milul naște suferi.
Fă ochii mari la ce-i în jur,
„Salut! Și să suferi!”

De poți, coboară-ți steaua între
Galaxii de mărar și ienuperi.
Fi se cuvine eternitatea de-o clipă,
„Salut! Și să suferi!”

Înstrăinare

Un grăunte luminos,
noaptea pe cer și raza pîlpiind,
dar nu e o stea.

Are cap cu ochi
și peste ochi ochelarii
și în miini monezi de aur,
dar nu e un om.

Înfășați în același singe,
născuți de aceeași mamă,
dar nu sînt frați.

Numai poezia rămîne
nevinovată
în această lipsă de coerență.

Generației mele

nu-i ușor să simți și-apoi să
întruchipezi
contrastul dintre negru și negru
și asta fără să clintești din locu-i
adevărul

sic crescîc melancolia desigur

dar unul mai tînăr se va-nălța
dintre noi
cîntînd frăția gingașelor lucruri
din cele ce ne spun că-n suflet
e noima luminii
mărinimia deci și bunătatea
și dragostea de viață

căci puritatea după-atîta-nrîncenare
abia așteaptă să ne între-n casă

Planetă de poet

mai cunoscut decît un deputat
dar mai puțin cunoscut decît un
medaliat olimpic cu bronz

mai citit decît o bibliotecară
dar mai puțin decît cred doctoranzii
clarvăzător după cum se va dovedi
cîndva
dar mai puțin crezut decît un politician
de duzină

incomod ca un os de pește în gît
dar numai pentru cei care vor să
înghită și adevărul

mai fericit decît o arată salariul
dar mai nefericit decît un ceferist

mai norocos în dragoste decît
Rotschild IV
dar nu vom ști nicicînd ce simte
un Rotschild

mai rezistent decît o litografie
dar mai puțin etern decît o amforă

mai înalt decît veacul în care-a trăit
dar cine a stat să-i măsoare?

Bruion

cînd vom ști că numai pietrei
i se potrivesc toate depărtările
cînd vom ști numele mic celui ce
ține răbojul pașilor noștri
cînd vom ghici locul din care Clipa se
smulge de Vreme și lasă în urmă un
firav lăstar de singe
cînd vom dăruii cirpe de lumină
în semn de doliu
cînd ne vom tocmi aprig cu țirgoveții
ce puseră pe masa de piatră
măduva albă și dulce a friicii
cînd vom afla cum se altoiește
o dorință de mai pe-un trup de august
cînd ploaia vom ști s-o așteptăm
nu pentru noi ci pentru morții
ce-și păstrară dorința de-a rămîne
curați

cînd vom ști luna de ce trece prin nori
cu fața în palme:

vom afla și de ce visele toate
ni se împotmoliră în fapte

MELANIA : Pe mine mă cheamă Melania și sînt în drum spre Frankfurt. Îmi place mult să stau la fereastră, mai ales în zilele cezoase...

IMP. I : Și mie îmi place să stau la fereastră, dar cu meseria noastră... trebuie să stai mai mult pe-afară...

MELANIA (*privește îngrijorată în jur, se liniștește, ride*): E o gară frumoasă.

IMP. I : ! ?

IMP. II : ! ?

MELANIA : Orice gară e frumoasă, mai ales cele în care ajungi... (*Caută nervoasă prin geantă. Scoate un ruj, oglinda, se fardează cu gesturi afectate.*) Albert trebuie să fie îngrijorat... Albert e soțul meu... M-așteaptă de ieri... Pe-o ceată ca asta știți doar, avioanele nu circulă... așa încît, iată-mă la tren. Albert e om de afaceri și nu-i place să aștepte... Dragul de el, ce mustră o să facă... În fond, e mai mult un copil alintat decît om de afaceri... Noroc cu taică-său... (*Se uită la ceas.*) E fără zece și mai sînt doar 15 minute... De ce nu s-o fi deschis casa ?

IMP. I : Stimată doamnă, casa nu se mai deschide,

MELANIA : Cum adică, nu se mai deschide ?

IMP. I : Nu mai sînt trenuri, nu mai e nici casă.

IMP. II : Nu e fum, n-o să fie nici foc.

IMP. I : În schimb e o ceață... Cînd am văzut-o pe doamna, am crezut...

MELANIA (*îl întrerupe*): Cum nu mai sînt trenuri ? !

IMP. I : Nu mai sînt. De aproape trei ani. Nu vedeți ce iarbă-a crescut între linii ? La anu' o să punem și roșii. E un pămînt gras... Cîte gunoaie s-au aruncat în gara asta...

MELANIA : Unde e șeful gării ? Am să mă plîng ! Albert mă așteaptă de ieri.

IMP. II : Domnul șef nu mai coboară din camera dumisale de doi ani.

MELANIA : Nu-i nimic, am să merg eu la el... Se-apropie ora sosirii trenului și eu... Albert o să se plîngă la ministru...

IMP. I : Stimată doamnă, domnul șef nu vă poate primi, scrie !

MELANIA : Ce naiba scrie ? !

IMP. I : Cine poate ști ? O dată pe lună fi duc o călimară de cerneală mov și-atît. N-am reușit niciodată să-mi arunc ochii pe hîrtii.

MELANIA (*neliniștită*): Liniște ! parcă se-aude un tren. (*Pauză.*)

IMP. I (*ascultă*): Nu se-aude nimic, doamnă. De trei ani de zile nu auzi decît scîrșitul ploilor aștia doi...

IMP. II : O dată pe săptămînă, țipetele doamnei Ionescu...

IMP. I : Și cam atît, nici avioane n-am mai auzit trecînd... Pe scurt, e-o liniște de te bagă în răcori...

IMP. II : Adio flori, batiste albe, fluturate de la ferestre...

IMP. I : Adio costume bleu ciel și șepci cu cozoroc argintiu... Nu vedeți în ce hal ne-au ajuns pantalonii ?... Noroc că pe-aici iernile sînt mai blînde... De n-ar fi ceața asta...

MELANIA : Bieții băieți ! Am să vorbesc cu Albert să vedem ce poate face pentru voi. (*Caută nervoasă în geantă.*) Să vă spun un secret. (*Se uită în jur, șoptit.*) Albert nu trebuie să afle nimic. Nici Mona... Acum două săptămîni treceam cu trenul, ghicîți pe unde ?

IMP. I : ! ?

IMP. II : ! ?

MELANIA : Prin gara voastră. (*Ride scurt, nervos*) E drept că a oprit doar un minut, dar a oprit. Era o zi se-

nină, un aer tare că-ți lua mîrțile... Eram îmbrăcată lejer, aveam bagaj puțin... Stăteam la fereastră și fumam o țigară bună... Știți, nu prea-mi place să intru în vorbă cu străinii. (*Imp. I și II vor să obiecteze ceva, dar Melania îi oprește cu un gest.*)

MELANIA : Să fii singură pentru trei zile, să te îndrepti spre mare și nimeni să nu știe nimic. Nici măcar Albert... De cînd cu boala mea — am citeodată amețeli, dar îmi trec repede... De cînd cu asta, Albert nu mă lasă să fac nici o mișcare singură... Acum a fost nevoit să plece de urgență, o afacere cu un argentinian, mi se pare... (*Tace brusc, obosită.*) Pot să m-așez pe ceva ?

IMP. I (*își scoate haina, o pune pe jos*): Altcva n-avem, stați pe jos, așa, pe haină... lăsați; nu se-ntîmplă nimic...

MELANIA : Ce-ați făcut cu banca de-acolo ?

IMP. I+II (*tresar*): De unde știți de ea ?... Se stricase de tot.

MELANIA (*obosită*): Nu v-am spus c-am trecut pe-aici acum două săptămîni ? Cu acceleratul de Frankfurt... (*Se uită la ceas.*) De ce-o fi întîrziind atîta ? !

IMP. I : Dar v-am spus că...

MELANIA (*îl întrerupe*): Ai un foc, iubitule ?...

IMP. I : Îmi pare rău, doamnă, dar nu am.

MELANIA : Mai bine. (*Bagă țigara în poșetă.*) Albert nu-mi dă voie să fumez. (*Cu voce din ce în ce mai ridicată.*) Albert nu-mi dă voie să mă duc la biserică... Albert m-a îndepărtat de copilul meu... da, da, nu rideți... (*Imp. I și II nu rid.*) Albert e o bestie, nu un om de afaceri, așa cum mi-a fost prezentat la început. Sforăie ca un animal, își roade unghiile și toți cred că-i un inger... Dar dă-i jos haina, privește-i pielea cu atenție, citește în spatele ochilor lui mici și binevoitori și o să te îngrozești... Albert e însuși dia... (*Se oprește speriată; a apărut Albert. Îmbrăcat modest, dar îngrijit. Are un aer îngrijorat. Se apropie încet de Melania care plînge încet.*)

MELANIA : Să nu mă atingi ! Sînt eu doi prieteni, peste cinci minute am să plec... Să nu mă atingi !... (*Brusc tandră.*) De ce ți-ai lăsat afacerile pentru mine, iubitule ?... Aș fi venit și singură... M-aș fi descurcat și singură. (*Tresare.*) Liniște ! Parcă se-aude un tren... (*Tăcere prelungită. Apar doi indivizi în halate albe. Melania se ridică și se apropie de ei, zgribulită. O iau ușor de brațe, urmași de Albert și dispar în spatele clădirii. Imp. I pune urechea pe linie și ascultă. Scena se întunecă lent. Se aprinde un reflector pe camera în care stă la masă șeful gării, Ionescu. Scrie. Se oprește. Recitește în gînd o pagină din urmă. Cu glas tare.*)

IONESCU : „M-aș fi descurcat și singură... Liniște ! Parcă se-aude un tren !... (*Citește. Imp. I și II tresar. Ascultă încordați.*) Se aude din ce în ce mai aproape un tren. Din ce în ce mai aproape...”

(*Se aude un tren, din ce în ce mai aproape, din ce în ce mai aproape. Cortina, lent. Muzică desuetă de carillon.*)

Sfirșit

Febr. 1985

mariana

bojan

Statuia de ipsos

Fără catifeaua visului
nu sintem decit bastarzii orașelor.
Nu recunoaștem aurul
cel care dănuie victorios
la picioarele statuii de ipsos.
Fără catifeaua visului
facerea lumii
ar fi fost un fiasco.
Tot astfel Dumnezeu,
un biet plugar
căzut în genunchi
încercînd să macine cu palma
grăunțele de chihlimbar
ale soarelui

(1987)

Fără Euridice

Mai sărac decit bătrînul spălător de trupuri
Trecu Orfeu prin cîmpul de cenușă
Unde florile mureau cu ochii deschiși.
Această boală fără infățișare
Ce-l va urma pretutîndeni
Ca o torță slabă în veșnicie
Văditu-s-au a fi slujnica sa,

Melancholia.

Cum am devenit casă

Intr-o seară
a intrat în ograda copilăriei mele
și m-a întreat :
Ce vrei să te faci cînd vei fi mare ?
I-am răspuns că vreau să mă fac casă.
O casă încăpătoare și caldă
în care să intre
toți cei ce știu să asculte

o poveste.

Dascălul meu a murit — odihnească
în pace —

iar eu am devenit într-adevăr casă...
o casă în care adesea
cineva vorbește singur

Deșertul

Pinză de foc
din inimile fecioarelor negre.
Uneori, o cămilă borțoasă
atîrnată de cer.
Poporul țese continente de flori
pentru „bietul calif”.
De unde atunci noroi,
de unde sînge
pe saboții Măriei-Sale ?

Pasăre Rock

Încetul cu încetul
am intrat într-o pădure de sticlă
Văd limpede
dar nu pot să trec mai departe.
Îndată va fi noapte
iar eu voi accepta
această singurătate de sticlă.
Obosit, aproape înfricoșat
ghemul inimii
s-a preschimbat într-un ochi imobil.
Urmașii mei
devastează prin ocnele cărnii
ori scormonesc cu furcile degetelor
carul cu fin al trecătoarelor ispitiri,
Sînt prea bătrîni
pentru a hăcuți balauri de sticlă.
Prea tînări sînt
pentru a-mi ozviri trupul
în carul cu fin...

Pasăre Rock !... am șoptit...
Și pe dată m-am simțit înălțat-n văzduh.

Dans magic

Trupul meu e o ceată
Cu marginile albe
Ca un oraș văzut din cer.
Nu te apropia !
Trupul meu e o ceată
Care-și vede de drum.
E un război al iubirii
Un dans magic
Un semn.
Cu cit te îndepărtezi
Limpezimea sporește

Excursie în Purgatoriu

Prin ochii tăi
Am fugit din propriu-mi trup
Cum un suflet iertat
Din detestabila lui colivie.

Prin ochii tăi
Am fugit din lume
Și iată, m-am rătăcit
Într-un basm minunat.

Semnele de sus și de jos
Ale zilei
S-au șters.

Prin ochii tăi deschiși
Într-o mare necunoscută
Un pescar sărman
Cîștigătorul unei excursii
Prin Purgatoriu.

VĂRUL SORESCU

deși ora era foarte târzie (trecură binisor de miezul nopții) și cu toate că nu așteptam pe nimeni, firiții prelung al soneriei nu m-a surprins. Am sărit din pat pe-ntuneric și, numai când am ajuns în vestibul, am aprins becul de patruzeci de wați. După care, fără să-ntreb cine e dincolo de prag, am deschis larg ușa de la intrare și... ați ghicit! În fața mea se afla nu umbra tatălui lui Hamlet, ci însuși Will, „marele Will”, cum ne-am obișnuit să-i spunem de vreo cîteva sute de ani încoace, deși, vă jur, nu cred că avea nici măcar un metru șaptezeci, dovedă că privirile mi-au alunecat de la-nceput, fără să vreau, chiar pe monumentalul său creștet, unde-am descoperit o chelie destul de pronunțată și de lucioasă, așa cum n-o poți zări nicidecum în portretele sale clasice, ca de pildă în cel mai renumit dintre ele, publicat în fruntea primei sale ediții de „Opere complete” (in folio!), din 1623. Dar se vede că toți portrețiștii vremii erau, la propriu, „sub nivelul” său ori, poate, nimeni n-a îndrăznit, în timpul vieții sale, să se uite la el și altfel decît din poziția „în genunchi”.

— How do you do! I-am spus, eu, în engleza mea bicisnică, amintindu-mi totuși dubla valență a acestei uzuale expresii, care poate, cum știți, și însemne și „bună ziua”, dar și „ce mai faci?”, și mîzînd mai ales pe cel de al doilea sens al ei.

Nu știam ce-ar fi putut să urmeze mai departe, dar pînă una-alta, mai cîștigam și eu puțin timp.

Pentru că, în vreme ce rosteam aceste cuvinte, gîndu-mi ardea ca un fițil de dinamită, înaintînd ca fulgerul spre „obiectiv”: el o să-mi răspundă ce-o să-mi răspundă — imi spuneam — și tot el singur o să-mi răspundă și ce-ar fi trebuit să-l răspund eu; apoi, observînd că mă descurc mult mai bine în limba gimnastică decît în limba engleză (în fond, după mărturiile lui Ben Jonson, nici „marele Will” nu se afla prea bine cu limba latină, care era un fel de engleză a aceluși timp) va accepta invitația mea, „rostită” cu palma petrecută pe după umeri, de a-mi trece pragul, de a-mi pătrunde în camera de lucru, de a se instala într-un fotoliu și de a da peste cap cîteva păhărele cu horincă, pe care-o am de la un prieten de dincolo de munți, și de a închina apoi steagul pînă în zori, cînd voi găsi mijloacele de a-l conduce într-o cameră specială de protocol, prevăzută cu traducători și cu tot ce mai trebuie, pentru ca nu numai eu, dar și toți cei interesați, să aflu ce vînturi îl poartă, în miez de noapte, pe englezul ăsta iscoditor, pe-aici, pe la porțile Orientului.

Imaginați-vă, însă, figura mea, în momentul cînd „marele Will” m-a privit cu îngăduință și mi-a răspuns:

— Aș prefera să vorbim în românește... Mă-nțelesesi?

„Ia te uită! remarcă el în treacăt. Învață și perfectul simplu!” Apoi, revenindu-mi din uluire:

— Hai, intră prietene! I-am spus, fără să mai fie nevoie să acționez și cu cel de al doilea sistem de semnalizare, pe care, logic vorbind, ar trebui să-l numesc „primul”. Uite, pe-aici! I-am spus eu, deschizîndu-i ușa dinspre camera de lucru și invitîndu-l să se așeze unde-i place. Pe urmă, am scos din bar sticla cu pricina și am turnat, generos, în pahare. Pe-al meu l-am bătut dintr-o înghițitură (fac așa, numai de cînd am înțeles, de la un confrate binevoitor că doar băutura te poate face scriitor mare!), pe cînd oaspetele abia dacă și-a atins buzele de-al lui, continuînd să rămînă în picioare și cercetîndu-mi, ca un radar deosebit de înisistent, rafturile bibliotecii mele „Dana”, răstîgnite pe doi pereți.

— Să fi avut eu atîtea cărți! a oftat el, într-un firziu. Dar n-avusei, bre, n-avusei! Pentru că, pe-atunci, cărțile erau scumpe foc. Iar taică-meu nu fu decît un pîrlîț de făcător de mînuși. Pe care le vindea apoi lorzilor, ca să aibă ăia ce să-și arunce-n obraz, cînd se-ncegea prea tare țărița-n ei ori cînd le sărea din cale-afară muștarul.

Și continuă să cerceteze, foarte atent, raft după raft, carte după carte.

— Știu ce cauți! i-am spus, dintr-o dată, iluminat. Uite-le-aici! am adăugat, dînd în lături ușile unui dulap pe care-l țîn tot timpul sub cheie. Shakespeare — Opere! Iartă-mă, dar dacă le-aș păstra la vedere, ar face picioare... Și-așa, pînă să descopăr această strategie, mi-au dispărut cîteva. Impreună cu un coupe-papier de argint, pe care cam bănuiesc eu cine mi l-a șterpelit. Deși individul nu prea avea ce să taie cu el, decît propria și incilcita sa minte. Ai înțeles?

— Înțelegi, înțelegi! mă asigură Will (între timp, mă obișnuisem pînă într-atîta cu el, încît abia mă abțineam să nu-i zic „Will, prietene”). Dar pe-ale vărului meu

unde le puseși, mulcă? După ele mă uitai, și nu le zării! După cărțile vărului Sorescu!

În clipa aceea, soneria îmi zbirni din nou în timpane. Dar nu de-acolo, de deasupra ușii de la intrare, ci de undeva, din mine, dinlăuntru meu. Va să zică, asta era! Pentru asta sunase el în miez de noapte la ușa mea! Așa-mi trebuie dacă am scris cronică ședinței de cenaclu în care s-a citit piesa lui Marin Sorescu, Vărul Shakespeare! Așa-mi trebuie dacă m-am băgat între giganți! Numai cronicar de cenaclu să nu fii!

— Prietene Will — am îndrăznit eu, în sfîrșit, să mă spovedesc, așa cum ai face-o în fața unui vechi amic —, cu cărțile vărului Sorescu lucrurile s-au petrecut cam așa: la-nceput le-am citit de pe la alții; pe urmă, am început să le cumpăr și să le-mprumt și eu la prieteni; iar mai tîrziu, cînd m-am trezit c-aș vrea să le am, ia-le de unde nu-s! Uite-așa se-ntimplă cu contemporanii... Te tragi de bretele tu ei, și-ntr-o zi, nu știi cînd, nu știi cum, au și devenit clasici! Veri sau alte neamuri cu Shakespeare...

— Și nu oprîși chiar nimic, nimic? in-sistă el.

— Numai o carte pentru copil, „Unde fugim de-acasă”! Dacă nu erau ăia mici, să nu le-o poți smulge din mină, dispărea și alia...

— Uluu, muică! făcu atunci prietenul Will, amestecînd în această profundă exclamație nu numai năduful unui impas de moment, dar și un dram de invidie. Păi eu, pînă să devin clasic, trebuia să-ștept vreo două sute de ani. Cu toate că și-al mei tot de la țară veniri. Dar Lilieci noștri se numără Snitterfield, iar Bănia noastră — Stratford-on-Avon! Avon — care va să zică un fel de Jil! Vorba lui Tudor Gheorghie: „Tamisa de n-o aveam, Avonul Tamisă-l făcăm!” Dar clasic, numai după două sute de ani fusei declarat... Asta se-nțelege, de altfel, și din ce spuse vărul Sorescu în Vărul Shakespeare! Văzuși ce cabale se-ncinseră pe-atunci în jurul meu? Ce intrigă, ce lucrătură, ce periferie! Nu ca acum, la voi, cînd și centrul și periferia își dădură mina ca să laude marile isprăvi dramaticești și poeticești ale vărului Sorescu, pentru a-l declara — în unanimitate — clasic în viață!

L-am lăsat pe Will să creadă c-așa-i! Nu era să-i stric eu această frumoasă impresie. O impresie pentru confirmarea căreia el bătuse atîta drum și acceptase chiar provocarea vărului din Craiova-on-Jiu de-a se trezi „din somnul cel de moarte” și de-a se așeza serios de treabă. Chiar mai serios decît o făcuse vreodată. Dovadă că, dacă nu avea de gînd să se perfecționeze în latină, așa cum i-ar fi fost drag lui Ben Jonson, învățase în schimb binisor românește, și încă o dulce variantă oltenescă, pe care nici vărul Sorescu n-o mai vorbește acum atît de curent.

— Un lucru nu-nțeleg, totuși — i-am spus, imbiindu-l din nou, tot zadarnic, să ducă paharul la gură. Sau, dacă mă gîndesc bine, există chiar două lucruri pe care nu le-nțeleg.

— S-auzim! spunea Will și, în timp ce-și deschela un nasture de la jiletcă, își dădu drumul într-un fotoliu, căutîndu-și o poziție cit mai comodă: picior peste picior!

— Păi, în primul rînd, de ce-ai sunat la ușa mea și nu la ușa lui Sorescu... Mai ales acum, de cînd vă descoperirăți neamuri... N-aș vrea să mă-nțelegi greșit... Nimeni nu e mai bucuros ca mine pentru onoarea pe care mi-o faci... Totuși...

— Stop! spuse „marele Will”, cu calm său într-adevăr englezesc (de unde l-o fi moștenit?). Să nu folosim atîtea cuvinte, cînd nu mai e nevoie de ele! Deși eu însumi am recunoscut această voluptate („cuvintele sînt un ospăț ciudat”), în „Mult zgomot pentru nimic”. Poate că de aceea și există atîția oameni care se hrănesc cu cuvinte. Sau, altfel spus, hrînindu-se cu cuvinte, ei nici nu bănuiesc că mîncă de fapt altceva...

— Dar nu mi-ai răspuns la-ntrebare... mi-am permis, la rîndu-mi, să-l intrerup.

— Am să-ți răspund îndată, mă asigură Will și se ținu de cuvînt. Trăse la tine și nu la vărul Sorescu pentru că bănuii că, după ce mă ajută să-mi revăd și să-mi adăugesc Hamlet-ul, el o fi revînd acum, sărmanul, cu aceeași osîrdie, că să-mi scoată din nevoie și celelalte neînsemnate opuscule. Acum pricepuși? Să trecem mai departe!

— Chiar așa! i-am spus. Vroiam să te întreb, prietene Will, pentru ce-ți trebuie cărțile lui Sorescu?

Will răsufă o dată adînc, își mai slăbi un nasture de la jiletcă, își încrucișă în celălalt sens picioarele și, după ce-și muie din nou mustața în paharul cu horincă (cum și-o fi scris ăsta capodoperele, dacă nici un pahar de țarie nu știe să bea?! ori, poate, de-aceia sînt atît de imperfecte!), imi spuse:

— Dacă tot vorbim într-una de etică, hai să fim echitabili! Și, cu logica de care nu duserăm lipsă nicidecum, să ne spunem așa: se apleacă vărul Sorescu peste operele noastre, să ne aplecăm și noi peste operele vărului Sorescu! Altfel, ocupat cum e cu îndreptarea lui Othello, a lui

Fotografie de Vasile Blendea

Iuliu Cezar sau a lui Timon din Atena, cînd să-și mai revadă, bietul, Iona, A treia țesapă, Matca și toate celelalte piese ale lui, care se plimbă pe la Geneva și pe la Tokio, pe la Londra și pe la New York, fără să sufere nici de rău de mare, nici de rău de avion? Ca și el, de altfel.

Nu numai pentru că fusesem trezit din somn la miezul nopții, dar, înainte de toate, pentru că mi se păruse că descoperisem o fisură destul de largă în logica „marelui Will”, am spus:

— Ascultă, prietene, chiar crezi că Sorescu a... Chiar nu-ți dai seama că... Chiar crezi că el are nevoie de...

Dar Will m-a stopat din nou din verva mea pe care-o visam polemică, și care nu reușea să fie, deocamdată, decît cacofonică.

— Ușor cu pianul pe scări! spuse el. Sau — ca să folosesc o expresie de pe la Snitterfield, pe care-o poți auzi, probabil, și pe la Lilieci — las-o jos că măcane!

— Am lăsat-o... i-am spus.

— Chiar așa de naiv mă crezuși, cronicarule — a continuat el, apoi, cu ochii fixați în bagdadii — încît să nu pricep ce vru vărul Sorescu atunci cînd se prefăcu văr cu mine, ca să poată cotrobăi mai bine prin sufletul meu, ca și prin sufletul lui, prin bucuriile și durerile noastre, prin biruințele și înfrîngerile pe care prietenii sau adversarii, adică viața de toate zilele, ni le pun dinainte cu atîta dărnicie?

— Bine, dar... am încercat eu, destul de slab, un început de retractare.

Însă Will trecu peste mine ca un tanc peste-o groapă individuală de apărare.

— Uluu, muică! exclamă el din nou. Adică avusei eu atîta minte încît să-nțeleg că Amlet, prințul de la Dania, traducea din 1839, rămasă în manuscris, a lui Ioan Barac, este unul și-același lucru cu al meu Hamlet, Prinț al Danemarecii, și-avusei eu atîta grație încît să-mi recunosc nu numai țesătura de intrigi dramaticești, dar și stilul meu, despre care unii afirmă că ar fi atît de particular, în Iuliu Cezar, așa cum l-a tradus căpitanul Stoica și l-a tipărit, apoi, în preajma Revoluției din '48, Eliade (era prima mea mea piesă tipărită în România!), și să nu pricep eu acum în ce se bătu vărul meu de la Lilieci, ca să priceapă toate iepele mapamondului?

— Prietene Will... am încercat eu, din nou, să mă justific și, în același timp, să-l atrag într-un mod cit mai politicos atenția asupra abuzului său de „perfect simplu” și de... exclamații specifice. Româneasca pe care-o vorbești are-așa, cum să-ți spun, un parfum de engleză de prin secolele XVI-XVII... Unde și cînd o-nvățași... vreau să spun, unde ai învățat-o?

— Păi dacă ziseși că are într-adevăr parfumul acela, ce poate să-și dorească mai mult chiar William Shakespeare?! mă taxă el pe loc. Este singura condiție pentru a scrie o capodoperă! De ce crezi că nu reuși nimeni să mă egaleze pînă acum? Pentru că nu găsi limba care să mai conțină parfumul acela... Și uite că Marin al nostru nu numai că o găsi, dar se născu chiar în ea!

— S-o fi născut el în ea — am încercat eu să-l duc pe calca cea dreptă — însă el s-a ridicat, ca orice scriitor care se respectă, deasupra ei, adoptînd ceea ce filologia de-acum numesc „normă unică supradialectală”!

— Asta s-o crezi tu! mă luă peste picior Will. Oricît te-ai ridica la „norma” ala despre care vorbeai, parfumul acela rămîne. Iar dacă sustii cu atîta convingere că l-am dobîndit și eu, înseamnă că ajunsai într-adevăr la țîntă...

— Cum așa? mi-am arătat eu nedumerirea...

— Hai să-ți expic! spuse îngăduitor Will, schimbîndu-și din nou poziția picioarelor (ce ție și cu englezii ăștia! numai picior peste picior pot să stea...). Trezit din somn de vărul Sorescu, băgai de seamă că am o poftă de muncă nebună. Dar să mă mai inspir din Plutarh și să mă iscălesc William Shakespeare, asta nu se mai poate! Pentru că toți consideră opera mea încheiată. Și-atunci, m-am hotărît să-mi aleg subiectele numai din contemporaneitatea românească — prin asta înțelegînd ultimii patru sute de ani!

— Și să-mi semnez noile mele opere cu numele vărului Sorescu. În felul acesta, nu voi trezi nici o suspiciune...

— Dar stai, stai așa... i-am spus, încercînd oarecum să-i mai potolesc zelul. Marin Sorescu e dintre cei ce obișnuiesc să-și

scrie singuri tot ce semnează... Cred că, în privința lui, te-ai ostenit degeaba. Va trebui, probabil, să-ți găsești alt mușteriu. Oricît de venerat ai fi în ochii și-n cugețul lui, vărul Sorescu nici n-ar vrea să-ți audă numele, dacă i-ai veni c-o astfel de propunere.

— Ori nu mă exprimai eu deslușit, ori mă-nțelesesi tu pe dos, se zburli iar la mine „marele Will”. Vărul Sorescu nici n-o să știe că m-a reinviat de-adevăratelea! Pentru că n-o să fac prostia să mă arăt lui, în carne și oase, așa cum m-am arătat ție! Dar o să mă strecur în sufletul lui, în inima lui, în creierul lui, și de-acolo, din el, o să pun umărul, după bietele mele puteri. Și poate că, împreună, vom izbui să ajungem mai departe decît am făcut-o singur. În definitiv, nici un record nu trebuie să dureze la nesfîrșit. În virtutea legilor generale ale progresului, pricepuși?

— Acum e ceva mai clar... îi mărturisii eu, deși abia acum simțeam cum îmi vijie capul. Ca să mă limpezesc, am mai îndesat în mine un pahar cu horincă. Nu știu cum, dar a intrat și ăsta.

— Ei, atunci uite care-i cioaca... spuse el, căutînd în mod voit să mă șocheze cu un cuvînt moștenit probabil de la bunicul din Snitterfield. Poți să mă ajuți într-o anumită privință?

— Mai incapa vorba?! i-am răspuns eu îndată, gîndindu-mă că, la nevoie, mai există încă destulă „esență de prună”, ca să-l pot ajuta în orice privință.

— Imi făcuși marea cinste și bucurie să-mi confirmi ceea ce eu nu-ndrăzneau decît să sper: că am dobîndit parfumul acela în care se învăluie capodoperele! pregăti mai departe terenul „marele Will”.

— Nu ți-am spus decît adevărul, m-am apărut eu.

— Simt, însă — continuă el — c-aș mai avea nevoie de-o ultimă și definitivă șlefuire. Pe scurt: poți să-mi recomanzi vreun profesor, care să mă-nvețe la perfecție limba din copilărie a vărului Sorescu?

Deși întrebarea m-a luat prin surprindere, răspunsul meu parcă era dinainte pregătît.

— Nu un profesor oarecare — i-am spus eu, ci chiar pe Profesorul în persoană pot să ți-l recomand!

Will s-a făcut roșu de emoție, încît pielea feței lui căpătă aproape aceeași culoare cu barba și cu mustațile. Și printr-un gest necontrolat, bău pînă la fund paharul lui cu horincă, pe care îl tot miroșise pînă atunci, fapt de natură să exprime cit se poate de limpede starea sa paroxistică de satisfacție momentană și de încredere neabătută în viitor.

— Oltean de-al nostru? tatonă el terenul, adăugînd în treacăt: whiskey-ul e-o băătură pentru sugari, în comparație cu otrava asta de prună!

— Nu numai oltean, i-am răspuns eu. Dar chiar din inima Gorjului. Din Hobîța! Din Peștișani!

— Brîncuși! spuse Will, crezînd că merge la sigur. Dar, apoi, tot el își reaminti că Brîncuși...

— Nu, i-am spus eu. Vasile Blendea!

— Asta cine mai e? dădu, dezamăgit, din umeri „marele Will”.

— Asta-i omul care-i are pe toți scriitorii... am început eu să-i explic.

—...la degetul mic! mi-a luat vorba din gură Will.

— Nu, nu asta vroiam să spun... am încercat eu să-mi duc la bun sfîrșit explicația. Asta îi are pe toți scriitorii...

—...în buzunar! să grăbi din nou să mă completeze „marele Will”.

— Mă rogi, uneori și-n buzunar, dacă vrei, atunci cînd nu-i mai încap în servietă... i-am făcut eu această concesie, ca să mă lase să termin tot ce aveam de spus. Dar, în primul rînd, în fototeca lui personală. Expoziția lui cu Marin Preda a fost un eveniment! Cea cu Nichita Stănescu, de asemenea!

— Și ăștia, tot olteni? m-a-ntrebat, circumspect, Will.

— Nu, l-am asigurat eu. Dar, prin fotografiile lui Vasile Blendea, au căpătat și ei parfumul acela care, as zice, cînd găsește capodopera gata făcută, ajută la conservarea ei, ca un lac anticoroziv.

— Hai că ești grozav! exclamă Will. Cu toate că — m-am interesat bine — nici tu nu ești oltean.

Vă jur că mi-a spus așa! Dar, din păcate, e singurul care mi-a spus treaba asta... Și fără nici un martor!

Pe urmă, ne suirăm într-un taxi și băturăm, la două noaptea, la ușa lui Vasile Blendea, undeva, pe lângă Piața Obor. Și el, cum ne văzu, ne și trase în poză. Că asta-i mania lui! Apoi, vorbirăm pînă dimineața, ca pe la Peștișani. Și Will își șlefui cit vru el limba nou învățată, că puteai să juri c-o plecat ieri-alaltăieri de la cobîlîță. Și tot în jurul unui pahar cu horincă am stat, pentru că și prietenul ăsta al meu, fotograficul, are prieteni de nădejde dincolo de munți. Și cînd aproape să se-ivească zorii, Will își încheie în grabă nasturii de la jiletcă și, cu un cuvînt proaspăt învățat, imi spuse: „Naică, n-aș vrea să mă prîndă prin străini primul cîntat de cocoși! La ora asta, pot să mă strecur cit mai neobservat în somnul vărului Sorescu... Iar dimineață, cînd s-o așeza la masa de scris, nici n-o să știe cine-i dătează noua lui...” Și se făcu nevăzut, lăsîndu-ne mofluzi și cu gura căscată.

De-atunci, tot încercăm să fixăm pe hirtie fotografică întîlnirea cu „marele Will”. Dar — ori că horinca o fi fost prea puternică, ori revelatoare prea uzate — pe hirtie n-apare nicidecătă nimic.

Și-atunci, cum să dovedesc eu că toată întîlnirea asta fantastică, din miez de noapte, a avut cu adevărat loc?

Poate, doar... În fond, cum spunea și prietenul Will, orice record trebuie să cadă odată și-odată. Iar al lui, al lui Shakespeare, durează totuși de vreo patru sute și ceva de ani.

Moartea idealului integrității și simetriei

1. Idealul omului renescentist, atotputernic și integral, opunea tendințelor a-simetrii (sociale și personale) evoluției medii și ordinului un singur OM, unitar și atotputernic. Un sălbatec... social. Liber și independent de mașina plurală în care era prins (nu integrat). Un „model” (în terminologia psiho-socială contemporană) NEADAPTAT.

Inadaptabilitatea individului elitar reprezenta criteriul pentru cultura și civilizația apusului de ev european. După atita res-publică teocratică platonice închizitorială, omul-animal, omul integrat își cerea dreptul la existență. Și... încă o dată era înfrânt de civilizația industriei.

2. Bărboșii revoluționari de la mijlocul veacului 19, ca orice buni romantici ai epocii lor, mai sperau încă într-un umanism al industrialismului. Mai nădăjdau în dominarea asupra Marii Mașini Globale și-n aservirea ei de către Omul Liber.

Comunismul epocii aceleia, cu modelele micro-sociale fourieriste sau saint-simoniene, pașnice și raționalizate au reprezentat poate ultima insulă de speranță înaintea pesimismului fără scăpare al unui Wells din Mașina Timpului -- și, de remarcat: accentul cade pe elementul tehnico-metaforic: TIMPUL MAȘINA!

TIMPUL-MAȘINA zdrobind (ca o moară) pe aventurierul revoluționar burghez pașoptist, înghițindu-l fără scăpare în pintecele monstruos al unui viitor tehnic și inuman proletar!

3. De vreo sută de ani încoace, pentru civilizație, timpul nu mai este decât o Mașină Globală funcționând să măsoare Curgerea, o Moară de Apă a lui Novalis^{*)}.

4. Încă în „1001 de Nopti”, Șeherezada îi dezvăluie sultanului una dintre marile taine ale tuturor religiilor: „Allah este Timpul”, și „La Illah ill Allah”. Dumnezeu este Timpul. Un singur Dumnezeu. Pentru toți. Timpul = Mașină.

Dumnezeul nostru este o mașină. Modelul Omului și Omul-model -- un

mecanism al cărui parametri nu mai sînt simetria, libertatea, cinstea și onoarea -- ci RANDAMENTUL, EFICIENȚA, FUNCTIONALITATEA, PREȚUL DE FABRICAȚIE și altele asemenea.

Nu ne mai rămîne decît, odată cu Amos, să ne întrebăm de ce-l chemăm noi pe Domnul? Ce așteptăm noi de la Ziua Lui?

Căci Ziua aceea va fi o zi de întuneric și de scrișnire a dinților...

5. Simetria bilaterală a reprezentat idealul estetic al Renașterii. „Frumosul” lui Michelangelo, cu toate contorsiunile de suprafață ale formei, avea esența simetrică. Leonardo, în omul său cruce, omul său spiță-de-roată, fundamentase estetica rotundă a Academiei antichității-moderne.

În muzică, legea simetriei se impu-

ese cu statut de inviolabilitate în legile compoziției: în gama în care începea partitura TREBUIA să se și încheie, ROTUND. Întru totul asemenea idealului (de om) promovată „Lumea” lui Leibnitz și a raționalismului său era UN OM. UN OM mare cit lumea. Însă UN OM, integrat și rațional. Un Om-Cosmos, inteligent, care comunica, la orice nivel, cu Leibnitz, dezvoltându-i măreția Sa și dezvoltându-se prin sine (și prin conlocutorul său). Micul și Marele se aflau într-un dialog bi-univoc.

6. Socialismul romantic marxist a fost expresia unei generații încrezătoare fanatic în capacitatea științei și tehnicii, pentru care nu pregeau să urce pe altarul de jertfă mieii întregii omeniri.

Omul sfîrșitului de mileniu nu mai este dispus să aplece cu pieptul... „Al treilea val” al lui Toffler, și societatea lui de Prosum. Și e firesc să fie așa. Pentru că PROSUMATORUL lui Toffler este o aberație. El nu există decît în speranța ruinată a viselor împăciuitoare ale Imperiului unui Eldorado-de-vis al progresului-fără-de-limite, încercînd să imbine idealul declarat cu brutalitatea reală (sau realitatea brutală) în care oamenii se ucid între ei, uneori împotriva propriei lor voințe; a unei lumi scindate în caste... culturale, mai aspră decît și-o imagina Wells în Timpul-Mașină; a unei lumi cu favellas sufocînd megalopolele, în momentul în care utopia Stupului-Globul s-a metamorfozat într-un infern citadin exacerbant.

Idealul estetic al sfîrșitului nostru de

mileniu a rupt (baroc) cu legile simetriei. Triumfă punk-ul: o ruină proaspătă ridicîndu-și spectrul din vechea ruină dezabuzată. În muzică („Nu se pot face schimbări politice fără schimbarea modurilor în muzică” -- Platon) ruperile de ritm și sfîșierile omului și societății integrale se oglindesc în sincopea tragică din creasta jumulită roșeau-d'argent a jumătate-femeie-bărbatului cîntînd jalnic de vesel că „We wanna stupid, and I wanna stupid, and nothing, nothing, anymore”!

7. Precum a zis cîndva Fericitul Augustin, este rară o exprimare proprie. Îndeobște, ne exprimăm impropriu. Totuși se înțelege ce spunem.

Și prin fraza discursivă răzbate sensul și semnul.

Cît privește soluția propusă -- e bine, NICI UNA.

Doar un proces-verbal de constatare. Ultimele propuneri „rezonabile” s-au făcut și sînt insolubile.

Eu doar plîng.

Mihail Grănescu

*) -- „...Ura față de religie s-a extins firesc și logic și asupra tuturor obiectelor entuziasmului; a defăimat mai mult fantazia și sentimentele, moralitatea și dragostea de artă, viitorul și trecutul, l-a așezat pe om cu greu în fruntea făpturilor create de natură și a transformat în finita melodie creatoare a universului în uruitul monoton al unei mori imense pusă în mișcare de apa întimplării și pluitînd pe ea, numai o moară în sine, fără constructor și fără morar și de fapt un perpetuum mobile”.

NOVALIS

fragmente dintr-o etică a autorului

Ris, suris, lacrimă (II)

deriziunea, risul de ceva (cineva) te separă, într-un fel sau altul, pe tine cel care rizi (subiect) de obiectul risului tău. Există însă și risul participativ, cel care instaurează o relație eu-tu, ceea ce îți stîrnește risul devenind o persoană ce ți se adresează și cu care te identificei. Este risul cu lacrimi de bucurie al copilului aproape extaziat de propria joacă. E un fel de „destrăbălare”, o „orgie” cu lumea (costumată în carnaval) în care singura strategie erotică ar fi aceea a uitării de sine. Așa cum se spune despre un copil care plînge (alintîndu-l în glumă) că „dă apă la șoareci”, lacrima din ris este un fel de a „da apă” și la muște și la fluturi și la pietre și la șobolani, de exemplu. Acest izvor bucurios de lacrimi e un botez-in-joacă, o reinnoire a celui care rîde prin ceea ce e de ris și viceversa. Spunînd că „risul este proba cea mai sigură a sufletului”, Dostoievski adaugă despre risul comunicativ că el trebuie să fie și unul „frumos, blînd și vesel”, în nici un caz „prostesc”.

Poate că în cele spuse mai sus se ascunde și o explicație pentru nevoia de a scrie (de a publica): faptul că, gîndind, simțînd, scriînd, nu poți suporta de unul singur bucuria gîndului simțit și scris. Într-un fel, poemele

bune sînt ca și bancurile bune: dacă le-ai auzit (de la vreo muză, de la vreun prieten), cum se ivește ocazia, le vei spune și celorlalți. (Bineînțeles că se pune și problema unui minim -- măcar -- discernămint).

☆
Iată ce spune Sf. Vasile cel Mare despre ris și despre suris: „A se sparge cineva de risul necumpătat și ne-

stăpînit e semn că nu-și strînge încă moleșala umflată a sufletului cu o gîndire aspră. Nu e necuviincios a-și arăta cineva rîspîndirea luminii sufletului într-un zîmbet... Dar a hohoti cu glas și a fierbe cu trupul nu e propriu celui ce-și stăpînește sufletul, nici celui ce și-l înfrîmază. Cuvîntul e întărit de prea înțeleptul Solomon, care a zis: „Nebunul ridică glasul, în risul lui, dar bărbatul înțelept de-abia zîmbește liniștit.” (Eccl. 21, 23) (vezi Filocalia, vol. 10, pag. 167).

Surisul reprezintă tot o relație personală (nu obiectuală) cu lumea, numai că el presupune și știința bucurios-înfricoșată, știința alinătoare, a persoanei a treia. Cel care suride lumii știe că un El guvernează relația eu-tu cu înconjurătorul (comunicare, dialog care se întîmplă cu adevărat doar întru Cel de-al Treilea, întru El). Surizînd, știi cum „se poate omul bucura pentru ceea ce se întristează”. Surisul știe că

se poate privi „la frumusețea celor viitoare ca la prezent”, știe că frumusețea lumii celeilalte transpare curat în cea de-aici. „Pentru această frumusețe (una Apocaliptică, deci; n.n.) cel ce se înnoiește necontenit prin nașterea sufletului în duh, moare în fiecare zi, asemenea marelui David (Ps. 43, 24), prin renunțarea de bunăvoie la trup, avînd atît plăcerea mintuitoare, cît și întristarea folositoare”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, Răspunsuri către Talasie).

☆
Poemul înțelegător este cel care se „bucură cu cutremur” de lume. Cel care înmoale lacrimile „destrăbălate” din risul cu lacrimi într-un suris, sporînd prin aceasta adevărul pînă aproape de comuniunea cu lumea.

☆
Lacrima rugăciunii, lacrima coborîtă în inimă, poate fi doar amintită de cuvinte. Față de ea orice poem este o biată vorbărie. Rareori literatura o va prilejui (și numai într-un moment prielnic: nu al textului ci, mai ales, al lecturii unui cititor „dăruit”, „înspirat”). Plînsul cu „lacrima sufletului” este tăcere, este muzică. Mintea se curăță în întregime de gîndurile sale. Adevăratele circumvoluțiuni se desenează blînd pe inimă. Amîndouă devin doar primitoare, de o energie ce este dar și har. Eu, Tu, El stau acum într-o relație cu adevărat treimică. Fiecare persoană le cuprinde în sine pe celelalte două (3=1 și 1=3). Odihna și liniștea acestei tăceri-muzicale nu se pot descrie. Ioan Scărarul spune: „Adîncul (abisul) plînsului mîngiere a văzut. Iar curăția inimii a primit luminare. Luminarea este lucrare negrăită, înțelegătoare în chip neștiut și văzută în chip nevăzut. Mîngierea este răcorirea sufletului îndurerat care în același timp plînge și suride în sine asemenea pruncului. Sprijinirea este înnoirea sufletului care a căzut în întristare, prefăcînd în chip minunat lacrima dureroasă în lacrimă fără durere”. (Scara, Cuvîntul VII: Despre plînsul de bucurie-făcător).

Cristian Popescu

Un maestru al sintezelor

de numele lui Tonitza se leagă, în pictura românească, două direcții dominante: dezvoltarea armoniei firescului, într-un cadru peisager auster și concentrația extremă a mijloacelor plastice în portretele de copii. Și într-o privință și în cealaltă, pictorul moldovean aduce în pictura noastră națională suflul unei viziuni bazată pe expresivitatea desenului liniar dublată de o paletă coloristică încărcată de sensibilitate și limpezime. Este, în acest sens, artistul cu cea mai clară expresie stilistică de la noi, prelungind experiența lui Pallady — mai ales în pictura de interior și în statica cu flori — situându-se, însă, într-o indiscutabilă descendență a școlii franceze ce a influențat pictura europeană în primele decenii ale secolului — e vorba de Cézanne și Matisse. Nu-i vorba de dezvoltare epigonică a modelelor invocate, ci de o afinitate stilistică, morfologică, mai exact spus, cu cei doi maestri francezi. Pentru că Tonitza a fost depozitarul unei instinționalități artistice de o mare forță expresivă, în el regăsindu-se, de fapt, o mulțime de alte tendințe stilistice din epocă. Dincolo de asemenea asocieri speculative, distincția cu care și-a rostit crezul estetic prin intermediul unei opere ce impresionează prin unitatea ei, dar și prin densa atmosferă autohtonă pe care o degajă, Tonitza este una dintre figurile originale conturate ale picturii noastre.

Despre peisajele lui Tonitza s-au făcut numeroase comentarii. Dar, puțini sînt cei ce recunosc în ele caracteristicile, simple și maiestruose în același timp, ale unui „portret” sui-generis al naturii. Experiența nu este nouă. Este suficient să ne gândim la barbizonieni, sau la stejarii și marginile de oraș pictate de Andreescu, la unele pinze de Petrașcu, Iser, Luchian, Grigorescu, Ressu, sau la anumite „citade” din pictura unor maestri europeni de talia unor Utrillo și Vlaminck. Dincolo de aceste modele, Tonitza ne-a transmis în pinzele lui, prin maniera de a-și compune cadrul plastic propriu zis

prin arhitecturarea subtilă a detaliilor, ca și prin cea a acordurilor cromatice, o afectuoasă simpatie față de obiectul contemplației sale artistice. De aceea, pictorul pare să ne insufle modul său de a recepta realul în aspectele lui cele mai expresive, puternic personalizate de viziunea plastică pe care el o propune privitorului. Iată „portretul” „Cafenelei mici din Mangalia sau al „Bragăgeriei”, ori al „casei dascălului”, al „Curții de mahala din vechiul București”, ca să nu mai vorbim de arhicunoscutul „portret” al „Iernii într-o margine de București”. Materia colorată este dispusă în suprafețe mari și pe registre perfect conturate, într-o armonie a simplității din care lumina radiază în tonuri învăluitoare. Desenul punctează accentele de gravitate, care dau un plus de expresivitate cadrului, personalizându-l, tot așa cum ridurile dau relief unei fizionomii.

Nu altceva indică portretistica sa, una dintre cele mai originale împliniri din plastica românească a acestui secol. Opera lui Tonitza are, în această privință, merite de necontestat, ce au impus chiar o „manieră à la Tonitza” lesne de păstrat, dar care conferă operei sale aura unei individualități inconfundabile. Ca și în peisaj, portretele lui Tonitza, cele de copii sau de adolescente, îndeosebi, se bizuie pe extraordinara capacitate a artistului de a sintetiza optic un mare ansamblu de detalii, pe care-l oferă pretextul real, brut. Tonitza manifestă o capacitate de rezoluție plastică fără egal în pictura noastră interbelică, atât în privința desenului, cât și a expresiei coloristice. El creează, în adevăratul înțeles al cuvîntului, un univers plastic propriu, în care caracterile pe care ni le propune capătă o identitate nouă, perfect plauzibilă, nu în sensul mistificării realului, ci al relevării elementelor lui esențiale. Aceste portrete ale lui Tonitza s-au impus imediat tocmai prin relevanța lor aproape simbolică, în care forma capătă contururi de un mare rafinament, iar materia cromatică — dominată de albul, roșul, albastrul, verde și galbenuri stinse — conferă o

vibrație intimizantă, domestică aproape, luminii ce-o străbate.

În fond, Tonitza ne introduce în lăuntrul ființei sale sensibile, deprinsă să dialogheze cordial cu toate elementele ambianței în care trăiește. Se vorbește încă mult despre poezia difuză a portretisticii sale. Această caracterizare încearcă să definească, de fapt, intensă subiectivizare a imaginii plastice, pe care Tonitza ne-o restituie drept o variantă posibilă și sintetică, până la sublimare, a realului. Iată chemate spre argumentare aici atât de cunoscutele tablouri, care au impus penelul lui To-

nitza drept unul dintre cele mai marcate din pictura românească a tuturor timpurilor — „Katiușa lipoveanca”, „Fetiță citind”, „Ticulcana”, „Micul negustor”, „Cap de fetiță”, „Fetiță în roșu”, „Nina în verde”, „Frații”, „Fata pădurarului”...

La 50 de ani de la moartea pictorului, ne regăsim în fața operei sale cu sentimentul că lumea pe care a zugrăvit-o Tonitza, pe măsură ce trece timpul, sporește în prospețime și candoare. Semnele, poate, cele mai durabile ale personalității sale.

Corneliu Antim

film

„Cine trage sforile?": scena și scenariul

PRETEXT. În „Vineland”, ultimul roman al lui Pynchon apărut la începutul acestui an există un personaj care, în fiecare an, repetă gestul de a se arunca printr-o fereastră („printr-o”, am spus bine, și nu pe ț). Actul lui este filmat conștiințios de televiziunea locală, care este înștiințată corect de locul și timpul desfășurării happeningului; pentru isprava lui, simpaticul nebun primește o alocație anuală de la guvern ca „degenerat oficial”. Două lucruri sînt interesante aici: o dată, faptul că, pentru a-și manifesta dezechilibrul mental, respectivul personaj are nevoie de un scenariu destul de neobișnuit pentru a atrage atenția; al doilea — pentru a fi centrul atenției, scenariul presupune ocuparea unei scene, a unui loc public în care să se producă. Odată aceste condiții îndeplinite, dar numai atunci, actul ritualic de nebunie poate începe... Cu încă un amănunt important: prezența televiziunii, fără al cărei concurs gestul rămîne fatalmente anonim. Televiziunea transformă scena și scenariul în eveniment.

Context. În această epocă de simulacru general — în care, pentru a-l umple de bucurie pe Baudrillard, pină și revoluțiile se transmit în direct —, a nu face evenimentul („la une”) fie în presă, fie (și mai bine încă) pe telemonitorare înseamnă a fi privat de scenă, a nu participa la scenariu. Pe de altă parte, nimic mai trist decît a fi acolo dar — printr-un accident nefericit — a ieși din cadru: semn că, pentru tine, participarea la scenariul colectiv te-a anulat ca semn.

(Paranteză: puțînă istorie...) Practica totalitară din ultimii... de ani (includeți

cifra pe care o vrei) ne-a exclus cu consecvență din cadru. Scena era ocupată, cu vomitivă regularitate, de cei 2 pe care humorul postrevoluționar i-a prins într-o formulă devastatoare prin derizoriul implicit: „odiosul și sinistra”. Același scenariu, dinainte cunoscut, se juca în fața ochilor noștri: vizite de preținie / de lucru, ziua tovarășului/tovarășei etc. Politicul lua acest aspect sârbătoresc-emfatic, în care orice piră prezidențială devenea „o nouă și genială contribuție” la... dărîmarea țării, evident. Din cînd în cînd, era adusă în scenă figurația: grandioasă, și aceasta. Fie populația, care-l întîmpina cu pine și sare pe cel care-i lua și piinea, și sarea televiziunii, fie „Festivalul Cîntarea României”. Aceasta avea, cel puțin în programul televiziunii, un supratitlu semnificativ: „De pe marea scenă a țării pe micul ecran”. Țara întreagă — o mare scenă, iar noi — actorii ei; just. Adică nu: ei — actorii, noi — figuranții, căci pină și celebra replică hamletiană era amendată în felul „unic în felul său”... Clasa muncitoare, și uneori țărănimea, constituiau butaforia „vivantă” a acestei scene; intelectualitatea apărea (cînd apărea, și cine...) ocul, ca voce din „off” recitînd poezii-immuri, sau pur și simplu nu apărea deloc, împinzînd presa scrisă — teritoriu prin excelență al ieșirii din cadru, căci acolo doar pozele „oficiale” își găseau locul, retușate și aranjate pentru cit mai multă „seducție” atemporală...

Subtext: strategii de seducție individuală. Firese, deci, ca intelectualitatea (incluzînd și studențimea), în primul rînd, să se simtă frustrată de o inde-

lungată asceză mediatică și să vrea să recupereze timpul pierdut. De aici, invadarea telescenei de aproape-anonimi celebri, oameni cu semnături prestigioase dar fără chip, obligați atîta amar de vreme să facă precum strutul: mina care seria, și-atît!... Ieșirea la suprafață se face convulsiv, cu inerente stingăcii... televiziunea nu le oferă decît suportul rece al unei aparaturi cu care nu sînt familiarizați. Cîțiva, convinși că au destul șarm, supralicitează — în dauna efectului. Pină la nonșalanța atrăgătoare („allechante”) a unor emisiuni à la Bernard Pivot mai e un drum lung: scriitorii, artiștii plastici învață, învață, învață...

Subtext 2: strategii de seducție colectivă. Aici, lupta pentru ocuparea scenei (demonstrații, contrademonstrații) este mai animată și mai lesne perceptibilă, căci nimic nu garantează prim-planul: uneori o voce tunătoare irepresibilă, cel mai adesea hazardul... Toată lumea pretinde prioritatea agorei, jumătățile de măsură fiind privite ca semicurajuri de a înfrunta opinia publică. (Revoluția nu s-a făcut în parcuri, etc.). Agora parlamentară, oricît de viu-colorată, lasă gustul unui nechezol politic — așa că dezbaterile se continuă în stradă. O or-

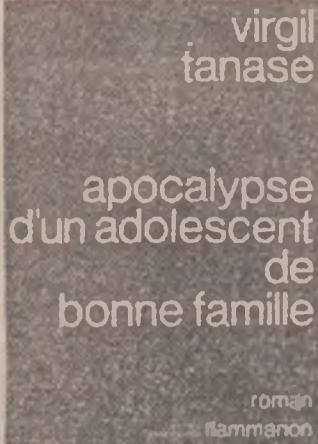

ganizație fără sediu (sub-subtext: problema nu e sediul, ci scena!) blochează bulevardul blochează atenția celor care trec pe acolo, deci ocupă scena (scenariul e simplu, și nu le aparține) — dar unde e televiziunea? Ceată sau neceată, aceasta vine de-acuma, căci știe ce-a mai pățit, și astfel — „de pe micul ecran, pe marea scenă a țării”. Momentul de juisare colectivă pare să-l constituie (impresie verificată) transmiterea „în direct”. Pentru a-i convinge și pe cei care încă mai cer acest lucru (vorbele nu ajută, „sîntem sătui de vorbe!”) se așează cite un telemonitor pe pervaz și — „Evrika!” — scepticii se recunosc, satisfăcuți, în cadru.

Stop-cadru: „grad zero” și stilizare ca strategii eguale. Cea mai teribilă imagine văzută la TVR-liberă este cea de la Tirgu Mures, filmată (ironia sortii!) de niște irlandezi, și nu sînt recunoscător televiziunii că mi-a arătat-o. Era liberă să n-o facă (așa cum nici un post de televiziune din Occident nu transmite asemenea scene violente din realitatea imediată), căci efectul ei nu a fost, nu putea fi de catharsis. Mesajul necesar sensibilizării asupra unei situații explozive în zonă ar fi ajuns și după o elementară cenzură a imaginii cu pricina: este un „grad zero” al informației specifice unei televiziuni embrionare. Dacă sensul „fierbinte” al scenei de la Tirgu Mures m-a indignat, imaginea tinărului care înalță un zmeu de hirtie pe care scria „Cine trage sforile?” m-a amuzat tocmai pentru că mi-a dat acel vertij al pierderii sensului pe care nu-l așteptam de la logica străzii: ce nu realiza acel tinăr era că el însuși, trăgînd sforile, ocupînd o scenă, fiind prins într-un cadru (fotografie) corporaliza la modul cel mai concret referențial cel mai apropiat, topindu-se tautologic în el. Sforile trăgîndu-se, prin definiția din culise, a te plasa pe scenă pentru a o face nu înseamnă a le dezvălui (rațiunea lor de funcționare este dată de in-tuneric), ci a te dezvălui. Intenția ironică se anula în stilizarea mesajului.

Alex. Leo Șerban

APOCALIPSA, ACUM

„Literatura exilului“, „proza exilului“. Formule care, vrînd să generalizeze, nu spun — finalmente — nimic. Și este meritul, în primul rînd, al autorilor noștri din exil! (Mă refer, evident, la exilul exterior la modul fizic; cu atît mai spectaculos mi se pare exilul interior — a nu se confunda neapărat cu literatura „de sertar“ — al scriitorilor care au rămas pe loc, cu trupul, dar au refuzat să se identifice, spiritualmente, cu supraordinea aberantă). Zic, e meritul autorilor noștri din exilul exterior că formula nu-i poate „înghiți“ pe toți, că literatura pe care acesă au scris-o, o scriu încă și, sînt sigur, o vor scrie și de acum înainte, este marcată de o diversitate tipologică, poetică și umorală care conduce la inadecvarea operelor la una sau alta din restrictiile clase ale vreunei paradigme.

Dacă e, totuși, să găsim un liant, am putea să ne abținem tuturor cite un **syllogisme de l'amertume**, a cărui semnificație tîndează să exacerbeze însăși noțiunea de diferență specifică. Mă gîndesc mai ales la prozatori: Teopeneag, Goma, Vintilă, Horia, Max Bănuș (cu o carte publicată, în curînd, direct în românește și în România), Petru Popescu, Petru Dumitru, precum și — subiectul acestor rînduri — Virgil Tănase. (Flește, nu limitez la această însiruire aleatorie lista exemplorilor relevante. Sînt doar primele nume care mi-au venit în minte, dintre autorii aflați încă în activitate).

Subiectivitatea criticului face legea, de ce să ne ascundem? Romanul meu favorit de Virgil Tănase nu e nici cel mai recent și nici — cum am putea-o oare ști? — cel mai bun. Există însă o consonanță tainică între re-prezentarea actelor narative (cu accent pe un anume retorism, care speculează la limita nesigură dintre onirism, tragism neostentativ și sublimarea grotescului), cosmarul propriu-zis al existenței cotidiene și un proiect personal, niciodată finalizat, de roman, consonanță ce mă face să risc afirmația precedentă, plus încă una: Virgil Tănase reușește într-un domeniu în care, din diferite motive (cenzura fiind cel obiectiv), prozatorii de aici au ratat. Pentru mine, **Apocalipsa unui băiat de familie** (Flammarion, col. „Lettres étrangères“, 1980) reprezintă un capăt de drum în care se regăsesc multe din experiențele prozei noastre contemporane, cu toate elanurile și defectele ei (de care nici cartea în cauză nu este scutită).

Sigur că relația dintre apocalipsa cotidiană și cea biblică naște continuu mitemele întunecatei epoci a anilor luminați, însă lui Virgil Tănase îi reușește acel echilibru interior al construcției epico-poematice, care, cu tot patetismul de rigoare și, cred, insuficiența exploatare a sugestiei din final (glonțul simbolic ce frînge, iluminînd, edificiul imaginii interioare), nu l-au putut atinge mulți dintre autorii de aici, de la, să zicem, Ivăsiuc (re)citire... Să nu fiu înțeles greșit! Nu am în vedere tematismul unei importante direcții a prozei ultimelor decenii, nici strădania ei continuă de a se obiectiva față de cîmpul relațiilor sociale (consecință a unui complex de culpabilitate?), ci, în special, fluența stilului, apt de a da el însuși nume unei realități mutilante pînă la obnubilare. În ceea ce mă privește și nu vreau să generalizez abuziv — farmecul masochist al acestei cărți stă în puterea ei de a avansa tragicul pe baza unei oferte de semne literare, fără a deturna epicul în anchetă socială. Nu avem aici un reportaj despre dogmatism și oroarea stalinistă „aplicată creator la condițiile specifice ale societății românești“, nici măcar un lamento disperat, învîluind suferința în melodramă politică. Virgil Tănase ne oferă o construcție narativă nu

neapărat inedită (pattern-ul prozei ritmate, cu reveniri contrapunctice: bețeta cu înscrisul **le paquebot Calatrava** — pereche tragică a celei de „mariner“ caragialiene, ecoul de romanță cu „le pauvre orphelin“, anticul Voigtländer cu trepid sau velocipedul demoisellei), dar beneficiind de variate deschideri spre alegoria actelor diurne în regim oniric și, de aici, spre parabolă (TEL EST L'ORDRE D'HERODE), spre filosofia amară a existenței, ce nu coboară cu necesitate în filosofare.

Cît despre story, el nu este unul extrem de șocant, cum probabil ne-am fi așteptat. Valoarea exponențială a protagonistului este, chiar, una convențională: refugiat în copilărie din Basarabia, în urma ultimatumului sovietic, adolescent în anii '50, cu origine socială neconformă cu canoanele în vigoare, exclus din facultate pe motive ideologice, repartizat șofer la Salva-Vișeu și, în urma unui accident tragic, deținut la unul din penitenciarele epocii. Acesta este abia pre-textul. Adevăratul „erou“ este cel ce se inițiază într-un erotism tulbure și, în egală măsură, tulburător, sociomorf și, totodată, individualizator. Ecoului vag și inițial nedefinit al apariției pubere pe velociped îi răspunde, atemporal, așteptarea, într-o perfectă glacialitate, a relevației thanatice supreme („...et ensuite j'attendais“). Remarcabilă finețea cu care autorul compune această scenă din ambulanță, în care personajul își prelungește și consumă extazul erotic în fața morții (Stella moartă este fetișizată prin voluptatea nefiței), fără a cădea, prin banalizare, în simplă necrofiliie: „...et je pus alors, déouvrir ses seins sur lesquels, quand je les pétrissais de mes doigts, s'inscrivaient des marques comme dans du ciment encore frais“. Între aceste două momente extreme (i. e. inocența prelibidinală și revelația eroticului prin thanatic), treapta intermediară, „platoul“, este de neglijat. Ea constă dintr-o serie de sugestii epice, mai totdeauna convertite gradat în discursuri lirice, ca expresii ale defuzării unui vid interior.

Apocalipsa se conturează, în fapt, din noianul evenimentelor comune, fără sens. Ilogismul diurnului netezește calea tragică spre onirism și această serie secvențială este reluată periodic, ritmînd, cum am mai spus, întreg materialul narativ... „Sous le signe d'une clarté à ce point différente, toutes ces —“: apocalipsa nedeterminării de sine se încheie cu o expresivă absență a denotației Virgil Tănase face din „fabulă“ non-sens și, neasemenia multor scriitori, nu se împotmolește în obstinația mediocră de a trage concluzii dintr-o textură a contradicțiilor funciare.

Dan Silviu Boerescu

Despre minciuna simplă

își inventa strămoșii, cărora le opunea o altă fantezie pseudo-științifică, desemnînd în același mod gratuit dintr-un grup de limbi o rasă, rasa „semitică“, fantezie lipsită de orice suport antropologic serios.

În secolul XX se vor vedea sociologi măsluind rezultatele unor anchete pentru a demonstra prin cifre că, de exemplu, absolvenții de liceu care urmau învățămîntul universitar proveneau toți din rîndul „burgheziei“. Se acredita astfel ideea că educația în societățile liberale, departe de a îndeplini funcția egalizatoare ce i se atribuia de la începutul democratizării ei, nu constituia de fapt decît un instrument de trecere a puterii de la o generație la alta, în sinul clasei dominante. În eșantionul școlar ales nu se mergea, bineînțeles, pînă la generația bunicilor, ceea ce ar fi dus la distrugerea unei teze deja fragile fără discreta epurare a datelor părinților.

În mod intenționat anchetatorul nu ținea cont de elementele „burgheze“ care nu ajungeau să-și termine studiile secundare și deci, cu atît mai mult, să urmeze învățămîntul superior. Un tablou corect și complet, întins pe două sau trei generații ar fi pus în evidență o dublă mișcare: una de ascensiune a categoriilor mai sărace spre diplomele ce dau acces unor cariere mijlocii sau superioare, și alta de decădere a copiilor născuți în familii înstărite spre ocupații mijlocii sau mediocre, în orice caz mai puțin bune decît cele ale părinților lor, din lipsa diplomelor necesare pentru a se realiza mai bine. Acest tablou exact ar fi dezvăluit, în ascensiunea profesională legată de studii, acțiunea a doi factori: un factor social incontestabil, procurînd copiilor din mediile înstărite și cultivate condiții mai favorabile decît celorlalți, și un factor personal, exprimînd talentul, inteligența, pasiunea de a învăța. Al doilea factor, devine oare, în cursul evoluției istorice și pe măsura democratizării învățămîntului, mai determinant decît primul? Aici e toată întrebarea. Or, teoria originii pur socio-economice a succesului școlar și universitar este însoțită de un postulat ce neagă orice inegalitate în dotarea intelectuală a copiilor, ba chiar orice diversitate a acestei dotări. Nu există, nu trebuie să existe elevi buni și răi, nu există decît victime sau beneficiari ai nedreptăților sociale. Se vede astfel cum prima minciună, negînd orice efect egalizator al unei educații democratizate, duce la a doua ce neagă existența unor dispoziții mai mult sau mai puțin pronunțate pentru munca intelectuală. Trebuie ascuns cu orice preț faptul că numeroși copii proveniți din medii modeste reușesc în studiile lor și în cariera lor mai bine decît mulți copii proveniți din medii înstărite. Pentru aceasta, s-a mers chiar, trecîndu-se de la teorie la practică, pînă la a se propune reforme ale învățămîntului anume concepute pentru a-i împiedica pe copiii cei mai dotați și cei mai muncitori să progreseze mai repede decît ceilalți. Orice elev bun fiind bănuț că e bun numai pentru că aparține unor clase privilegiate, și orice elev bun ce nu aparține acestor clase fiind vinovat că infirmă teoria, fapt pentru care, dreptatea cere, vom vedea mai departe cum, ca toți elevii să devină răi pentru ca toți să poată porni împreună, așa cum trebuie, spre un viitor egalitar și radios.

Cu toate că în științele sociale frontiera rămîne destul de vagă între minciuna flagrantă și deformarea ideologică mai mult sau mai puțin conștientă, care constituie un fenomen diferit, putem vorbi de minciună cînd avem de-a face cu o falsificare palpabilă a cifrelor, a datelor, a faptelor. Un sector în care științele economice au făcut să înflorească într-o luxuriantă debordanță acest tip de minciună este acela care tratează despre țările în curs de dezvoltare. Motivele politice au fost în primul rînd cele care au inspirat marea impostură a lumii a treia, dar minciunile științifice ale unor economiști, demografi sau agronomi au furnizat acestei imposturi o serie de sloganuri care au susținut-o și răspîndit-o. Expresii ca „zeci de milioane de copii mor în fiecare an de foame în lume“, „țările bogate devin din ce în ce mai bogate iar cele sărace din ce în ce mai sărace“, „situația alimentară mondială este într-o continuă degradare“, „pe zi ce trece există mai multă mizerie în lumea a treia“, „vaca bogatului mîncîcă grînele săracului“, „schimb inegal“, „jefuirea materiilor prime“, „dependență“, „eșecul revoluției verzi“, „culturi cerealiere sacrificate în folosul culturilor de export“, „Fondul monetar internațional infometează lumea a treia“, „companiile multinaționale manipulează după bunul lor plac cursurile mondiale“, traduc, în cel mai bun caz, teorii prea vagi pentru a putea fi verificate sau combătute și, în cel mai rău caz, care este și cel mai frecvent, neadevărați cinice, în opoziție cu experiența cea mai ușor de controlat. Și totuși,

pentru moment, n-am examinat țesutul conjunctiv ce leagă pe nesimțite sociologia de ideologie, starea de conștientă de starea de halucinație: m-am limitat la menționarea cîtorva exemple de minciuni științifice, dintre cele mai tangibile.

Minciuna științifică este cu atît mai marginală cu cît știința este mai adevărată. Ea se extinde cu atît mai mult cu cît știința este mai conjecturală, și devine cu atît mai tentantă cu cît știința se pretează mai mult să fie exploatată ca sursă de argumente în dezbaterile politice. Prin însăși natura lor, anumite domenii favorizează, deși dispunem de cunoștințe precise, apariția unor teme discutate mai ales de imaginație, pasiune și propagandă. De exemplu, discuțiile referitoare la pericolele centralelor și, în special, ale armamentelor nucleare, deși legitime și necesare, imbină adeseori ficțiunea cu realitatea, astfel încît publicul este mai degrabă înspăimîntat decît informat cu exactitate despre dosar. Se întîmplă situații cînd savanții devin propagatorii acestor deformări pe care le sprijină prin însăși faima lor. Dar, repet, nu se poate stabili cu ușurință, în aceste abuzuri de încredere, cît se datorează minciunii de liberare, autosugestiei ideologice sau slăbiciunii de caracter în fața presiunilor. Fără excepție, exploatarea autorității științifice în scopuri de propagandă neștiințifică ține mai puțin de minciuna simplă decît de minciuna complexă. Voi reveni deci asupra problemei.

În schimb, minciuna simplă, voită, conștient folosită ca mijloc de acțiune, este o practică obișnuită în domeniul politic, fie ea emanația statelor, a partidelor, a sindicatelor, a administrațiilor publice sau a altor centre de putere. E banal să spunem că minciuna face parte integrantă din politică, sau că ea constituie în egală măsură un mijloc de guvernare și de opoziție, un instrument în relațiile internaționale, că este un drept, chiar o datorie, cînd sînt în joc interese superioare, un fel de obligație profesională, fie și numai sub forma unui secret. Nu e mai puțin adevărat totuși că însăși obișnuința noastră cu aceste triviale constatări maschează amploarea și influența flagelului constatat. Minciuna care ne înconjoară și ne copleşește, în care se scaldă omenirea nu poate să nu altereze imaginea pe care omenirea și-o face despre propria-i situație și despre factorii ce determină minciuna.

Din punctul de vedere al libertății de a informa și de a se informa, și mai ales, al posibilității de a fi informat, adică al posibilității ca o informație variată și relativ exactă să ajungă direct la toți, în viața cotidiană, ca un fapt natural, chiar atunci cînd nu este căutată, lumea se împarte în trei sectoare: sectorul minciunii de Stat, organizată și sistematică; sectorul informației libere; sectorul subinformației. În primul sector, cel al regimurilor totalitare, domină cenzura — care este o formă de apărare pasivă împotriva informațiilor nedorite — și propaganda, care este o tehnică activă, ce constă în a reconstrui, ba chiar a inventa complet actualitatea pentru a o pune de acord cu imaginea dorită de putere. În sectorul liber domină informația foarte abundentă și de o calitate destul de bună ce caracterizează societățile democratice, cu variante, în funcție de gradul de control asupra mijloacelor audio-vizuale impuse de Stat, partide, religii sau sindicate. Al treilea sector este un amestec al primelor două, cu doze diferite de dictatură și de libertate, în funcție de țări, dar el suferă mai ales de o mare sărăcie. Cenzurată sau nu, informația se caracterizează aici indeosebi prin sărăcia ei. S-ar putea crede că acest al treilea sector corespunde, fără nici un echivoc, lumii a treia. Ar fi o eroare. Mai întîi, pentru că o mare parte din lumea a treia, în sens economic, face parte din sistemele totalitare comuniste. Apoi, pentru că mai multe țări din lumea a treia, și nu din cele mai mici — să ne gîndim în special la India, Brazilia, Filipine —, se bucură de instituții democratice, chiar dacă recente, fragile și amenințate de eclipse. Aceste țări au adesea presa și mass media chiar mai bogate, mai variate, mai independente față de putere decît unele țări dezvoltate. În sfîrșit, cînd dictatura se instalează acolo unde exista o tradiție a libertății presei — în Chile din 1973, în Uruguay sau în Peru în perioada anilor șaptezeci —, cenzura nu reușește întotdeauna să suprimă informația atît cît ar vrea. Ea trebuie să suporte, chiar dacă persecutată și reușește eventual să interzică unele titluri vechi, cunoscute și aparate de jurnaliști și proprietari îndrîjiți. Rezultă că în ansamblul ei și în logica ei dominantă, uneori chiar acolo unde informația este liberă sau ar putea fi, lumea a treia este lovită de o criză a vestilor agravată de atotputernicia sloganurilor simpliste ale propagandei.

Ceea ce frapază în primul rînd în această diviziune rapidă în trei sectoare principale, este faptul că sectorul infor-

vasile levițchi

CERNĂUȚI

Rămînem în doi

Un ochi de fîntînă - ții minte ? -
Ducînd spre tîrimul cel'alt,
Brădetul cu aspre veșmînte
Acum s-a făcut codru 'nalt
Desișul brădușilor scunzi...
Cum crește și-n suflet uitarea
Tu nu ai chip să-mi răspunzi
Fiindcă-i prea simplă-nțrețerea.

Timpul ne scutură iernile
Pe umeri, pe ținipe, în vis,
Pe frunți... Și tot ei
Ni le răpește precum e prescris,
Ne ia primăverii, ne dă altele,
Ne ia ce rodim, rînd pe rînd,
Ne lasă în doi, dar mai altfel,
Ne lasă în doi, dar tîcînd.

Luntrea

Luna subțire cu virfuri aduse în sus
Pare o luntre pe apele cerului line,
Gîndul vislește în ea spre apus
Și-o să mă ducă-n adînc și pe mine.

Firavă luntrea, gîndul e greu ca un dor,
Luntrea e nouă, abia a ieșit să plutească.
Dorul e plumb în argintul subțire ușor,
Povara e dragostea grea pămîntescă.

Luntrea e-a cerului, dorul e-al himei,
Luntrea - o dulce ispită a dulcii otrăvi,
Visul e unul, ca luna plutînd peste lume,
Tu - una, că luntrea în licăr prin slăvi.

În fericirea luncii

Văduvă tinăra salcia
Își plînge tristețea pe mal
Și-i plină de seve salcia
Și-i trece vealeatul pe mal

Făptură din ramuri șiroaie
De lacrimi prelînse căzînd
Plîpînd subțiate - o ploaie
De verde-nturnat spre pămînt.

Mlădie tulpina - de fată
Cu firave brațe ce țin
În jos despletirea bogată,
Mîhnire-n văzduhul senin.

Pe-aproape se-nșiruire plopii
Și mari importante răchii,
Arini - toți cu grijile propii,
Pîrînd pe deplin fericii.

Și-apoi ce mai văduvă-i salcia ?
Nimic nu-a iubit, n-a pierdut,
Ci doar din adîncul de măduvă
O-ncearcă-un amar înăscut.

Secetă

Brațul cumpenei adus
În zadar a ostenit,
Se întoarce vlăguit
Căutînd fîntini pe sus.

Ciuturi pline de neant,
Cum v-ați vrea luate-n mini
Doarme-n negrele fîntini
Un adînc dezolant.

Cel din urmă strop de cer
A pierit din bezna lor...
Urma fostului izvor
Unde-o mai găsești în cer ?

Graiul meu de-acasă

Graiul meu
codrîi carpatini și Dunărea mi l-au dat,
mama doar că mi l-a cîntat.
Eu, în drumul prin veac,
nu m-am știut niciodată sărac,
am purtat drept avere acest cîntec al ei,
cit nu-l știam, l-adunam de la semenii mei.

Bogat mi-e acum graiul meu,
bogată imi este ființa și plină de dînsul,
în el chiuie nunțile, picură plînsul,
are tîis de oțel, are zvon de aramă,
vietățile lumii
mi-au spus pe rînd cum le cheamă.
Flutură - nime cu blind filfii,
cu aripi de șoapte,
greier - cu drimbă subțire să țîrie-n
noapte

lup - nime hulpav,
țîpăt în slăvi corul,
Pornirile, saltul, țîrșul,
mlădierea felină și zborul.

Culori și miresme au adus în graiul meu
florile,

sunet de corn bățăliile,
port alb sărbătorile,
blestem nedreptățile,
dragoste farmecul lunii,
odocare - tot ce-au ascuns,
în bejenii, străbunii.

Durerile, dorul și darul dragostei lor
cîntate pe struna cea numai a noastră
cu numele dor,
jertfele toate - maci roșii pe pieptii
cămășii de in,
miere și vin, vin și pelin, graiul meu
carpatin

Strămoșii mi l-au lăsat cu întreit legămint,
mai demult,
pe multîncercatul Moldovei pămînt.

moda, altfel

„De mi-i da o sărutare
Nime-n lume n-a s-o știe
Căci va fi sub pălărie”...

(M. Eminescu)

În eseu din 1711, Joseph Addison e împotriva pieptănăturilor complicate, în ciuda talentului de „arhitecte” ale purtătoarelor. El consideră creșterea o cupolă strălucită, gîndită de natură pentru ființa umană dar „cînd o încercăm cu podoaba aceea de podoabe prisoselnice, stricăm simetria chipului omeneș și ne străduim prostest să furăm privirii frumusețea cea adevărată, ca s-o amăgim cu funde și horbotele”.

Totuși, ambele sexe, în aceeași măsură, au simțit nevoia să mai inventeze ceva pentru această cupolă, poate din considerație pentru ea. Un proverb ne-o demonstrează: „Qui a bonne tête ne manque pas de chapeaux”. Indiferent că a fost vorba de pălărie sau bonetă, de beretă sau de șapcă, „cupola” de care vorbea Addison, a pretins să se acorde o atenție specială și să nu fie uitată, niciodată, de modă. Dacă bărbatul și femeia sint sortiți să fie împreună, bonetele lor le exprimă sentimentele chiar și în patul conjugal: „Etre triste comme un bonnet de nuit sans coiffe” înseamnă a fi trist ca un bărbat fără femeie, ca o aluzie la perioada în care se dormea cu bonete pe cap. Moda desființînd boneta (poate și din cauza schimbării condițiilor de trai) proverbul s-a restrîns, și-a pierdut înșinuirea, și-a pierdut chiar sensul și a devenit gol de conținut: „Triste comme un bonnet de nuit”.

Bonetele au precedat pălăriile; ele puteau fi improvizate cu ușurință din orice material. Pălăriile sint mai pretențioase,

hyde-park

Gobseck

În țara confrăților țuguiști, unul singur părea mai obtuz și, lustruindu-i timpul pînă și aceea muchie, ai lui îl decretară Oblio.

Lăudîndu-le țuguiștilor ascuțiturile, Oblio îi mințea că, scrijelindu-și gîndurile se vor toci și ei după chipul și asemănarea sa. Atunci, țuguiștii îl decretară critic literar.

Cum-necum, scrisul producea dividente și țuguiștii se grăbeau să împungă bancnotele risipite din elicopterul poștal. Cei care aveau adunate mai multe bancnote pe țugui erau și cei mai aferați, mai nerăbdători să-și stringă mina de plecare pe motiv că au atîtea pe cap.

Cum criticul literar n-avea țugui, nici nu prea scrijelea - și nici nu prea împungea bancnote. Dorința lui era de a administra agonisita comună și își găsi susținători. Criticul fu votat în secret ca Mecena. (În special îl votară netransportabilii, adică cei ce nu se puteau ridica din șanțul pentru irigații alcoolice).

Un uragan neașteptat spulberă însă totul, într-un sfîrșit de decembrie, și Mecena se pomeni călare pe un cufăr gol, dacă nu punem la socoteală cele cîteva firfirici rătăcite ca taxă de timbru.

Unii de foame, alții de sete, țuguiștii se înființară în curînd cu jalbe. Decît să le spună adevărul, Mecena preferă să nu le dea nimic. Și Gobseck îi rămase numele.

Gobseck rătăcea, cu aerul său obsecvios-gobseckvios-cuvios, cu ochelarii scinteind dezaprobator, și încerca în dantură ultimul paler de aur din argint masiv cositorit și umplut cu bronz. În cele din urmă se închise în cufărul pustiu - nici un zornăit nu-i tulbura liniștea - și elaboră o lege a drepturilor de autor atît de avantajoasă pentru țuguiștii încît rarii amatori de scriere cuneiformă începură să le ocolească de departe țara.

Descurajat, Gobseck se închise din ce în ce mai mult în cufăr. După ce îi strigară o vreme sub geam, țuguiștii începură să se împungă între ei cu țuguiile de scris, apoi, negăsind altă soluție, își transformară condeiele în sapă și ieșiră oftînd la prașit.

Gobseck, după ce se plictisise de ronțăit acel paler insipid, dori și el să iasă, chipurile, metamorfozat.

Dar în zadar. Uitase cifrul.

Tudor Vasiliu

țîni ale mașinării sociale, cu condiția să nu se recunoască inadmisibilul: și anume că mașinaria însăși este proastă și că trebuie înlocuită cu alta complet diferită. Chiar și în sinceritate trebuie ascuns esențialul. Minciuna totalitară este una dintre cele mai complete pe care le-a cunoscut istoria. Scopul ei este de a împiedica populația să primească informații din exterior și în același timp de a împiedica lumea exterioară să cunoască adevărul despre populație, făcînd imposibilă, sau extrem de dificilă munca profesională corectă a jurnaliștilor străini la fața locului. De asemenea, în relațiile internaționale, folosirea minciunii flagrante de către totalitari depășește media mondială. Toți autorii care au descris această imersiune în minciună, Orwell, Soljenitiin, Zinoviev - căci numai geniul literar poate dezvălui celor care nu cunosc o experiență aproape inexprimabilă în limbajul logic al experților -, toți au insistat asupra ideii că minciuna nu este numai un simplu auxiliar, ci o componentă organică a totalitarismului, elementul de protecție fără de care acesta n-ar putea trăi.

Se aud adeseori cetățeni din țările democratice lăudînd cutare om politic pentru șiretenia sa, arta sa de a imbrobodi opinia publică și de a-și păcăli rivalii. E ca și cum clienții unei bănci ar vota cu directorul pentru talentele lui de hoț de buzunar. Democrația nu poate trăi fără adevăr, totalitarismul nu poate trăi fără minciună; democrația se sinucide dacă se lasă invadată de minciună, totalitarismul dacă se lasă invadat de adevăr. Cum umanitatea se află angajată pe calea unei civilizații dominate de informație, o civilizație care nu ar fi viabilă dacă ar rămîne guvernată pe baza unei informații falsificate în mod constant, cred că este indispensabilă, dacă totuși vrem să rămînem pe calea pe care sintem, universalizarea democrației și, în plus, ameliorarea ei. Dar cred că este mult mai probabil, în situația actuală a moravurilor, a forțelor și a voinței de a trăi, triumful minciunii și al corolarului său politic.

*) La Tentation totalitaire (Tentația totalitară, Paris, Laffont, 1976).

JEAN-FRANÇOIS REVEL

DESPRE MINCIUNA SIMPLĂ

● **Filosof, sociolog, eseist, Jean-François REVEL este autorul unei importante opere, peste douăzeci de titluri, ce dezvăluie un spectru larg de preocupări: de la gânditorii greci și latini la filosofia și idelle timpurilor noastre, de la Descartes la mitul Generalului De Gaulle, de la Proust la poezia franceză, de la Marx la problemele totalitarismului. Volumul de eseuri La Connaissance inutile (Cunoașterea inutilă. Grasset, 1988), încununat cu Premiul Chateaubriand, pune în discuție, pe baza unei vaste anchete internaționale întreprinse de autor, situația actuală a informației, rolul minciunii (simple sau complexe) în diferite țări, culturi și sisteme politice, relația dintre informație, cunoaștere și comunicare. Cartea se înscrie astfel, prin forța polemică și demonstrativă ce-l caracterizează pe autor, în continuarea unor lucrări ce și-au dobândit deja notorietatea precum La Tentation totalitaire (Tentația totalitară. 1976), La Nouvelle Censure (Noua Cenzură. 1977), Comment les démocraties finissent (Cum sfârșesc democrațiile. 1983), Le Terrorisme contre la démocratie (Terorismul împotriva democrației. 1987).**

R. L.-P.

Notiunea de minciună poate părea prea sumară, prea rudimentară pentru a corespunde tuturor manifestărilor de rezistență la informație pe care încerc să le descriu. Trebuie să admit că ea nu le acoperă pe toate. Intre eroarea involuntară și înșelăciunea deliberată apar nenumărate varietăți hibride în ca-

re cele două componente se amestecă după toate dozajele posibile. Se știe ce loc ocupă în activitatea noastră psihică delicatele asocieri de falsitate și de sinceritate; nevoia de a crede, mult mai puternică decât dorința de a ști; duplicitatea cu care, din precauție, ne ascundem nouă înșine adevărul pentru a fi mai siguri de noi când va trebui să-l negăm în fața altora; sila de a recunoaște o eroare, exceptând cazul când o putem imputa calităților noastre; în sfârșit și mai ales capacitatea noastră de a ne sădi în conștiință acele explicații sistematizate ale vieții noastre spirituale filosofii, istoricii, moralisții, sociologii, le-a inspirat atâtea reflecții sarcastice sau amare, atâtea analize pătrunzătoare și formule spirituale, le-a sugerat dramaturgilor și romancierilor atâtea scene comice sau lugubre. Încît noi am devenit oarecum nerecunoscători față de minciuna naturală, servită spontan, practică cu bună știință pentru a înșela. Avem tendința de a-i subevalua locul și de a-i subaprecia randamentul. O observație ne poate ajuta să corectăm această nedreptate; să ne amintim că toate manevrele și acrobațiile mintale și morale pe care le-am evocat au un scop comun: să ne scutească de folosirea informației și mai ales să împiedice utilizarea ei, deci libera ei circulație. Este evident că în acest scop minciuna simplă constituie mijlocul cel mai economic. Oricît de plăcute ar fi ingenioasele figuri ale baletului imemorial și mereu reînnoit pe care-l execută omul pentru a evita adevărul, chiar cînd acesta îi apare în mijlocul drumului, trebuie să admitem că e mult mai comod să ne descotorisim de el înainte de a fi ieșit la

lveală. Ideologia, duplicitatea sint soluții complexe, ce costă energie, timp și chiar inteligență. Folosirea lor nu se justifică deci decît în caz de eșec al minciunii pure. Acest eșec apare de altfel mult mai rar decît înșinuează adepții subtilităților superflue.

Nici o minciună n-ar putea să se impună pentru multă vreme în științele exacte. Se produc totuși, din cînd în cînd, escrocherii. Ele pot înșela o vreme comunitatea științifică, dar în cele din urmă sînt atribuite psihopatologiei. Autorii lor sînt conștienți că ele vor fi descoperite în scurt timp și că-și vor plăti gloria efemeră cu o dezonoare definitivă. Unul dintre rarele exemple de lungevitate a unei escrocherii științifice a fost acela al teoriei biologice formulate de Lisenko, ce s-a impus în Uniunea Sovietică din 1935 pînă în 1964, sau, mai exact, care a fost impusă de către un Stat totalitar unei țări întregi ca doctrină oficială. Dar lisenkismul nu s-a bucurat de nici cel mai mic credit în cercurile științifice internaționale. Lisenko, care respingea teoria cromozomică, nega existența genei și infiera în termeni comici „devierea fascistă și trokistobuharinistă a geneticii”, datorează hegemonia locală a delirantei sale biologii nu atât abilității sale de impostor cît fanteziei politice a lui Stalin și Hrușciov. Acesta a fost mai mult un succes al puterii decît al șarlatanismului, al forței decît al talentului. A fost totodată și un succes excepțional al minciunii. Timp de treizeci de ani, o imensă populație, lipsită de orice informație științifică exteroară, a fost constrinsă să-și trăiască visul unui iluminat susținut de un Stat totalitar.

șah

Campionatul Parisului

Cu intenții (încă nedecarate) de a concura ca ampoare Openul de la New York, Campionatul Parisului, desfășurat în perioada 4-13 mai 1990, a aliniat la start 725 de participanți, dintre care 93 în Openul principal, 257 în Openul „A” și 375 în Openul „B”. Turneul de șoc a fost bineînțeles cel principal, unde și-au dat concursul 15 mari maștri cu un Elo de peste 2500. Concursul s-a desfășurat într-un imens și foarte modern complex de agrement sportiv, înconjurat de nenumărate piscine, terenuri de tenis, de golf, popice ori billard și chiar de stînci amenajate pentru amatorii de alpinism.

Devansînd cel 8 mari maștri sovietici prezenți (fără a-i mai socoti pe Psahis și Murey), Iosef Pinter (Ungaria) și Eric Lobron (R.F.G.) au terminat învingători, cu cîte 7 p. din 9. În continuarea clasamentului, cu 6½ p., Anatoli Vaiser, Serghei Smaghin, Iuri Razuvaev, Gata Kamski, Aleksei Sirov, Zigurd Lanka, Stuart Conquest. În plutonul de 8 jucători cu 6 p. s-a aflat și maestra internațională Cristina Foișor, a cărei performanță de excepție va constitui subiectul unui viitor articol. Trebuie să menționăm că ea a realizat astfel o normă de maestru internațional masculin, rezultat care poate fi echivalat, cu o jumătate de punct în plus, cu o normă de mare maestră. La egalitate de puncte: Iosif Dorfman, Kevin Spraggett, Lev Psahis, Andras Adorian, Gilles Andruet, Yaacov Murey, Pascal Vandervoort. Nu considerăm necesar să mai punem semne

de exclamație, cele mai multe din numele enumerate fiind elocvente prin ele însele. Cu 5½ p. a încheiat și maestrul internațional Mircea Sergiu Lupu, la egalitate printre alții cu Mihail Krasenkov, Nukhim Raskovski, Miodrag Todorcevici. O consolare platonice pentru el — performanța Elo la care a jucat (2496 p.) ar fi „prins” un premiu într-o neoficială ierarhizare pe baza acestui criteriu. Maestrul internațional Ovidiu Foișor a terminat cu 5 p. (și cu neșansa de a fi pierdut în ultima rundă), dar cu reale satisfacții de soț și antrenor... Dealtfel, că un amănunt al ultimei runde — conform tragerii la sorți inițiale, cei doi Foișor urmau să joace împreună, perechile fiind ulterior schimbate...

Premiile au fost relativ mici și relativ puține (15) dacă luăm în considerație cărțile de vizită ale jucătorilor participanți, dar posibilitatea realizării de norme și aceea de a urmări pe viu evoluția „maștrilor” au atras o largă participare. Singurul care a realizat o normă de mare maestru a fost deja celebrul Gata Kamski (desigur, dintre maștrii internaționali).

Redăm în continuare partida câștigată în ultima rundă de Lobron la Spraggett, prin care jucătorul din R.F.G. îl ajunge în extremis pe Pinter.

K. SPRAGGETT — E. LOBRON

runda a 9-a :
1. g3 — e5 2. Ng2 — d5 3. d3 — c6
4. Cf3 — Nd6 5. 00 — Cf6 6. Cc3 — 00
7. e4 — de 4 8. de 4 — Te8 9. De2 — Nf8 10. h3 — Dc7 11. b3 — b5 12. Td1 — Cbd7 13. Nb2 — Cc5 14. a3 — a5 15. De1 — Nb7 16. Cd2 — Ce6 17. Cf3 — Cc5 18. Cd2 — Tad8 19. a4 — b4 20. Ca2 — Na6 21. Nf1 — Nf1 22. Rf1 — Dc8 23. Rg2 — Td2 24. Dd2 — Cce4 25. De2 — Cg5 26. Th1 — e5 27. f3 — Da8 28. Thf1 — Dc8 29. Th1 — Da8 30. Thf1 — h5 31. h4 — Ce6 32. Tae1 — Cd4 33. Nd4 — cd4 34. Rh2 — Nd6 35. Dd3 — Tc8 36. Te2 — Tc5 37. Dd2 — e4 38. fe4 — Ce4 39. Dd4 — Cg3 40. Dd6 — Cf1 + 41. Rg1 — Tc6 0-1.

Smaranda Lupu

bridge

Strategia aminării

U na din situațiile des întîlnite într-o partidă liberă — niciodată însă într-un concurs, din motive obiective — este aminarea finalului (a roberului) prin supra-licitare. Dacă o axă are, bunăoară, posibilitatea de a încheia partida printr-un 3 FA, cealaltă axă licitează 4 într-o culoare, evident fără nici o șansă de realizare, dar blocînd astfel axa adversă care, neputînd, la rîndu-i, licita mai mult fără risc, va contra respectiva supra-licitație, va aduna deci o seamă de puncte în dauna

adversarilor, iar aceștia vor avea, în schimb, mulțumirea că au aminat cu cel puțin o donă sfîrșitul partidei, nu trînd, totodată, speranța că dona următoare va fi mai norocoasă pentru ei și că vor putea recupera punctele pierdute în urma supra-licitării. Uneori chiar așa se întîmplă. Alteori însă, hazardul continuă să le stea împotriva celor care și-au asumat riscul de a prelungi partida și atunci ei vor fi aproape obligați, pentru a nu pierde la un scor mare, să supraliciteze din nou, din nou să piardă o groază de puncte și să aștepte iarăși dona următoare cu aceeași speranță într-o lume mai bună a cărților, care însă va trebui să fie atît de bună încît să îngăduie licitarea șlemului, pentru că după 2-3 încercări perdante de aminare a finalului numai realizarea șlemului mai poate aduce recuperarea punctelor pierdute. Numai că șlemul vine sau nu vine. Iar dacă nu vine — și de regulă nu vine —, încă o aminare prin supralicitație ar constitui un dezastru intrucît punctajul cedat ar atinge cote irecuperabile. Cum însă în partida liberă hazardul nu poate fi niciodată abolit, cum, pe de altă parte, speranța că dona următoare va fi convenabilă e mereu motivată tocmai pentru că se sprijină pe jocul hazardului, desigur imprevizibil, e foarte greu să convingi pe jucătorii ce au riscat o dată să renunțe și să regăsească regula de bun simț care spune că atunci cînd hazardul ți-e potrivnic, așadar nu ai puncte pentru o licitație competitivă, e recomandabil să limitezi dezastrul, cu alte cuvinte să îngădui terminarea partidei, pierzînd un număr de puncte, considerabil mai mic decît cel care s-ar putea pierde în eventualitatea aminării artificiale a finalului. Din păcate, deși toată lumea cunoaște această regulă, numai cei cu adevărat lucizi și calmi o respectă.

Laurențiu Ulici